

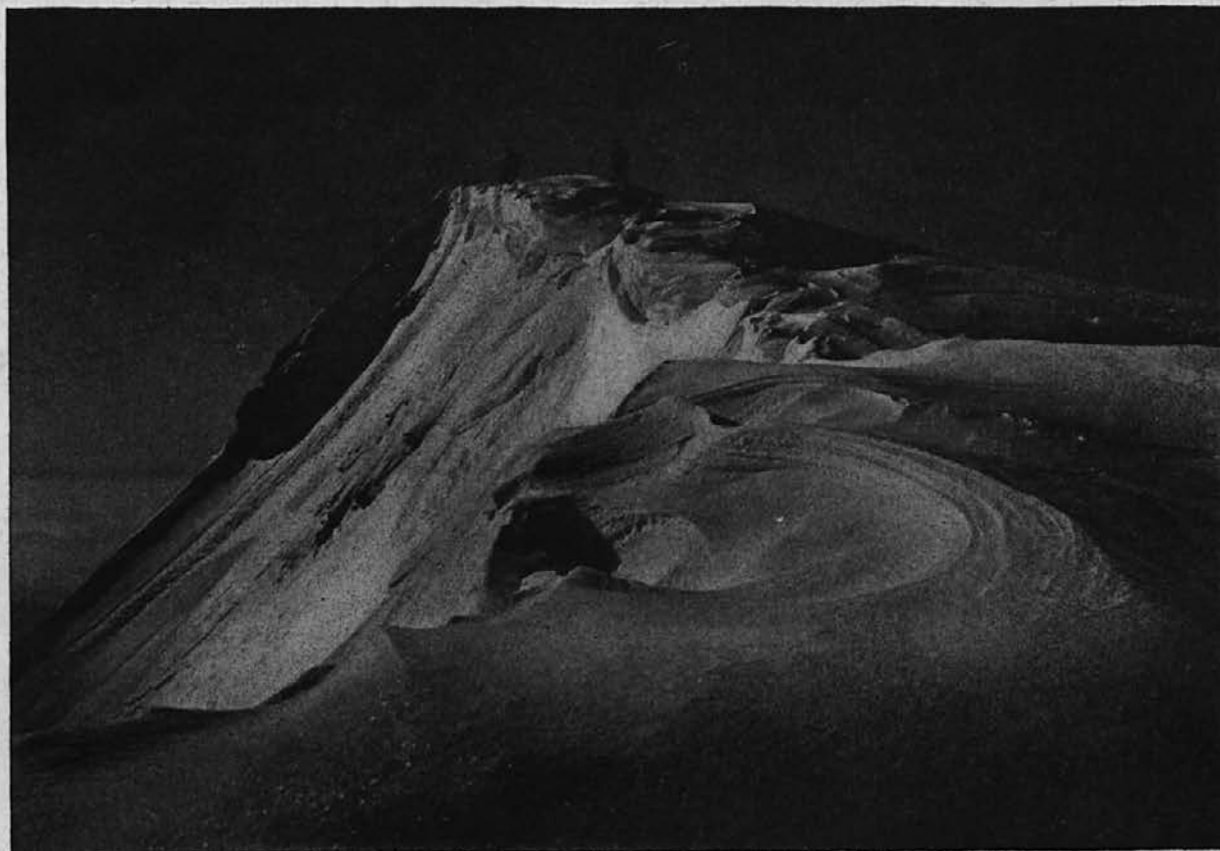
MLADIKA

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI

Štev. 8.

1924

Letnik V.

Sneženi zamet na Krvavcu.

Fot. B. Brinšek.

Zadnja na grmadi.

Zgodovinska povest. — Fr. Jaklič.

10. Pred sodbo.

Krzničevka se je bila v ječi končno umirila. Uro za uro je sedela na pógradu in topo zrla predse. Ni bilo več solz, vzdihni iz globočine pa redki; ni več prosila usmiljenja in rešitve. Pozabila je na moža, na otroke, nad vsemi je obupala. Nehala je tudi moliti.

»Vse zastonj, vse nič ne pomaga!«

Le kadar so se odprla vrata ječe, se je zgenila. Tedaj je zažarela tista iskrica upa, ki je še vedno tlela v njenem srcu. Vstala je in šla proti vratom, upajoča, da je prišel zaželeni trenutek, ko jo pokličejo ven.

Pa so bili le vsakdanji obiski jetnišničarjevi. Včasih je prišel namesto njega Šamut. Skrivaj ji je princsel kruha, ki ga ji je poslala Polonka. Sporočila je tudi,

da moli zanjo, da Gregor ne vé, kaj bi počel, ker ji ne more nič pomagati, naj si še tako prizadeva; da hodi Polonka v Nemško vas, kjer pogleda za njenimi otroki, ako so siti in uníti, in jim zakrpa, kar je treba.

»Pome naj pridejo! Samo pome naj pridejo!« je vzdihnila časih Šamutu. Sicer pa ni več poizvedovala ne po otrocih ne po možu ne po drugih rečeh. Celo za tovarišice v ječi se ni dosti zmenila.

Rusovka in Zbašnikovka sta bili spoznani krivim in sta umrli na težalnici. Tudi Češarkovko so vlačili dan na dan na sodbo, dan na dan jo trpinčili ter jo preklinjevaje in zasmehovaje zopet privlekli v ječo.

Dne 3. velikega travna l. 1701 je bila pozvana na sodbo Lucija Krzničeva. Ko ji je jetnišničar povedal, da gre pred sodnika, tedaj se je vzdramila iz otope-

losti in prevzelo jo je upanje, da bo skoraj rešena strašne ječe, da bo zopet pri svojih otrocih in možu.

»Le brž! Le brž pred sodnika, da se izkaže moja nedolžnost!«

Ta misel jo je vso prevzela. Vest ji ni očitala ničesar. S copranjem se ni nikdar bavila, nikdar se ni udeleževala skrivnih shodov, nič ni počela takega, kar se podtika coprnicam. Bila je prepričana, da je nihče obsoditi ne more, da pojde izpred sodnika naravnost domov.

Ostrašila je ni niti usoda sojetnic. Te so ji pač za-trjevale, da so nedolžne, a tako čiste in nedolžne ven-dar niso mogle biti, da bi jih ne mogli obsoditi.

Kako so preklinjale tezalnico in rablja in dolžile, da so zločin priznale le od bolečin, a kdo naj jim ver-jame? Ali morem nekaj priznati, česar nisem storila? Kdo me more prisiliti?

»O, Lucija ni tako neumna!«

Ko je stopila iz temne. zadehle ječe na zrak in na sonce, je skoraj oslepela od močne dnevne svet-lobe. Z roko si je morala zasloniti oči, ker so jo preveč bodli solnčni žarki in ji jemali vid. Skozi prste je spu-ščala svetlobo, da so se ji privadile oči. In ko so pljuča začutila čisti, vonjavi zrak pomladanskega jutra, so se razširila in nasrkala zraka. Postala je, da se naužije, da se razgleda. O, kako ji je prijalo! Kako je čutila moč, ki se ji je vračala!

Toda biriča nista imela potrpljenja. Pačnila sta jo naprej in skoraj je bila med ljudmi, ki so jo čakali na dvorišču, zijalasti in trdosrčni.

»Lejte jo! Ze gre!«

Pozdravili so jo s psovkami in kvantami, prekli-njevanjem in zasmehovanjem.

»Zlomak, sedaj copraj!«

»Ljudje, vi ste neumni! Znoreli ste!« je javnila vsa iz sebe. »Kaj sem vam naredila?«

Vsi so se vsuli za njo v sodno dvorano in napol-nili prostor za poslušalce.

Sodni prostori so bili tedaj v tistem delu grada, ki je obrnjen na jug in kamor se je prišlo po ozkih stopnicah. Majhna okna v debelem zidovju so dajala le malo svetlobe. Poveznjeni, obokani stropi so kar tiščali k tlom in pripravljeno mučilno orodje je še povečalo mračnost in grozljivo neprijetnost, ki je sicer vladala ondi.

Coprnica je sredi dvorane za hip molče postala in se ozrla okrog. Ob njej sta stala dva biriča, a za njima dva mrkogleda človeka v črnih oblekah. Zadaj se je drenjalo ljudi, da je bila glava ob glavi; govorili so polglasno in se hehetali. Pred njo na vzvišenem prostoru je bila podolgovata miza, na kateri je stalo med dvema svečama mogočno razpelo. Na klopeh, na obeh straneh mize, so sedeli praznično oblečeni možje, kateri so se ji zdeli znani, ko jih je pozorneje pogledala. Na desno je pa zagledala neko železno pripravo, po-

dobno nekakemu stolu, ki pa je imel na obeh straneh in spodaj še neke priprave, a nad pripravo je bil pri-trjen na stropu škripec, od katerega je visela tenka vrv. Ko je napravo opazila, se je stresnila tembolj, ko je videla po tleh lise krvi in spoznala, da vidi pred seboj strašno mučilnico.

»Jezus! Jezus! Jezus!« se ji je izvilo nehote.

Tedaj so se pa odprla vrata in k mizi je stopil mož v črnem talarju, ki je bil obrobjen s širokim belim ovratnikom, in je položil na mizo sveženj papirjev. Za njim sta vstopila še dva podobno oblečena gospoda z akti pod pazduho ter se vstopila ob strani mize, na vsako stran eden. Bil je cesarski sodnik s pisarjem in pravdnikom.

Takoj, ko so zaškripala vrata, so možje na klo-peh vstali in vse je umolknilo. Možje so se priklonili, in ko jim je sodnik odzdravil, so se zopet usedli.

»Gospod sodnik! Gnadjivi gospod sodnik! Pra-vični gospod sodnik!« je kriknila Lucija in povzdignila roke, proseč: »Izpustite me! Saj nisem ničesar na-redila.«

»Molči, baba!« je zarohnel nad njo birič in jo prijel za roko.

Toda Lucija je iztrgala roko in padla na kolena in klicala:

»Usmilite se me! Izpustite me! Sam oče nebeški vé, da sem nedolžna. Nedolžna sem, gnadjivi gospod! Nedolžna! Izpustite me!«

Toda njeno obupno klicanje ni prodrlo do src,

»Začnimo!« je spregovoril sodnik mirno. »Ženski denite na roke okove, ako neče mirovati, in jo posa-dite na klop. Nedolžnega še nisem nobenega obsodil!«

Zadnji stavek je posebno poudaril, da so ga vsi slišali.

»Jaz sem nedolžna! Jaz sem nedolžna!« je vpila Lucija, ko se je branila okov. »Pustite me!«

»Sedaj pa le lepo pri miru!« je rekel prvi birič, ko se mu je posrečilo natekniti okove, medtem, ko jo je drugi krepko držal za roke.

Ko so jo okovi, ki jih je birič nategnil, stisnili, je zavriskala od bolečine in se zopet zgrudila na kolena.

»O, Jezus! Jezus! Jezus! O, Križani! Nehajte! Nehajte! O, jej! O, jej! O, jej!«

Občinstvo zadaj je prasnilo v smeh in sosed Kovač, ki je bil tudi za njimi, je zavpil:

»Tako, tako! Le trdno, da se ne izmuzne!«

Cesarski sodnik je posvaril poslušalce, da se ne smejo vtikati v razprave in se morajo vesti mirno in dostojno, kakor zahteva resno opravilo. Velel je tudi okove zrahljati.

Bolečine, ki so ji prizadejale okove, porogljivo krohotanje in odurnost biričev, ki so jo prijemali trdo, jo suvali in prepehivali, ter ledena trdosrčnost sod-nikova, vse to jo je raztogotilo, da je začela psovati in zmerjati vse vprek.

Tedaj je pa stopil prednjo rabelj s kleščami v roki, ji nastavil klešče pred usta in ji zagrozil, da ji odščipne jezik, ako ne bo molčala.

Občinstvo se je iznova zakrohotalo, a birič jo je pahnil na klop, da se je usedla, a na vsako stran nje je sedel birič. Ostrašena se je premagovala, da je molčala, samo ihtela je. ihtela brez vsega upanja.

Na ta, že večkrat preizkušeni način so ukrotili coprnico, da jih ni ovirala pri razpravi.

»Preden začnemo zaslišavati obtoženko in preiskavati neizmernost njenih pregreh,« je nadaljeval cesarski sodnik, »boste vi, preizkušeni, vse časti vredni možje in gospodje asesorji, tukaj pred živim Bogom prisegli, da boste sodili pravično. Prisegel bo tudi gospod pisar, da bo pridno pazil, vse natančno zapisaval — obtožbe in odgovore, kakor tudi sumnje in dokazila, da nam bo mogoče na temeljih zapisanih dejstev izreči pravično in jasno sodbo.

Gospod pisar naj prečita časti vredna imena poklicanih gospodov asesorjev, da ugotovimo, kdo je navzoč. Vse se mora izvršiti tako, kakor predpisuje mučilni red, ki je bil sestavljen na ukaz cesarja Karel I. blaženega spomina in po katerega postavi se bo obravnaval slučaj Lucije Krzničeve, ki je tukaj navzoča.«

Sodnijski pisar Janez Baptista Ravnik, ki se je sam imenoval notarja, je zateknil gospe pero za desni uhelj, vzela v roko polo papirja in glasno klical imena asesorjev. Dvanajst jih je bilo, kakor apostolov, šest na levi in šest na desni strani sodnika. Vsi sami bogaboječi in pobožni ljudje. Bili so brez vseh grdih strasti, ne goječ nobene maščevalnosti in pristranosti, ter izkušeni in razumni, torej taki, kakršne je zaukazovala postava. Na vedenju se jim je poznalo, da niso šele prvič poklicani izvrševati imenitno službo sodnikov.

Sodnik jih je vprašal, ako poznajo hudodelko, ako so ž njo v rodu in prijateljstvu ali pa tudi v sovraštvu, ker sovražen človek ne more biti pravičen sodnik.

Eden izmed asesorjev ali prisednikov, Janez Lesar po imenu, je odgovoril:

»Nobeden izmed nas ni v rodu s to žensko, da bi vedel. Tržani ribniški se ne ženijo med lončarji in naše hčere imajo boljše izbire kakor je tam doli. Nismo v sovraštvu ž njo, pa tudi ne v prijateljstvu in jo poznamo le kot ženo Krzniča Gregorja. Naša beseda bo svobodna in neskaljena od pomislekov.«

Tovariši so s kimanjem odobraval izjavo.

Cesarski sodnik je nagovoril sedaj obtoženko:

»Ženska! Sedaj pa ti povej, ali imaš med možmi, ki jih vidiš tukaj na desni poleg mene in tukaj na levi, kakega prijatelja ali sovražnika, od katerega ne pričakuješ pravične sodbe!«

Lucija se je bila med opazovanjem nekoliko umirila; razumela je vprašanje in odgovorila:

»Nič se jih ne bojim. Moja vest je čista in roke neomadeževane. Možje iz trga, rešite me! Snemite mi

železo z rok! Jezus, kako to boli! Otroci me čakajo doma! Jezus!«

Sodnik je zamahnil in biriča sta udušila tok njenih besedi s silo.

Pisar je prižgal sveče in medtem so vstajali možje asesorji, da prisežejo. Vstali so biriči in vsi drugi, tudi obtoženka so vzdignili. Ko je cesarski sodnik vzela v roko knjigo, je vse utihnilo. Pretolmačil jim je, kake dolžnosti nalaga postava asesorjem in potem jih je pozval, da prisežejo. Dvanajst rok se je dvignilo in molelo po tri prste kvišku, dvanajst mož je upiralo oči na sv. razpelo in izgovarjalo za sodnikom prisego, da hočejo pravično soditi reveža in bogatina.

Nato je prisegel pisar Janez Baptista Ravnik, da bo pridno pazil in zapisaval obtožbe in zagovore in vse natančno zabeležil, kar se bo godilo.

Odločno so zvenejele izgovorjene besede:

»Tako mi Bog pomagaj in sveto evangelje.«

Po prisegi so se vsi usedli, pisar je ugasnil sveče.

Ko je Lucija slišala prisego, da bodo možje sodili pravično, in ko so izjavili, da ne goje proti njej nobene sovraštvu, tedaj je pozabila vse trpljenje in bolečine. Ti možje, ki so prisegli pred Bogom na evangelij, da bodo sodili pravično, ne morejo obsoditi nje, ki je nedolžna, ki se navzlic osumljenju ni udeleževala coprnij, ki ji vest ničesar ne očita, prav ničesar. Solze so ji drknile po licu, solze radosti. O, o, o! Skoraj pojde domov!

»Čast bodi Bogu! Vendar si se me usmilil,« je vzkliknila prerojena od veselja in je povzdignila roke z železjem vred.

»Ali si že znorela?« se je obregnil birič. »O, ne boš nas premotila! Hudičeva dekla je, pa ima Boga na jeziku.«

Lucija se ni zmenila za biričeve sirovosti, katerih je bila zadnje tedne toliko prenesla.

»Hitite! Hitite, da bom prej rešena!«

Cesarski sodnik je najprej ugotovil ime zatoženke, njeno starost in navadno bivališče. Vprašal jo je, ako je omožena, koliko otrok ima, kdo so njeni starši, kar je zapriseženi pisar prav vse natančno zabeležil. Potem je zastopnik deželne sodnije, gospod Mordachs, bral obtožnico počasi in razločno, da jo je razumela obtoženka, kakor tudi možje asesorji in navzoči poslušalci, ki so zadaj nastavljali ušesa.

Obtožnica je poudarjala, da je obtoženka Lucija Krzničeva osumljena, da je ena izmed tistih oseb, ki se ukvarjajo s coprništvom in kakršnih je povsod dosti, zlasti pod oblastjo ribniške graščine. Kakor druge njene vrstnice, ki so že bile obsojene in so prestale zasluženo kazni, se je obtoženka udeleževala vseh čarovniških grdobij. Bavila se je s hudičem in naredila ž njim zvezo. Skrunila je presveto hostijo, s hudičevim pomočjo delala nevihte in točo, škodo pri blagu in živini. Z drugimi vred se je shajala na Kleku

Meglano morje — pogled s Triglava.

Fot. Ant. Gregorec

Turska gora

Turski žleb

Štaj. Rinka

Turski žleb.

Brana v snegu.

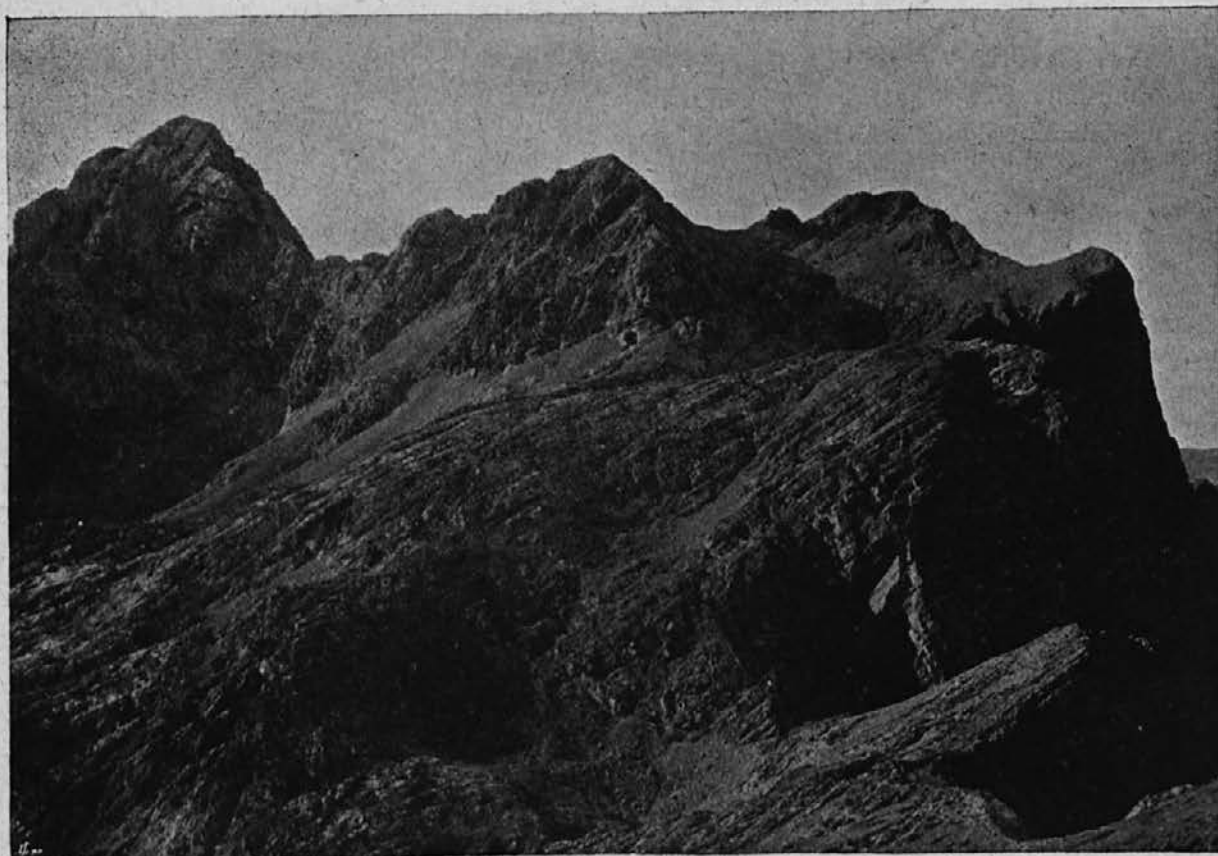
Fot. Jos. Kunaver.

Skuta

Pinka

Križ

Staj. Rinka

Tri Rinke.

Fot. Stanko Ribnikar.

pri razuzdanih gostijah. Vsa ta pregrešna dejanja bo ugotovila obravnava. Dokazano pa je, da je obtoženka bila pred tremi leti okrog sv. Jerneja ob enajstih ponoči pri Sv. Marjeti na polju v žitu in je tisto noč nastopila strašna nevihta in je po kočevski strani pobila toča.

To so dejstva, ki dokazujejo, da je obtoženka coprnica in mora biti po cesarskih postavah strogo, toda pravično sojena.

Cesarski sodnik je povzel:

»Gospodje asesorji, obtožnico ste slišali in razumeli. Tako! Bomo videli, kaj bo rekla obtoženka.«

Nato je vprašal resno obtoženko:

»Lucija Krzničevka! Vprašam te, ali veš, zakaj te je sodnija zaprla?«

»Nič ne vem, gnadjivi gospod. Kar prišli so in so me odgnali.«

»Ali si slišala in razumela obtožnico?«

»Razumela, gnadjivi gospod! Pa vse ni nič res! Vse je zlagano!«

Tedaj je vstala in okovi so zarožljali, ko je vzdignila vklejane roke

»Precej prisežem, da ni nič res. Nikoli pa nikoli se nisem udeleževala coprnij. Zato sem pa nedolžna! Kar izpustite me!«

»Bomo videli. Tajenje ti ne bo nič pomagalo. Kar vdaj se!«

»Tako neumna pa nisem!«

»Kdo te je naučil copranja? Kolikokrat si bila na Kleku?«

»Nikoli! Prav nikoli! Še na misel mi ni prišlo copranje. Verjemite mi!«

»Ali si poznala Zbašnikovko in Rusovko, ki sta bili že sežgani?«

»Kajpada sem jih!«

»Vidiš, te dve sta umrli spokorjeni in te dve sta te izdali, da si se tudi ti bavila s copranjem.«

»O, pretete babe! Zlagale so se! O, grde babe lažnive! Prav jim je, da so bile sežgane! Lažnivke! Nikar jima ne verjemite!«

»Češarkovka te je tudi obdolžila.«

»Hinavka grda, lažniva! Mene je pa pomilovala. Jo bo že ta rogati pobral! Veste, gnadjivi gospod, same lažnivke so. Same so coprnice, pa druge dolžijo.«

»Vidiš, te so tudi tajile, prav tako kakor ti, na posled so pa le priznale!«

»Kajpak, ko so bile zaresne. Jaz pa nisem in nikoli nisem bila, pa tudi potrditi ne morem.«

»Kaj si delala na Kleku?«

»Nič! Kaj vem, kje je Klek! Nikoli nisem bila tam. Sam Bog mi je priča, da ne vem, kje je Klek.«

In tako jo je sodnik izpraševal o vseh mogočih rečeh; kako je delala točo, kaj naredi z onim žitom,

ki ga dobe na njivi, iz česa delajo mazilo za letanje, kako je ime njeñemu ljubčku hudiču? Kaj da je počela? Kaj so jedli in če je poznala vse navzoče.

Obtoženka je kajpada vse zanikala. Boga in svetnike je klicala na pričo, da je vse zlagano in izmišljeno, kar se ji podtiče, in je privoščila hudiču tiste, ki so ji nakopali na glavo to nesrečo.

Ko se je bil izmed poslušalcev oglasil Kovač, češ, da mu je kravo zacoprala, da je crknila, jo je dvignilo in vanj bi bila skočila, ako bi je ne bila držala biriča in ne bi bila imela okov. Tako se je pa znesla z besedami, da se je kar zasopla.

»Tak ti mi izpodkopuješ, ti, ti! Tak sosed! Tako, ti si mi to naključil! Ti! Ti! Grdoglednik umazani! Veš, prisegel boš!«

Ko se je nekoliko umirila in je zopet sedla, je dejal sodnik:

»Nič ti ne pomaga tajenje. Coprnica si! Vidiš, priče, ki te poznajo, se kar oglašajo. Gospod pisar, zapišite to pričo, da bo zaslišana!«

»Nikar mu ne verjemite, gnadjivi gospod sodnik. Laže! Ta laže! Zlagal se je!« se je zagnala obtoženka. »Naj ga strela ubijc!«

»Zakrknjena je, kakor vse!« je omenil sodnik proti prisednikom. Potem je nekaj pomislil in dejal obtoženki:

»Glej, tam je coprniška klop z raztezalnico. Vse bolečine si prihraniš, ako izpoveš vse po resnici. Priče so tukaj, ki bodo potrdile, da si coprnica. Kar priznaj! Coprnice imajo svojega vodnika, svojega poglavarja. Ti, Lucija Krzničeva, povej nam, kdo je coprniški poglavar v tem kraju?«

»To coprnice izprašujete, ne mene! Moj poglavar je moj mož!«

»Nič se ne izvijaj! Ali vas ne vodi na gostije, na zborovanja in na Klek beneficijata od Nove Štifte?«

Na klopeh gospodov prisednikov in med poslušalci so se slišali vzkliki začudenja.

Cesarski sodnik se je zmagovalno ozrl na desno in na levo in ponosno vprašal obtoženko, ki ni takoj odgovorila:

»Beneficijata je poglavar vseh coprnice in coprnikov v tem kraju. To je že potrdila Češarkovka, ki se je že spokorila. Ali priznaš, da je beneficijata coprnik in vaš poglavar?«

Vse je napeto pričakovalo odgovora.

»Gospod, Vi ste bedak! Beneficijata so mašnik, ne pa coprnik!«

Biriča sta poskočila radi predrzne žalitve cesarskega sodnika in prisedniki so se spogledali in potem zrli sodnika, češ, kaj bo naredil.

Letá se je razdraženo nasmehnil:

»Coprnik v mašniški obleki! Toda njegove tovarišice grizejo, hahaha! Dobro jih je izučil! Pa ti bomo že jezik prav uravnali!«

Nato je nadaljeval:

»V obtožnici stoji, da te je tvoj mož dobil ponoči s svojo hčerjo v prosu, kjer si se vedla kakor prava coprnica. Potem je pa toča šla.«

»Kdo to pravi, ko ni res!«

»Tvoj mož je sam povedal. Slišiš! Tvoj mož!«

»Nikoli! Nikoli! Moj mož že ne!«

»Glejte jo! Vse hoče utajiti!« je omenil sodnik proti prisednikom, in nadaljeval:

»Vražja coprnica! Tvoj mož si pač ni samo izmislil, ko je to povedal. Martinek Bolha ga je slišal praviti in je dal to tudi na zapisnik. Tukaj je zapisano. Slišiš! Na veliki ponedeljek te je lastni mož razkril. Coprnica si! Pred ljudmi je povedal v gostilni pri Rajhovki.«

Prisedniki so si zadovoljno prikimali.

»Jezus!« je vzkliknila Lucija. »Že zopet je bil tam! Gnadljivi gospod!« je vzkliknila potem odločno. »Ne verjemite mu, ako je to rekel, ko je bil pri tisti babil!«

»O, tvojemu možu bomo pa že verjeli,« se je nasmehnul sodnik. »Ali ne, gospodje prisedniki?«

Ti so prikimali.

»Ne verjemite! Ne verjemite, gnadljivi gospod,« je vzkliknila Lucija, pokleknila in povzdignila sklenjene roke proti mizi. »Lepo Vas prosim, ne verjemite mu! Jezus! Jezus!«

Tako je vzdihovala, ihtela in sikala predse. »O, kleta babal O, jaz nesrečnica!«

Vsi so jo gledali.

Tedaj je pa vstala in se zagnala proti mizi in s povzdignjenimi rokami prosila in jadikovala:

»Gnadljivi gospod! Ne verjemite mu! Izpustite me! Moj mož me hoče pogubiti! Res! Pogubiti me hoče! Zaradi one ženske! Zaradi Rajhovke! Ona ga je zmešala! Gospod, ta je coprnica, ta! To primite! To sezgite, da ne bo moškimi glav mešala! Jezus! Tak pri njej je bill!«

Vzbujena ljubosumnost ji je razjedala srce in ga napolnjevala z gnevom in uporom. Ko ji je šinila v glavo misel, da jo hoče mož pogubiti zaradi »lepe Kočevarice«, je vse vzklopelo po njej. Neka moč jo je obšla in trdna volja kljubovati tej nameri.

»Ne! Ne! Ne! Ne boš ga dobila! O, ne boš ležala v moji postelji! O, ti grdin!«

»Res, gnadljivi gospod, sedaj bom pa povedala, kako je bilo!« je nadaljevala Lucija odločno. Glas se ji je tresel od razburjenja, a vendar je zvenela v njem neka trdnost in volja zmagati.

»Takrat sem bila res v prosul!«

»Nol! Glejte, možje prisedniki! Prej je pa tajila!« jo je prekinil cesarski sodnik. »Mož torej ni lagall! Fisar, zapišite!«

»Prav vse bom povedala! Pa ni bilo tako, kakor vi mislite! Prav nobenega copranja ni bilo! Sama

sv. Lucija in sv. Mati božja in vse druge svetnice lahko izpričajo, da nisem coprnica! Ne! Ne! Ne! Coprnica pa ne! Krščanska žena sem. Pa me poslušajte! Pa mi verjemite! Precej naj me rogati pobere, ako ni res, kar vam sedajle povem. V semenj je bil šel z lonci v Kočevje. Pa moj zet je bil šel z njim. Do noči ga ni bilo domov. Vsi drugi sejmarji so bili že doma, naših dveh pa še ni bilo. Ko sem poizvedovala, so mi povedali, da je šel že popoldne iz Kočevja. Tedaj sem vedela, da kje pije. In nekaj mi je reklo: kje bo drugje pil kakor na Pristavi pri tisti, pri tisti Kočevarici. Je že vranč, da vsa pota mimo tiste hiše drže. Naj gre kamor hoče, naj pride od koder hoče, tam ga prestreže. Tam ni samo vino, tam je tudi ženska. Ta, ta je coprnica! Ta je prava! Te se nihče ne loti! To primite, če jo morete! Ali pa jo meni dajte v roke! In šli sva jih iskat. Tako se vsega spominjam, kakor bi se bilo zdajle zgodilo. Še dobro vem, da sem bila sklenila, da se ji bom kar v lase zaprašila in jo zmikastila, ker zapeljava moža. Molila sem spotoma, da mi bo dal Bog dovolj moči, da jo bom. Premišljevala sem, kaj bi njemu rekla, ki je mož, pa hodi druge gledat. Vsa sem bila zamišljena. Takrat me je hči dregnila: Lejte, sedaj gredo. Jaz nisem nič videla, samo govorjenje sem slišala in spoznala njega, ki je prihajal nasproti. Nisem hotela, da bi me videl, zato sva s hčerjo stopili s pota v proso, ki je tam rastlo. Prav takrat, ko so mimo šli, se je zabliskalo, da sem ga dobro videla, pa zet je bil in eden iz Prigorice. Nič se nisem oglasila, ampak hčeri rekla: Kar čez polje pojdiva, da bova prej doma. Komaj sva se bili pritipali do doma, a sva bili vendar prej v hiši, preden sta prišla. Vinjena sta bila oba. Tedaj se je pa razkoračil in naju začel zmerjati, da sva coprnici. Ko sem opazila, da sta naju spoznala, sem mu jih pa povedala. Rekla sem jima, da je coprnica ona, ki jih moti, da ne vesta, kdaj domov in pozabljata na svoje žene. To mu je šlo v oči, da je kar znorel in začel besneti in biti, da sem mu komaj ušla. Tako je bilo, gnadljivi gospod sodnik in vi možje, pa prav nič drugače. Nikomur ne bi bila tega povedala in nikdar, nikdar bi se ne bila vdala, da imam moža, ki mu ni dovolj ene postelje. — Molčala sem, molčala! Ali sedaj, ko se me hoče iznebiti, ko me hoče pogubiti zaradi nje, zaradi tiste nesramnice, naj pa zvé svet, kakšen je tisti, ki pozablja ženo.«

Ob zadnjih, z gnevom in srdom izgovorjenih besedah jo je premagalo, da se je s krikom zgrudila in zaječala ter zajokala na ves glas.

»O Jezus! Jezus! Ti meni pomagaj! Ne sme ga dobiti!«

Ko se je pa nekoliko umirila, je s povzdignjenimi rokami prosila:

»Gnadljivi gospod cesarski sodnik! Izpustite me, izpustite! Tak je on, ki me hoče pogubiti. In tako je bilo, kakor sem Vam povedala. Izpustite me!«

Prenehala je in čakala odgovora.

Tedaj je pa cesarski sodnik dejal:

»Dobro se izvijaš. Sam hudič ti polaga besede na jezik. Pa jaz se ne dam premotiti, tudi vi, možje prisodniki, se ne dajte preslepiti. Njen ljubi, hudobec, se zanjo trga. He! Coprnica, pa povej, zakaj si tisto noč naredila nevihto in točo? Ali boš tudi to tajila?«

»Jaz naj bi točo naredila? O, ko bi jo znala! Tedaj bi ne bila tukaj. Jaz sem nedolžna! Jaz nisem coprnica! Izpustite me! Ono primite!«

Jurij Gottscheer, cesarski krvavi sodnik, je bil pa izkušen mož in v svoji stroki izvežban. Do tedaj še ni slišal, da bi bila kaka čarovništva obdolžena oseba izlepa priznala očitani ji zločin. In vse take osebe, ki so kdaj stale pred njim, so zatrjevale svojo nedolžnost. Pa naj bi bil verjel Luciji Krzničevi! Njeno pripovedovanje naj bi ga premotilo, da bi pozabil na »malleus maleficarum?«*

»Hahaha!« se je zasmel zadovoljno, ko se je zavedel svoje moči in bistrumnosti. »Lepo storiyo si nam povedala. Pa mi nismo otroci, hahaha! Odvedite jo in jo denite v železje, morda bo potem bolj mehka.«

* Kladivo hudodolk.

Ko je obtoženka zaznala pomen njegovih besed, je planila kvišku in se rotila, da ne gre nikamor, da jo morajo izpustiti.

»Jezus! Ali je to pravica? Vragovi služabniki ste, ne pa sodniki. O, ne boste me! Nikdar me ne boste! O, že vem, kaj hočete! Ne! Ne! Ne! Ven! Domov! Njo moram dobiti v roke, njo! Zapeljivko! Zadavim jo! Ta črni naj jo vzame, četudi potem še mene. Pustite me!«

S težavo so jo spravili biriči iz dvorane in jo vlekli v ječo. Vrgla se je na tla, vpila, rotila, klela in grizla, kogar je dosegla.

A vse zaman.

Temna ječa se je zopet odprla in biriči so jo pahnil notri, sneli ji železje z rok, a nataknil na noge verige in jo priklenili za obroč, ki je molel iz zida kraj pograda.

Njeno telo se je v mraku, hladu in samoti skoraj umirilo, toda njena duša in njeno srce!

»Moj Bog! Jezus križani! On! On mi je to napravil! In zaradi tiste! Naj jo strela!«

Jok in stok, grožnje in prošnje, kletev in molitev je napolnjevala ječo ribniškega gradu tisti dan.

(Dalje prihodnjič.)

Železnikarju.

(Zgodovinarju, dekanu Antonu Koblarju ob sedemdesetletnici.)

— Koliko let, koliko let? —
vprašujejo — kladiva črna;
a za kovačnico — struna srebrna —
v njivi oglašja se prepelica:
— Velik je svet, velik je svet! —

Kladiva Ti tolčejo v slovo,
otrok greš med svet;
kliče prijazno ti prepelica:
— Vrne se spet! vrni se spet! —

O kladiva težka, o rodna vasica,
iskre železne so — nageljnov cvet,
ki ti žari, ko odhajaš med svet!

Tolčejo črna, kladiva težka:
— Dvajset je let, dvajset že let! —
Rodna vasica vesela in živa
pozdravlja Te spet;

a plašč je Tvoj lep in plašč je Tvoj zlat —
ko novomašnik si — upov bogat!

Vse je prešlo. — Že sive lase
vpletel je čas Ti, a mlado srce
ostalo je vedno, ljubilo vasico-
rodnico, sosede: Miklavža gorico,
Jesenovce, Češnjico — drobno družico!
Hitro minulo je petdeset let,
kladiva tolčejo: — Petkrat deset! —

A kako danes kladiva pojo:
— Sedemdeset, sedemdeset! —
Misli ti v rodno vasico gredo,
kot golobice, ki bron jih predrami,
kladiva glasovi v zvonjenje brne,
težko, železno pesem done:
— Sedemdeset, sedemdeset! —

Gustav Strnišč.

Pismo prijatelju.

Prijatelj, delaj! Trudi se brez miru,
nikar v življenje ne glej od daleč samol!
Kot bi užival bogastvo le v praznem snu,

se zdi mi ta, ki življenje samó motri,
a vanj se ne vrže pogumno in z vso močjo
ter dan se za dnevom z njim kot junak ne bori.

Ksaver Meško.

Pravljica o carju Saltánu,

o sinu njegovem, slavnem in mogočnem junaku, knezu Gvidónu Saltánoviču, in o prekrasni caričini Labodici.

Spesnil A. S. Puškin. — Poslovenil Debeljak, Tine.

V.

Knez spet hodi k bregu morja,
nepremično zre v obzorja.
Glej, povrh valov voda
labodica privesla:
»O, zdravstvuj mi, knez prekrasni!
Kaj si mrk, kot dan nejasni?
Kaj s skrbjo te žalosti?«
labodica mu veli.
Knez Gvidon v odgovor reče:
»Žalost — dolgčas mene peče —
ženijo ljudje se vsi,
tudi meni se želi.«
»Si izbral že kakšno ka-li?«
»Da. Na svetu, so dejali,
da caričina živi,
ki bi gledal jo vse dni:
božjo luč za dne stemnjuje,
zemljo v noči razsvetljuje,
mesec ji v laseh blesti,
zvezda v čelu ji gori,
veličastnega nastopa
kot pavica bojda stopa,
tak da sladko govori
kot da potok žubori.
Je li res, kar se blebeče?«
S strahom čaka, kaj poreče.
Labodica pa molči,
ko pomisli, zgovori:
»Da, prav taka je devica.
Žena pa ni rokavica,
ki vsak čas bi snel jo z roke
in preganil jo ob boke.
S svetom sem ti na uslugo:
slušaj, pusti zdaj vse drugo
in razmišljaj le o tem,
da ne bo ti žal potem.«
Knez začel se je rotiti,
da mu čas se je ženiti,
da med potjo vso to reč
je premišljeval motreč,
da pripravljen z dušo slepo
za caričino prelepo
peš je iti širom v svet
zemelj trikrat po devet.
Ptica vzdihne zdaj trpeče:
»Pa zakaj tak daleč,« reče,
»ko je vendar blizu nas?
Ta caričina sem — jaz!
in je s krili zamahnila,

nad valove se vzdignila
in na breg izpod neba
se spustila je na tla,
vztrepetala, stresla krila
se v princeso spremenila:
mesec ji v laseh blesti,
zvezda v čelu ji gori,
veličastnega nastopa —
kot pavica se prestopa
in tak sladko govori
kot da potok žubori.
Knez caričino objema,
k belim grudim jo prižema —
in odpelje jo takoj
k mili materi v dvor svoj.
Pal pred nože in začel je:
»Ljuba rodna mati,« del je,
»ženo sem izbral za sé,
hčer poslušno sem za té.
Prosiva te, da dovoliš
in da naju blagosloviš:
z blagoslovom tvojim naj
ljubiva se vekomaj!«
Mati nad glavi pokorno
dvigne sliko čudotvorno,
solze lije, šepeta:
»Bog naj sreče vama dá!«
Knez se kmalu je pripravil
in poroko je proslavil.
Srečno zaživela sta
in otrok želela sta.
Veter morje razigrava,
jadrnico podvzdigava,
da beži iz vala v val
ob napetih jadrnih v dalj
ob otočku skalovitem
in ob mestu slikovitem.
Zdaj topovi zašumné,
ladjici v pristan velé.
In izkrcajo se gosti.
Knez Gvidon jih kliče v gosti,
jih nasiti, napoji,
naj odgovore, veli:
»Kakšne vaše so kupčije
in kam vaša pot zavije?«
Potniki nato reko:
»Mi obšli smo zemljo vso,
tihotapsko trgovali,
o, in ne zastonjkovali!
A še dolga nam je pot,

gremo k svojem zdaj na vzhod
mimo ostrova Bujana
v carstvo slavnega Saltana.«
Knez tedaj je rekel jim:
»Gostje, srečno pot želim
vam na širnem oceanu
k carju slavnemu Saltanu.
Spomnite že enkrat ga,
gospodarja svojega:
del je, da bo obiskal nas,
pa še zdaj ni poiskal nas.
Svoj pošiljam mu poklon.«
Gostje šli so, knez Gvidon
pa to pot doma ostane
in se z ženo ne razstane.

Veter radostno šumi,
ladja radostno beži
mimo ostrova Bujana
v carstvo slavnega Saltana.
In poznana, glej, obal
tam že vidi se iz dalj.
So na breg stopili gosti,
car Saltan jih kliče v gosti.
Zro: v dvorani car sedi,
krona se na njem blesti,
a predica s kuharico,
s staro taščo Babarico
krog njega sede vse tri
vanj zro s štirimi očmi.
K mizi velel sestí car je
in je spraševal mornarje:
»O gospoda, gostje vi,
kje ste pluli, dolgo li?
Je za morjem dobro, hudo?
Je kje kako novo čudo?«
In mornarji mu reko:
»Mi obšli smo zemljo vso.
Ne živi se v svetu hudo,
v njem pa novo, glej, je čudo:
Otok sred morja leži,
mesto pa na njem stoji
z zlatoglavimi stolpovi,
s kupolami in vrtovi.
Jelka raste v dvoru tam,
je pod njo kristalen hram.
V njem je krotka veverica,
o, in kakšna premetnica:
pesmi ves čas poje
in oreške gloje,
takih ne kot jih poznamo:

so lupine — zlato samo,
jedra — svetli biseri.
Skrbno čuvajo jo vsi.
Čuda druga še gode se:
vsak dan vzburja tam morjé se,
zakipi in zabuči
in v pustí breg se zaleti,
se razpljuska v hitrem begu
in ostavi v tem na bregu
mladcev trideset in tri —
s ščitov zlatih jim gori.
Vsi neugnani velikani,
vsi lepo oblikovani,
vsí pa ravni — lep izbor,
z njimi striček Črnomor.
Straže ni nikjer zvestejše,
bolj prilične in hrabrejše.
S knezom žena pa živi,
ki bi gledal jo vse dni:
božjo luč za dne stemnjuje,
zemljo v noči razsvetljuje,
mesec ji v laseh blesti,
zvezda v čelu ji gori.
Mesto knez Gvidon upravlja,
vsak goreče ga proslavlja.
On pošilja ti poklon,
A očita ti Gvidon:
večkrat si obisk sporočil,
a še nisi se odločil.«
Car sedaj več ne strpi,
brod pripraviti veli.
A predica s kuharico,
s staro taščo Babarico
ga nikakor ne puste,
otok gledat na morjé.
A Saltan jih ne posluša
in pomiriti jih skuša.
»Sem otrok mar, ali car?«
ni molčal kot prej vsekdar.

»Zdaj le grem!« se car pridusi,
ide ven in dver zalušči.

VI.

V oknu knez Gvidon sedi,
morje si molče motri:
ne šumi, valov ne meče,
zdaj zdaj komaj zatrepeče.
Kar prikaže iz valov
se lazurnih več brodov —
po gladini oceana
sem brodovje gre Saltana.
In poskoči knez Gvidon
ter zavpije kakor grom:
»O, ti rodna matka moja,
kneginja ti sladka moja,
o, pogledjte na morjé —
batjuška car semkaj gre!«
Že brodovje spe k otoku.
Daljnogled knez dene k oku,
zre: na krovu car stoji,
z daljnogledom jih motri:
z njim predica s kuharico,
s staro taščo Babarico
občudujejo sedaj
njim še nepoznani kraj.
V tem pa zaigrme topovi,
z vsemi zazvone zvonovi.
K morju gre sam knez Gvidon,
carja če sprejeti on
s kuharico in predico,
s staro taščo Babarico.
V mesto carja vede knez,
rekel ni besede vmes.

V dvorec peljal vse nato je.
V vratih vsak tečaj zlato je.
In car videl je z očmi
mladcev trideset in tri:
vsi neugnani velikani,

vsi lepo oblikovani
in pa ravni — lep izbor,
z njimi striček Črnomor.
Car je stopil v dvor široki,
glej, ob jelki tam visoki
veverica poje
in oreške gloje.
Jedra — bisere izlušča
in v mošnjček jih izpušča.
Dvor ves, kakor je prostran,
v zlatom je lupin nastlan.
Dalj gredo. Presenetljivo
kneginjo zre očarljivo:
mesec ji v laseh blesti,
zvezda v čelu ji gori,
veličastnega nastopa
kot pavica se prestopa.
Taščo pelje za roko.
Gleda car, spozna jo. — »O!«
V njem izigralo vse živo je:
»Kaj zdaj zrem? Kaj neki to je?
O!« — in duh se v njem zave,
ulijó se mu solzé
in objame svojo ženko,
sina, krasno z njim mladenko.
In za mizo seli so
in gostí začeli so.
A predica s kuharico,
s staro taščo Babarico
v kote se poskrile so,
našli jih le s silo so.
In tedaj so vse priznale,
objokale, se skesale.
In vesel kot še nikdar
jih domov poslal je car.
Končno se Saltan vpijani,
spat so nesli ga dvorjani.
Tam sem bil, med točil si —
komaj brke zmočil si.

Vrt spomladi.

Kot v pravljici, da se komaj zavem:
Na vrtu drevo ob drevesu vzdrhtevo,
to v rožno, to v belo se cvetje odeva,
ponuja nakit svoj strmečim očem.

In ptički iz grma v grm, z drevesa v drevo:
Švigajoča pesem, vsa živa, vsa živa
se z drugo lovi, se vanjo preliva
in v raj izpreminja pokojno zemljo.

Jaz v oknu, nad mano nebo se smehlja
in židane, zlate sva volje oba.

Leop. Turšič.

O streli.

Prof. R. G.

Izmed vseh naravnih sil, katere je človek deloma ukrotil, je v današnjem stoletju pač najvažnejša električna. Čeludi nam je njeno bistvo še vedno velika uganka, jo vendar lahko uporabljamo v najrazličnejše svrhe. Z njo razsvetljujemo, segrevamo električne peči, se pogovarjamo na daljavo; ona goni stroje in vlake, rabimo jo z uspehom v zdravilstvu in v Ameriki celo ž njo ubijajo hudodelce. Toda vse te velikanske množine elektrike, katere proizvaja človek na umetni način, niso nič v primeri z onimi, katere proizvaja narava sama brez strojev ob priliki kake nevihte. Kaj je par metrov dolga električna iskra v primeri z več kilometrov dolgim bliskom?

Že pri popolnoma jasnem nebu je zrak vedno nekoliko negativno električen, a zemlja pozitivno. Prav tako imajo vsi oblaki, ne samo hudourni, v sebi nekoliko elektrike; isto velja za deževne kaplje in snežinke. Velikanske množine elektrike se pa tvorijo v ozračju pri nevihtah.

Razločujemo dvoje vrst neviht: toplotne in vrtinčaste nevihte. Prve nastajajo poleti, druge v hladnejših letnih časih. Za nas so večjega pomena prve, ker te se odlikujejo po veliki množini bliskov. Vsaka taka nevihta je posledica navpičnega zračnega toka, ki nastane od trajnega segrevanja zemlje. Čim više gre tak tok, tem bolj se ohlaja; vodene pare, katere nosi s sabo, se pri tem zgoščujejo v majhne kapljice in tako lahko v kratkem nastanejo stolpčasti in grmadasti, nemirno se spreminjajoči oblaki, ki vsebujejo velikanske množine elektrike. Ta električna se je tvorila, kakor kažejo raziskavanja, baš radi dlje časa trajajočega zgoščevanja par pri navpičnem zrač-

nem toku. Višina takih hudournih oblakov je 1 do 1,5 km, hitrost, s katero se pomikajo nad zemljo, znaša 25 do 45 km na uro; opazovali so pa tudi že nevihte, ki so drevile s hitrostjo do 110 km na uro. Ako plava tak oblak, poln elektrike, nad zemljo, vzbudi v vseh predmetih na zemlji, ki leže pod njim kakor tudi v vseh drugih oblakih, ki se nahajajo v njegovi bližini, nasprotno elektriko. Ta nasprotna električna se na zemeljskih predmetih najbolj zbira v ostem podobnih ali iz ravnine molečih predmetih, kakor n. pr. na stolpih, visokih strehah, na drevesih, na človeku, ki stoji sam na polju, itd. Če je napetost med tema obema elektrikama dosti velika, se združita s tem, da prebijeta zrak v obliki iskre in tako iskro imenujemo strelo ali tudi blisk. Pri tem se obe nasprotni elektriki medsebojno uničita. Izenačita se pa tudi v obliki bliska nasprotni elektriki dveh različnih oblakov, in pri vsaki nevihti lahko opazujemo, kako švigajo bliski iz enega oblaka v drugega. Opazovali so take bliske med oblaki do 50 km dolžine. Taka strela užge lahko gorljive predmete, v katere trešči (ognjena strela). Mogoče je pa tudi, da se električna, ki veže v kakem predmetu na zemeljskem površju nasprotno elektriko, ne zveže s to elektriko, ampak po blisku med oblaki z nasprotno elektriko kakega drugega oblaka. S tem postane električna v zemeljskem predmetu nenadoma prosta in udari iz predmeta v zemljo nazaj. Tak hipni sunek nikoli ne užiga predmetov, pač pa lahko človeka ubije (vodena strela). Če se iz hudournega oblaka ulije nenadoma dež, se to zgodi na ta način, da se posamezne megle kapljice, ki so samo dve stotinki milimetra velike, združijo v kaplje, ki so vsaj štiri milimetre velike. Pri tem zgoščanju kapljic se pa poviša napetost elektrike vsaj za 200 kratno prejšnjo vrednost. Posledica tega je vedno jako močna strela. Mi na zemeljskem površju opazujemo seveda oba pojava obratno: najprej strelo in potem ploho, to pa zato, ker svetloba ne rabi do očesa skoraj nič časa, vodene kaplje pa vendar precejšnje število sekund, preden padejo iz oblaka, ki je najmanj 1000 m visoko, na zemljo.

Oblike bliskov in strel.

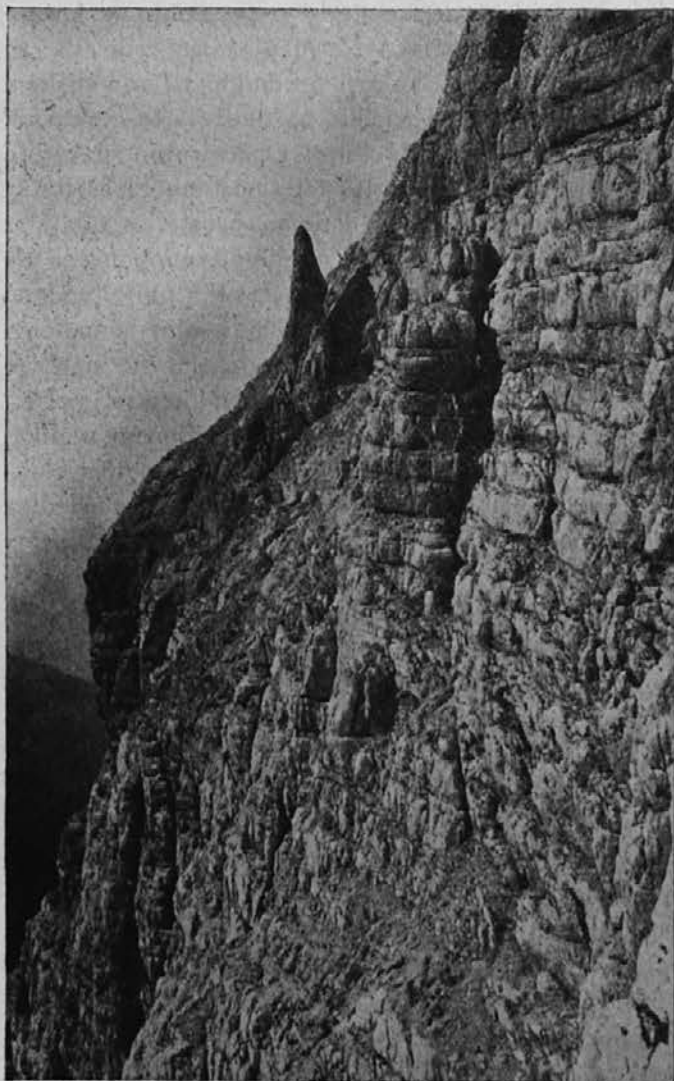
Glede oblike razločujemo troje vrste bliskov. Najnavadnejši je trakasti blisk. Ta sestoji, kakor kaže slika, narejena po fotografiji, iz glavnega traka, katerega večkrat vzporedno spremlja eden ali več tanjših trakov in stranskih vejic, ki so podobni dotokom kake reke. Teh stranskih vejic, ki se odcepijo, pa oko radi prevelike svetlobe glavnega traka in radi hitrosti pojava ne vidi, pač se pa vidijo na fotografski plošči. Tako fotografijo si vsakdo, kdor ima aparat, lahko

Strela

napravi sam. Ob nevihti, seveda le ponoči, postavi aparat in ga obrni na ono stran, kjer udarjajo strele. Aparat, uravnan na veliko daljavo, odpri in pričakuji prve strele. Potem aparat takoj zapri. Če si imel srečo, je prišla slika na ploščo, če ne, moraš uporabiti drugo ploščo. Čas, ki ga rabi strela od oblaka do zemlje, je jako kratek, približno eno tristo tinto sekunde. Število strel je pri večjih nevihtah lahko jako veliko. Tako so n. pr. opazovali pri neki hudi nevihti l. 1889 v Londonu 1224 strel v dveh urah in v bližini Londona pri isti nevihti celo 131 v eni minuti.

Druge vrste bliski so ploščati bliski, pri katerih se ves oblak z močnim svitom brez groma razelektri. Ljudstvo pravi nebesa se odpirajo. Zamenjati se ne smejo te vrste bliskov z bliskavico, ki je samo odsev daljne nevidne nevihte. Tretja vrsta so kroglasti bliski. Ti so jako redki in se je dolgo mislilo, da spadajo v kraljestvo bajk. A danes je njih istinitost po mnogih opazovanjih dokazana. Ti bliski imajo obliko žareče krogle v velikosti srednje velike žoge. Ta krogla se ponika razmeroma počasi, skače med vejami v gozdu gori in doli ali prileti skozi okno v sobo na tla, pleše po sobi, skoči na mizo in se končno z

Križka stena.

Fot. dr. Cerkl.

močnim pokom razleti. Včasih tudi navadnemu blisku sledi kroglasti blisk. Tudi med oblaki so opazovali take kroglaste bliske, ki so imeli velikost več metrov. Njih bistvo je še popolnoma nepojasnjeno.

Učinki strele.

Učinki strele so mnogovrstni. Debelih in dobrih elektrovodov ne poškoduje. Tanke elektrovode, n. pr. tanke žice, stopi in tako močno segreje, da izpuhte. Slabe elektrovode, kakor les in zidovje, razkolje ali zdrobi. Vnetljive predmete užge. Kamenje in pesek stopi v steklo podobno snov. Ker se ta snov pozneje zopet strdi, se dobe večkrat na krajih, kamor je udarila strela, v zemlji po več metrov dolge steklenaste cevke. Človeka usmrti, ker mu raztrga notranje organe ali mu uniči živčevje. Večkrat ga tudi samo obžge ali omami. Zato je treba vedno v takih slučajih poskusiti z umetnim dihanjem. Isto velja tudi, če je kdo navidezno ubit od umetnega električnega toka. Dokazano je, da tudi najmočnejši umetni električni tok človeka ne ubije takoj. Treba je začeti precej z umetnim dihanjem. A če so prve tri do štiri minute v splošni preplašenosti in zbežanosti zamujene, je vsak trud zastonj. Zgodilo se je pa tudi, da strela človeka samega ni prav nič poškodovala. Odtrgala mu je podplate od čevljev ali strgala cbleko. Nevarnost je za človeka v mestu manjša kot na deželi. Visoke strehe, polno strelovodov, telefonske in telegrafske žice, mreža električne razsvetljave ščitijo pred nevarnostjo strele. Nizke hiše v ozkih dolinah ali blizu večjih poslopij so na varnem. Iz statistike je razvidno, da je v Schleswig-Holsteinu izmed 130 užigajočih strel treščilo 129 v predmete na deželi in samo ena v mestu. Na leto in milijon poslopij je treščilo 163 krat v poslopja s trdim ostrešjem, 383 v poslopja z mehkim ostrešjem, v cerkve in stolpe 6277krat, v mline na veter 8524 krat. Kar se tiče dreves, udarja strela rajši v taka, ki imajo sočnate sestavine, kakor v ona, ki imajo oljnate. Seveda je treba upoštevati tudi višino in obliko drevesa, ali drevo stoji na samem ali v gozdu. Izmed 88 strel, ki so udarile v naslednja drevesa, je treščilo v topol 44 krat, v hrast 18 krat, v vrbo 14 krat, v hruško 6 krat, v iglasto drevje 5 krat, v bukev 1 krat.

Splošno se opaža, da v zadnjih desetletjih škoda, povzročena po užigajočih bliskih, narašča.

Grom.

Grom nastane od pretresenja zraka ob črti, ki jo preleti strela. Vzrok njegovega valovanja in bobnenja je v tem, da se odbija ob hribih, oblakih, stenah itd. Razmeroma se ne sliši posebno daleč. Ker rabi zvok, da preteče 1 km, 3 sekunde, svetloba pa skoro nič, izračunamo lahko oddaljenost nevihte, če štejemo sekunde od bliska do groma. Na vsake 3 sekunde računamo potem 1 km oddaljenosti.

Kako naj se vedemo ob nevihti?

V hiši, ki ima dober strelovod, smo popolnoma varni pred strelo, prav tako v železniškem vlaku. Skoro popolnoma brez nevarnosti smo tudi v večji hiši, ki nima strelovoda. Neki fizik je rekel: Marsikdo se čudi, da pri žrebanju v loteriji ni dobil največje srečke, a nihče se ne čudi, da ni bil med nevihto od strele ubit, ker se je nahajal v hiši brez strelovoda. Ker je človek sam dober prevodnik elektrike, ob nevihti ne sme stati na takih mestih, kjer so tudi še drugi dobri prevodniki, da ne potegne od njih elektrika v človeka in po njem poišče zveze z zemljo. Taki kraji so n. pr. pod dimnikom v kuhinji (vroč dim elektriko dobro prevaja), pod kovinastim lestencem, ki visi na stropu, v bližini zidu, kjer teče voda v velikem curku s strehe, v bližini večjih kovinskih kosov, žlebov, železnih okvirov, traverz itd. Nevarno je, če človek stoji na prostem polju sam, kot edin predmet, ki moli nad zemljo; bolje je, če se vleže in odloži od sebe par metrov stran vse železno orodje, ki ga je imel slučajno pri sebi, koso, vile. Prav tako je napačno vedriti pri kozolcu ali pod drevesi. Bolje je, če se postaviš vsaj 5 m oddaljeno od zunanjih vej drevesa. Hitra hoja ali tek pa ne poveča nevarnosti.

Strelovod.

Poslopja, kakor že zgoraj omenjeno, najbolje zavarujemo s strelovodi. Strelovod je železen, navpično stoječ drog. Pri nekaterih je ost pozlačena, kar pa ni posebnega pomena. Glavni pogoj dobrega strelovoda je dober odvod od strelovoda do zemlje. Ta mora imeti zadosti velik prerez, da elektrika lahko odteče, ne da bi žico stopila; če je odvodna žica železna, mora biti vsaj 12 mm debela, bakrena 6 mm, ali 10 zvitih bakrenih žic po 1,2 mm. Odvodna žica ne sme imeti ostrih kotov ali delati nepotrebnih ovinkov; biti mora povsod enakomerna, ker na vseh takih krajih elektrika rada v poslopje odskoči. Zvezana mora biti dobro z zemljo, kar se naredi na ta način, da se zveže z 1 m² veliko bakreno ploščo, ki je vsaj pol metra globoko zakopana v vlažni zemlji. V novejšem času

delajo tudi strelovode brez bakrene plošče s tem, da odvodno bakreno žico na koncu razpletejo in te razpletene žice položijo vzporedno v vlažno zemljo okoli poslopja. Kot jako dober odvod v zemljo služijo lahko vodovodne ali plinove cevi, če se nahajajo v poslopju. Večje kovinske mase, kakor n. pr. železno ostrešje, morajo biti z odvodno žico dobro zvezane. Ker vsak strelovod ščiti samo omejen prostor okoli sebe, je treba za večja poslopja več strelovodov, ki morajo biti na strehi med seboj zvezani, in od katerih ima vsak svojo odvodno žico.

Strelovod s svojo ostjo že sam veliko elektrike usrka. Če pa je napetost elektrike vendar še prevelika, potem udari strela v strelovod in vsa množina elektrike odteče brez škode v zemljo. Slabo napravljen strelovod, s slabo ali celo pretrgano odvodno žico ali slabo speljan v zemljo, je slabši kot nič in lahko več škoduje kakor koristi. Weber je poročal l. 1906, da je pregledal 2160 hiš s strelovodi, a na nobeni ni bilo najmanjše poškodbe od strele, četudi je bilo dokazanih 26 slučajev jako močnih strel v ta poslopja.

Velikanska je množina elektrike, ki v eni sami strelji steče v zemljo. Več milijonov voltov napetosti in do 20.000 amperov jakosti ima, kakor kažejo merjenja, tak hipni električni tok v obliki strele. Če bi to množino elektrike mogli shraniti in uporabljati v tehnične svrhe, bi imela ena sama strela po današnjih cenah vrednost več tisoč dinarjev. Žal pa do danes se ni znan način, kako bi tudi to naravno silo ukrotili in jo potem uporabljali v vse te svrhe kakor umetno proizvajano elektriko. Mogoče se to še posreči prihodnjim rodovom.

Škrlatica

Dovški Kriz

Peščenik

Sleme

Pogled na Škrlatico s Krédarice.

Fot. Jos. Kunaver.

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

35. Smrtna kazen.

Po odhodu litovskih poslancev, na predvečer dne, določenega za slovesno usmrtitev, so Moskvičani z grozo gledali priprave zanjo.

Na velikem trgu v notranjosti Kitajgoroda je bila postavljena cela vrsta vislic. Med njimi je stalo nekaj tramov s kladami. Nekaj dalje je visel na poprečnem tramu med stebri ogromen železen kotel. Na drugi strani tramovja je štrlel steber, v katerem so bile pritrjene verige, okrog stebra pa so delavci grmadili grnado. Med vislicami je bilo videti razna neznana orodja, ki so vzbujala v množici grozna ugibanja, od katerih se je že vnaprej krčilo srce.

Polagoma so se od groze razkropili vsi, ki so bili prišli trgovati. Puščoben je postal ne samo trg, ampak vse ulice v okolici. Prebivalci so se pozaprli v svojih domovih in šepetaje govorili o bližnjih dogodkih. Vest o strašnih pripravah se je raznesla po vsej Moskvi, povsod je zavladala mrtva tišina. Trgovine so se zaprle, nihče se ni pokazal na ulicah, samo zdaj in zdaj so dirjali po njih hitri sli, poslani z ukazi iz Arbata, v katerem se je Ivan nastanil v svoji priljubljeni zgorjnji. V Kitajgorodu ni bilo slišati drugega šuma razen udarcev tesarskih sekir in govorjenja opričnikov, ki so določevali dela.

Ko se je znočilo, so utihnili tudi ti glasovi in mesec, ki se je dvignil izza zobatih sten Kitajgoroda, je razsvetlil brezljudni trg, ki je bil ves naježen kolov in vislic. Niti ena luč ni svetila iz oken, vse oknice so bile zaprte, le tu in tam so mrko gorele svetiljke pred vnanjimi cerkvenimi podobami. A spal to noč ni nihče; vsi so molili in čakali, da se zdani.

Nazadnje je napočilo usodno jutro in na nebu se je oglasilo nenavadno glasno krakanje vranov in kavk, ki so, sluteč bližnjo kri, od vseh strani leteli h Kitajgorodu, v kitah krožili nad trgom in v črnih vrstah zasedali cerkvene križe, nadoknice in slemena hiš in vislice same.

Tišino je pretrgal oddaljeni glas bobnov in tulumbasov (pavk), ki se je počasi bližal trgu. Pokazala se je četa opričnikov na konjih, po pet v eni vrsti. Spredaj so šli bobnarji, da so razganjali ljudstvo in delali pot za gosudarja, a zaman so drobili po svojih bobnih in z beti bili po tulumbasih: nikjer ni bilo videti žive duše.

Za opričniki je jahal sam car Ivan Vasiljevič v svečani opravi s tulom ob sedlu in s pozlačenim lokom na hrbtu. Vrh njegove čelade je bil okrašen z Deissonom, to je: z emajlirano sliko Odrešenika, na straneh pa Bogorodice, Ivana Krstnika in drugih svetnikov. Odeja pod njim se je lesketala od dragih kamenov, na vratu konja vranca pa se je namesto nauzdnika gugal pasja glava.

Poleg carja je jahal carjevič Ivan, za njima pa je jezdilo krdelo bližnjih carjevih dvornikov, po trije v eni vrsti. Za njimi je stopalo nekaj več kot tri sto ljudi, ki so bili obsojeni na smrt. V verige vkovani in od mučenja oslabljeni so težko premikali noge, pokoreč se opričnikom, ki so jih priganjali.

Sprevod je zaključil močan oddelek konjenice.

Ko je prišel sprevod v Kitajgorod in je vsa konjenica razjahala in se razpostavila ob vislicah, je Ivan, ne da bi bil stopil s konja, pogledal naokrog in z začudenjem videl, da ni na trgu niti enega gledalca.

»Naženite ljudstvo!« je ukazal opričnikom. »Naj se nihče ne boji! Povejte Moskvičanom, da car kaznuje svoje zločince, nedolžnim pa obeta milost.«

Kmalu se je pričel trg polniti, oknice so se odpirale, na oknih so se prikazovali blede, boječi obrazi.

Medtem je grmada, ki je bila naložena pod kotlon, pričela greti, rablji so stopili k tramovju.

Ivan je ukazal izmed obsojencev pripeljati nekatere manj krive.

»Ljudje!« jim je rekel glasno in razločno, da bi se lahko slišalo po vsem trgu: »Ker ste se družili in bratili z mojimi izdajicami, ste zaslužili isto kazen kot oni. Jaz pa vas z usmiljenim srcem in v skrbeh zaradi pogubljenja vaših duš pomiloščam in vam darujem življenje, da bi se s kesanjem rešili svoje krivde in da bi molili zame nevrednega!«

Na carjevo znamenje so pomiloščence odpeljali.

»Moskvičani!« je rekel nato Ivan. »Sedaj boste gledali smrtne kazni in mučenja; toda vedite, da kaznujem zločince, kateri so hoteli izročiti gosudarstvo sovražnikom!« Plakaje izročam njih telesa mukam, kajti jaz sem sodnik, postavljen od Gospoda, da sodim svoje ljudstvo! Ni je pristranosti v moji sodbi, kajti kakor Abraham, ki je dvignil nož nad svojim sinom, žrtvujem celo svoje najbližje. Naj pade njih kri na glavo mojih sovražnikov!«

Tedaj so izmed ostalih obsojencev najprej pripeljali bojarja Družino Andrejeviča Morozova.

Ivan ga je bil v prvem navalu razdraženja obsodil na najstrašnejše muke; a zaradi nedoumne izpremenljivosti svojega značaja in morda tudi zaradi splošne ljubezni Moskvičanov do bojarja je na predvečer usmrtitve izpremenil svoje odredbe in ga obsodil na manj grozno smrt.

Dumski pisar gosudarjev, ki je stal pri tramovju, je razvil dolg spisek in čital z gromkim glasom:

»Bivši bojar Družina! Ti si pretil, da vznemiriš gosudarstvo, da pokličeš krimskega hana in litovskega kralja Zigmunda ter Rusiji povzročiš razne druge bede in stiske. Drznil si se z zlobnimi, zbadljivimi besedami sramotiti samega gosudarja, carja in velikega kneza

vse Rusije, in dobre služabnike njegove ščuvati k nepokorščini. Zaslužil si hude muke in smrt; a veliki gosudar se je spomnil tvojih prejšnjih junaštev ter ti je iz usmiljenosti srca določil, da boš usmrčen nagle smrti, brez muk in sam zase. Odsekana ti bo glava, tvoja last pa ne bo pripisana k carskemu imetju!

Morozov je stopil na tramovje in se prekrizal.

»Čutim se čistega pred Bogom in pred gosudarjem,« je izjavil mirno. »Svojo dušo izročam Gospodu Jezusu Kristusu, Gosudarja pa prosim ene same milosti, naj se vsa lastnina, ki ostane za mano, razdeli na tri dele: Prvi del zapuščam cerkvi božji in za zadušnice; drugega siromakom, tretjega pa mojim zvestim slugam in hlapcem; nevolnikom in robom dajem prostost za vedno. Moji vdovi odpuščam in lahko si vzame, kogar hoče!«

Na te besede se je Morozov še enkrat prekrizal in položil glavo na klado.

Začul se je votel udar — glava Družine Andrejeviča se je zakotalila in njegova blagorodna kri je pordečila deske na odru.

Za njim so privedli opričniki v začudenje vsega ljudstva gosudarjevega oprodo kneza Vjazemskega, kravčerja Fedora Basmanova in njegovega očeta Alekseja, katerega je bil Fedor izdal med mučenjem.

»Moskvičani!« je rekel Ivan in pokazal na obsojence. »Tu vidite moje in vaše sovražnike! Pozabili so svojo prisego, stiskali so vas v mojem imenu in so vam brez strahu pred sodbo božjo jemali življenje in iztrebljali ljudstvo, dasi sem jih postavil, da ga branijo. Naj sedaj prejmejo primerno plačilo!«

Vjazemski in oba Basmanova so bili obsojeni na grozovite muke, ker so varali carjevo zaupanje.

Pisar jim je prečital obtožbo, češ, da so hoteli uničiti carja s čarovnijo, da so imeli prepovedane zveze s sovražniki gosudarstva in da so zatirali ljudstvo v imenu Ivanovem.

Rablji so zgrabili Fedora Basmanova in ga peljali na oder, on pa se je obrnil k množici gledalcev in zakričal z gromkim glasom:

»Narod pravoslavni! Pred smrtjo se hočem skesati svojih grehov! Hočem, da bi vsi slišali mojo izpoved! Poslušajte, pravoslavni...«

A Maljuta, ki je stal za njim, mu ni pustil nadaljevati. S hitrim udarcem s sabljo mu je odsekal glavo, vprav ko je hotel pričeti svojo izpoved.

Njegovo krvavo truplo je padlo na oder, pa glava je odletela in se zvalila, žvenkljaje z uhani, pod noge carjevemu konju, ki je odskočil, zaprhal in gledal s preplašenimi očmi. Basmanov se je z zadnjo predrznostjo rešil muk, ki so ga čakale.

Njegov oče Aleksej in Vjazemski nista bila tako srečna. Obenem z razbojnikom Koršunom so ju peljali na oder, kjer so ju čakala strašna orodja. V istem času so potegnili starega mlinarja na grmado in ga z verigo privezali k stebri.

Vjazemski je bil tako izčrpan od muk, da ni mogel več stati in da so ga morali krvniki držati pod pazduhami. Metal je divje poglede na vse strani. V očeh mu ni bilo videti ne strahu ne kesanja. Ko pa je ugledal na steber prikovanega mlinarja in pramene dima, ki se je že vil okrog njega, se je knez spomnil njegovih zadnjih besed, ko je starec, zagovarjaje njegovo sabljo, gledal v vedro z vodo. Spomnil se je tudi svoje prikazni pri mlinu, ko je v mesečni noči gledal pod šumeče kolo in hotel videti svojo bodočnost, a je videl samo, kako se je voda pordečila kakor kri in kako se je v njej premikala zobata žaga in kako so se odpirale in zapirale železne klešče...

Mlinar ni opazil Vjazemskega. Sam v sebe zatopljen, si je nekaj godrnjal pod nos in je kakor iz uma plesal po grmadi ter rožljaj z verigami.

»Šikalu! Likalu!« je govoril. »Vrani so prileteli na bogato pojedino! Obrnilo se je kolo, obrnilo! Kar je bilo visoko, je postalo nizko! Šagadam! Zapihaj veter od mlina, plani čez moje sovraže! Kula! Kula! Razmeči grmado, pogasi ogenj!«

In res, kakor bi slušal zaklinjanje, se je dvignil veter na trgu, a namesto da bi bil pogasil grmado, je razpihal pod njo naloženo suhljad. Plamen se je izvil skozi suha drva, objel mlinarja in ga skrtil pred gledalci.

»Šagadam! Kula! Kula!« se je še slišalo izza oblakov dima in glas je zamrl v prasketanju goreče grmade.

Vnanjost Koršuna se ni skoro prav nič izpremenila ne od mučenja ne od dolge težke ječe. Njegova krepka narava je prenesla pripravljajno zaslišanje, samo njegov obraz je dobil drug izraz. Postal je mehkejši, oči so gledale mirneje.

Od tiste noči, ko so ga prijeli v carjevi spalnici in vrgli v ječo, ga vest ni več pekla. Že takrat je vzel nase čakajočo ga kazen kot odkupnino za zločine, ki jih je nekdanj zakrivil. In ko je ležal na gnili slami, je prvokrat po dolgem času mirno zaspal.

Pisar je prebral pred narodom krivdo Koršuna in kazen, ki ga je čakala.

Koršun je stopil na oder, se prekrizal proti cerkvenim kupolam in se štirikrat po vrsti do tal priklonil ljudstvu na vse štiri strani trga.

»Odpusti mi, narod pravoslavni!« je rekel. »Odpusti mi moje grehe, kar sem jih storil z ropanjem, tatvino in ubijanjem! Odpusti mi vse, kar sem grešil pred tabo. Zaslužil sem smrtno kazen, odpusti mi mojo krivdo, narod pravoslavni!«

Vrnil se je h krvnikom in sam vtaknil roke v pentlje, ki so bile pripravljene zanje.

»Kar zategnite!« je rekel in stresel s sivo, ko drasto glavo, nato pa ni rekel niti besede več.

Tedaj se je obrnil pisar na Ivanovo znamenje k drugim obsojencem in jim prečital obtožbo zaradi zarote proti gosudarju, češ, da so hoteli izročiti Nov-

gorod in Pskov litovskemu kralju in da so bili v zločinških zvezah s turškim sultanom.

Nato so jih odpeljali, tega k vislicam, drugega h kotlu, še druge pa zopet k drugim pripravam za smrtno kazen.

Ljudstvo je pričelo na glas moliti.

»Gospod, Gospod!« se je razlegalo po trgu. »Usmili se jih, Gospod! Sprejmi hitro njih duše!«

»Molite za nas, pravičniki!« so kričali nekateri izmed množice. »Spomnite se nas, ko pridete v božje kraljestvo!«

Da bi preglušili te besede, so pričeli opričniki z gromkim glasom vpiti:

»Hej, hej! Naj poginejo gosudarjevi sovražniki!«

Ta hip pa se je množica zganila, vse glave so se obrnile na eno stran in slišali so se vzkliki:

»Blaženi gre! Glejte, glejte! Blaženi gre!«

Na koncu trga se je pojavil kakih štirideset let star človek z redko brado, bled, bos, v platneni košulji. Njegov obraz je bil nenavadno krotak, na ustih pa mu je igral čuden, otroško dobrodušen smehljaj.

Prikazen tega človeka sredi toliko obrazov, ki so izražali grozo, strah ali zverstvo, se je rezko razločevala od njih in je silno vplivala na vse. Trg je utihnil, moritev je prenehala.

Vsi so poznali blaženega, a nihče še ni videl na njegovem obrazu takega izraza kakor danes. Proti navadi je krč trepetal na teh smehljajočih se ustih: kakor da bi se s krotkostjo borilo drugo nenavadno čuvstvo.

Sklonjen naprej in rožljaje z verižicami in železnimi križci, ki jih je bil poln, je stopal skozi razmikajočo se množico in šel naravnost proti Ivanu.

»Ivaška, Ivaška!« je kričal oddaleč, prebiral lesení molek in se venomer smehljaj. »Ivaška! Name si pa pozabill!«

Ko ga je Ivan ugledal, je hotel obrniti konja in odjahati stran, a slaboumnik je že stal poleg njega.

»Ozri se na blaženega!« je rekel in prijel carjevega konja za uzdo. »Zakaj ne ukažeš usmrtiti tudi blaženega? Ali je Vasja slabši od drugih?«

»Bog s teboj!« je rekel car in vzel perišče zlatnikov iz vzorkovane mošnje, ki mu je na zlati verižici visela izza pasa. »Na, Vasja, idi, moli zame!«

Blaženi je nastavlil obe roki, a ju je takoj umaknil in denar se je usul na tla.

»Aj, aj! Peče!« je zakričal, si pihal v prste in jih otreasal po zraku. »Zakaj si denar razbelil v ognju? Zakaj si ga razbelil v peklenškem ognju?«

»Idi, Vasja!« je ponovil Ivan nestrpno. »Pusti nas, tu ni prostora zate!«

»Ne, ne! Tu je prostor zame, z mučenci! Daj tudi meni mučeniški venec! Zakaj si me prezrl? Zakaj me žališ? Daj tudi meni venec, kakor ga daješ drugim!«

»Idi, idi!« je rekel Ivan z rastočo jezo.

»Ne grem!« je rekel bebec uporno in se oprijel konjeve zaprege, takoj nato pa se je zasmejal in pričel s prstom kazati na Ivana. »Glejte, glejte!« je govoril. Kaj pa imaš na čelu? Kaj imaš na čelu, Ivaška? Rogove imaš na čelu! Kozlovski rogovi so ti zrastle! In tvoja glava je postala pasja!«

Ivanu so se zaiskrile oči.

»Proč, norec!« je zakričal, pograbil kopje iz rok bližnjega opričnika in zamahnil z njim nad bebecem.

Krik nejevolje se je oglasil med narodom.

»Ne dotakni se ga!« se je čulo iz množice. »Ne dotakni se blaženega! Z našimi glavami lahko storiš, kar hočeš, a blaženega se ne dotakni!«

A bebec se je se vedno smehljaj napol kot otrok, napol ko blaznik.

»Suni me, car Savell!« je rekel in razmaknil križce, ki so mu viseli na prsih. Predri me, tukaj skozi srce. Ali sem slabši od teh pravičnikov? Še mene pošlji v nebeško kraljestvo! Ali nas zavidaš, da ne boš z nami, ti car Savel, car Herod, car peklenški!«

Kopje se je streslo Ivanu v rokah. Še en hip, in zapičilo bi se bilo bebcu v prsi, a nov krik ljudstva ga je zadržal v zraku. Car se je premagal in zatrl svojo voljo, a srd je moral dobiti duška.

S peno v ustih, z bliskajočimi se očmi, z dvignjenim kopjem je stisnil konja z nogami, zdirjal proti gruči obsojencev, da so zapršale iskre izpod konjskih kopit, ter predrl prvega, ki ga je dosegel z roko.

Ko se je s povešenim in okrvavljenim kopjem korakoma vrnil na svoje mesto, so opričniki blaženega že odpeljali.

Ivan je zamahnil z roko in krvniki so nadaljevali z delom. — Na bledem Ivanovem licu se je pokazala rdečica; oči so se mu razširile, na čelu so se mu napele sinje žile in nosnice so se mu razprle...

Ko je bil nazadnje sit morjenja, je obrnil konja, zajahal okrog trga in se oddaljil, sam obrizgan od krvi in obdan s svojim okrvavljenim vojaštvom; tedaj so vrani, ki so sedeli na cerkvenih križih in na strešnih slemenih, zamahnili drug za drugim s perutmi in se pričeli spuščati na kupe razmesarjenih udov in na trupla, ki so visela na vislicah...

Borisa Godunova ta dan ni bilo med tistimi, ki so prisli z Ivanom. Že prejšnji večer si je izprosil, da bo spremlil litovske poslance iz Moskve.

Drugi dan po usmrtitvi je bil trg očiščen, mrtva trupla pa odpeljana in vržena v kremlijski jarek.

Tam so zgradili moskovski meščani pozneje nekaj lesenih cerkva »na kosteh in na krvi«, kakor pravijo starodavni letopisi.

Minilo je mnogo let; vtis strašne moritve je izginil narodu iz spomina, a še dolgo so stale ob kremlijskem jarku te skromne cerkve, in tisti, ki so prihajali tja molit, so lahko slišali zadušnice za mir izmučenih in umorjenih na ukaz carja in velikega kneza Ivana Vasiljeviča Četrtega.

36. Povratek v Slobodo.

Potem, ko je bil z grozo navdal Moskvo, se je car hotel pokazati milostljivega in velikodušnega. Na njegov ukaz so odprli ječe in oproščeni so bili vsi obsojenci, ki se že niso več nadejali rešitve. Nekaterim je poslal Ivan celo darila. Kazalo je, da je zloba, ki je že dolgo kipela in gorela v njem, dobila duška z zadnjo moritvijo in zletela iz njegove duše kakor ognjen plamen iz gore, ki bljuje ogenj. Njegove misli so se umirile, nehal je povsod iskati izdajstva.

A Ivana ni vsakikrat po prelivanju nedolžne krvi grizla vest. To je bilo odvisno tudi od drugih okoliščin. Nebesna znamenja, nenadno udarjajoča strela, pojavi ljudske bede, vse to je strašilo njegovo občutljivo domišljijo in ga včasih gnalo k javni pokori; kadar pa ni bilo niti znamenj niti lakote niti požarov, takrat je molčal njegov notranji glas in vest je dremala. Tako je bilo tudi sedaj Ivanovo duševno stanje mirno. Po zvršenih moritvah je čutil nekako zadoščenje in pomirjenje kakor izstradanec, ki se je nasitil z jedjo. Bolj iz navade in naučenega pravila nego iz srčne potrebe se je na povratku v Slobodo ustavil za nekaj dni v Trojicki Lavri, da bi se posvetil molitvam.

Na vsej poti so spremljevalci, ki so jahali pred njim, s perišči metali revežem srebrne novce, ko pa je odhajal iz samostana, je pustil arhimandritu bogat zaklad, da bi menihi molili za njegovo zdravje.

V Slobodi pa se je medtem pripravljalo nekaj, česar ne bi nihče pričakoval.

Godunov, ki je bil poslan naprej, da pripravi gosudarju slovesen sprejem, je sedel v svoji tramasti izbi, se s komolci upiral ob hrastovo mizo in z roko podpiral glavo. Premišljeval je o dogodkih zadnjih dni, o smrtni kazni, ki se mu je posrečilo izogniti se ji, o zagonetnem značaju groznega carja in o tem, kako bi si ohranil njegovo milost, ne da bi se udeleževal početja opričnikov. Naenkrat pa je vstopil sluga in mu naznanil, da pri vhodu čaka knez Nikita Romanovič Serebrjani.

Godunov je ob tem imenu začuden vstal s klopi.

Serebrjani je bil od carja preklet in na smrt obsojen. Ušel je iz ječe in vsako občevanje z njim bi lahko stalo Borisa Fedoroviča glavo. Toda odreči knezu gostoljubnost ali izdati ga carju bi bilo nedostojno. Za kaj takega se Godunov ni mogel odločiti, da bi ne izgubil ljudskega zaupanja, ki ga je cenil nad vse. Obenem se je spomnil, da se nahaja car sedaj v milostljivem razpoloženju duha, in v enem samem trenutku se je domislil, kako naj postopa v tem slučaju.

Ne da bi šel sprejet Serebrjanega na krilce, ga je ukazal brez odlašanja pripeljati v izbo. Tujih prič ni bilo, in ko je že sklenil kneza sprejeti, mu je hotel Godunov pokazati tudi vso svojo gostoljubnost.

»Pozdravljen, knez,« je rekel in objel Nikito Romanoviča; »sedi, prosim. Kako, da si se odločil, vrniti

se v Slobodo, Nikita Romanič? A dovoli, da te prej pogostim; gotovo si truden od potovanja.«

Na ukaz Godunova so postavili na mizo zakuske in nekaj vrčev vina.

»Povej mi, knez,« je vprašal Godunov skrbljivo, »ali so te videli, ko si šel na krilce?«

»Ne vem,« je odgovoril Serebrjani prostodušno; mogoče, da so me videli; prav nič se nisem skrival, šel sem naravnost proti tvoji zgornjici. Vem, da ne držiš z opričniki.«

Godunov se je namršil.

»Boris Fedorič,« je pristavil Serebrjani zaupno, »ne prihajam sam, dve stoletnji razbojnikov izpod Rjazanji sta prišli z menoj.«

»Kaj praviš, knez?« je vzkriknil Godunov.

»Ostali so za pregrajo,« je nadaljeval Serebrjani. »Skupaj smo prinesli svoje glave gosudarju; naj nas kaznuje, ali pa pomilosti, kakor hoče!«

»Slišal sem, slišal, knez, kako si z njimi potolkel Tatarje. Ali pa je tebi znano, kaj se je od takrat zgodilo v Moskvi?«

»Znano mi je,« je odgovoril Serebrjani in se namršil. »Ko sem se vračal, sem si mislil: opričnine je konec, v resnici je pa še vse huje kot je bilo. Bog odpusti gosudarju! Ampak delaš napak, Boris Fedorič, da kar molčiš, ko gledaš vse to!«

»Ej, Nikita Romanič, vidim, da si še vedno isti! Kaj pa naj rečem carju? Misliš, da bi me poslušal?«

»Ako bi te tudi ne poslušal,« je dejal Serebrjani trdovratno, »bi moral govoriti. Od koga naj zve resnico, če ne od tebe?«

»Misliš, da sam ne ve resnice? Misliš, da res verjame vsem tistim izmišljotinam, zaradi katerih je bilo umorjeno toliko ljudi?«

Ob teh besedah se je Godunov ugriznil v jezik, pa se je spomnil, da govori s Serebrjanim, katerega odkritosrčni obraz je izključeval vsako sumnjo o izdaji.

»Ne,« je nadaljeval polglasno, »po krivem me dolžiš, knez. Car usmrča tiste, na katere se srdi, do njegovega srca pa nima nihče pravice. Srce carjevo je v božji roki, pravi pismo. Morozov na primer se mu je skušal upreti in kaj se je zgodilo? Morozova so usmrtili, drugi pa zaradi tega niso bili na boljšem. A tebi, Nikita Romanič, menda samemu ni dosti za glavo, da se nisi bal priti v Slobodo, čeprav si vedel o moskovski kazni.«

Ob imenu Morozova je Serebrjani vzdihnil. Ljubil je Družino Andrejeviča, dasi ga je bojar napravil nesrečnega.

»Kaj hočeš, Boris Fedorič,« je odgovoril Godunovu, »kar mora biti, temu se človek ne izogne. Sicer pa po pravici povedano, življenje se mi je res že pristudilo; ni lepo sedaj življenje v Rusiji!«

»Čuj, knez: sam prav nič ne paziš nase; menda je že tvoj značaj tak. Zato pa Bog pazi nate. Čeprav si po vsej sili lezel v zanko, pa si vendar še živ. Menda

ti ni usojeno, da bi poginil, naj si bo tako ali tako. Ko bi se bil vrnil pred enim tednom, ne vemo, kaj bi bilo s tabo. Sedaj pa imaš menda lahko upanje, samo ne hiti Ivanu Vasiljeviču pred oči, pusti, naj ga jaz prej vidim.«

»Hvala ti, Boris Fedorič; ne trudi se Bog ve kaj zaradi mene, razbojnik pa le gotovo reši pogube, če mogoče. Čeprav so hudodelci, so si vendar pošteno zaslužili odpuščenje.«

Godunov je s strmenjem pogledal Nikito Romanoviča. Ni se mogel navaditi knezove preprostosti in njegovo ravnodušje do lastnega življenja se mu je zdelo nenaravno.

»Ali ti radi kakega gorja ni do življenja, knez?« je vprašal.

»Da, tudi to je en vzrok. Čemu bi sedaj še živel? Ali mi verjameš, Boris Fedorič, da se večkrat nehote spomnim Kurbskega; pomislim nanj in strah me je samega sebe. Zdi se mi, da bi najrajši zapustil domovino in ušel k Lehom, ko bi ne bili naši sovražniki.«

»Saj to je tisto, knez! Dandanašnji imamo samo dve poti: ali storiti kakor Kurbski in za vedno pobegniti iz domovine, ali pa tako kot jaz, ostati v carjevi bližini in iskati njegove naklonjenosti. Ti pa nočeš ne enega ne drugega: od carja ne pobegneš, ž njim pa tudi nisi. To ne sme biti, knez; eno ali drugo! Če hočeš ostati v Rusiji, izpolnjuj carjevo voljo. In če te vzljubi, se morda celo sam odvrne od opričnine. Vzemiva, da bi bila midva okrog njega, — drug bi podpiral drugega; danes bi jaz namignil z besedico, jutri ti; nekaj bi mu mogoče vendar le ostalo v spominu. Saj tudi kaplja kakor pravijo, če dolgo kaplja na isto mesto, celo kamen prebije. S silo, knez, pa ne dosežeš ničesar!«

»Če bi ne bil on car,« je rekel Serebrjani mračno, »bi pač vedel, kaj naj storim. Tako pa ničesar ne razumem. Delati proti njemu, prepoveduje Bog, biti z njim enih misli pa tudi ne morem. Naj me na kose raztrga, z opričniki se ne pobratim!«

»Počakaj, knez, ne obupuj! Ali se spominjaš, kaj sem ti govoril tistikrat? Pustiva opričnike; carju ne ugovarjajmo; saj bodo sami uničili drug drugega! Treh prvakov že ni več: obeh Basmanovih in Vjazemskega. Počakajmo, knez, in vsa opričnina se zgrize do smrti!«

»A kaj bo do takrat?« je rekel Serebrjani.

»Do takrat,« je odgovoril Godunov, ki ni hotel nagloma izreči misli, s katero je hotel navdati Serebrjanega, »do takrat greš lahko zopet nad Tatarje, ako te car pomilosti; to ni tako važno.«

V mislih Serebrjanega sta lahko dobila prostora dva vtisa naenkrat, in upanje, da pojde nad Tatarje, je za nekaj časa izpodrinila malodušnost, ki se ga je bila lotila.

»Da,« je rekel, »drugega nam res ni ostalo ko Tatarje pobijati! Če bi jih ne čakali, da nas obiščejo, temveč, če bi udarili obenem s Kozaki z vsemi polki naenkrat na Krim, bi ga morda celo osvojili.«

Serebrjani se je celo zadovoljno nasmehnil ob tej misli.

Godunov se je potem razgovarjal ž njim o njegovem nasilnem osvobojenju in o rjazanski bitki. Pričelo se je že mračiti, ko sta še vedno sedela pri vrčih in se pogovarjala.

Nazadnje je Serebrjani vstal in rekel:

»Z Bogom, bojar, zunaj je že skoro noč.«

»Kam pa greš, Nikita Romanič? Ostanj pri meni čez noč; jutri pride car, poročal mu bom o tebi.«

»Ne morem, Boris Fedorič, čas je, da grem k svojim ljudem. Bojim se, da bi jim ne prišlo kaj napačnega na um. Ko bi bil car v Slobodi, bi šli naravnost k njemu in bi mu izpovedali svojo krivdo, naj bi se potem zgodilo, kakor je božja volja; a pred tukajšnjimi morilci nisi varen. Čeprav smo se ustavili stran od cest ob gozdu, vendar lahko zaide tja kaka straža.«

»Pa z Bogom, Nikita Romanič! Pazi in ne hodi carju pred oči; počakaj, da pošljem pote... Čakaj, rajši pojdi tod, knez,« je pristavil Godunov, videč, da gre Serebrjani proti glavnim vratom. Prijel ga je za roko in ga peljal na zadnje krilce.

»Z Bogom, Nikita Romanič!« je ponovil in objel Serebrjanega. »Bog je milostljiv; morda pojde vse po sreči.«

Godunov je počakal, da je knez sedel na konja in odjezdil skozi zadnjo pregrajo, potem pa se je vrnil v izbo. Bil je prav zadovoljen, da Serebrjani ni sprejel ponudbe, naj bi prenočil v njegovi hiši.

Drugi dan je car zmagoslavno prijahal v Slobodo, kakor po dobljeni zmagi. Opričniki so ga spremljali s kriki: »Hojda! Hojda!« od glavnih vrat pa prav do dvorca.

Samo stara dovilja ga je sprejela s psovanjem.

»Ti zver ti taka!« je rekla, ko ga je sprejela na krilcu. »Da te le še zemlja nosi, ti zver, ti ljudožrska! Po krvi dišiš, morilec! Kako si se smel prikazati pred božjim svetnikom Sergjejem po svojih moskovskih zločinih? Strela Gospodova te ubije, prekletca, s tvojim satanskim polkom vred!«

A to pot opomini dovilje niso imeli nobenega uspeha. Zunaj ni bilo ne groma ne viharja. Krasno je sijalo solnce na brezoblačnem nebu in bleščeče so igrale barve in pozlate na pisanih zgornjicah in umetnih vrhovih dvorca. Ivan ni odgovoril niti besede in je odšel mimo starke v svoje notranje sobe.

»Počakaj, počakaj!« je nadaljevala, gledaje za njim in tolkla s kljuko ob tla. »Božja strela se bo vnela nad tvojo gornjico in bo požgala vso tvojo brezbožno Slobodo!«

In starka je odšla s počasnimi koraki v svojo stano in metala srdite poglede na dvornike, ki so se ji izogibali v praznovrnem strahu.

Ko je ta dan po obedu Godunov videl, da je car vesel in miren ter da se proti svoji navadi pripravlja

k počitku, je šel za njim v spalnico. Naklonjenost Ivana Vasiljeviča je dajala Godunovu to pravico; posebno, kadar mu je imel kaj poročati, česar ni smel vsakdo slišati.

V carjevi spalnici sta stali dve postelji: ena iz golih desak, na katero je legel Ivan Vasiljevič, da je pokoril svoje meso v časih duševnega nemira in srčnega kesanja; druga, bolj široka, je bila pokrita z mehкими ovčjimi kožami, pernicami in svilenimi blazinami. Na tej je car počival, kadar ni nič vznemirjalo njegovih misli. Sicer pa se je zgodilo to redkokrat, in druga postelja je ostala večinoma nedotaknjena.

Treba je bilo dobro poznati Ivana Vasiljeviča, da se človek ni zmotil o pravem razpoloženju njegovega duha. Kadar ga je pekla vest, ni bil vedno nagnjen k usmiljenju. Večkrat je smatral pekočo vest za satanovo izkušnjo, ki ga je hotela odvrniti od zasledovanja izdaje. Namesto da bi omečil svoje srce, je takrat satanu na kljub opravljal molitve, se križal in se vdajal še hujši krutosti. Tudi ni bilo mogoče miru, ki ga je izražal njegov obraz, vselej za trdno smatrati za notranjo pokojnost. Večkrat je bil samo krinka in car, ki je bil nadarjen z redkim bistroumjem in sposobnostjo, uganiti tuje misli, je včasih rad prekrizal račune človeku, s katerim je govoril, in ga presenetil z nepričakovano nastopajočim srdom prav takrat, ko se je ta nadejal inilosti.

A Godunov se je naučil razpoznati najmanjše odseve carjeve narave in je z nenavadnim čutjem ugibal in razlagal za druge ljudi nedoumne izpremembe njegovega obraza.

Boris Fedorovič je počakal, da je Ivan legel na posteljo s pernicami in ker v črtah njegovega obraza

ni videl ničesar drugega razen utrujenosti, je rekel brez vsakega uvoda:

»Ali ti je znano, gosudar, da se je tvoj izobčenec našel?«

»Kateri?« je vprašal Ivan zevaje.

»Nikita Serebrjani, tisti, ki je posekal Vjazemskega, tvojega izdajalca, in ki je bil vržen v ječo.«

»A!« je rekel Ivan; »ali so ga ujeli, vrabca? Kdo pa ga je prijel?«

»Nihče, gosudar. Sam je prišel in pripeljal vse razbojnike, ki so ž njim pobili Tatarje pod Rjazanjo. S Serebrjanim vred so prinesli tvoji carski milosti svoje grešne glave.«

»Torej so se spametovali!« je dejal Ivan. »Ali si ga videl?«

»Videl, gosudar. Prišel je naravnost k meni. Mislim, da je tvoja milost v Slobodi, in me je prosil, naj ti sporočim o njem. Hotel sem ga prijeti, pa sem si mislil: Grigorij Lukjanič bi utegnil reči, da ga izpodrivam, Serebrjani pa tako ne uide, če ti je sam prinesel svojo glavo.«

Godunov je govoril naravnost, z odkritim obrazom, brez sleherne zadrege, kakor da bi ne bilo v njem niti sence zvijačnosti in nobene skrbi za Serebrjanega. Ko je prejšnji večer spremil Serebrjanega čez zadnje krilce, ni storil tega zato, da bi skrnil pred carjem njegov obisk (to bi bilo prenevarno), marveč zato, da bi kdo izmed slobodskih ljudi ne opozoril Ivana pred njim in ga kot prvi poročevalec ne naščuval proti Godunovu samemu. Namigavanje o Vjazemskem, ki je delalo iz Serebrjanega sovražnika umorjenega kneza, si je Boris Fedorovič Godunov izmislil in pripravil že poprej.

Pod Triglavom ob nevihti.

Fot. Ant. Gregorec

Car je zazeval še enkrat, a ni odgovoril ničesar in Godunov, ki je pazil na vsako potezo njegovega obraza, ni našel na njem nikakega znamenja ne vidnega ne skritega srda. Nasprotno, opazil je, da je carju všeč, da se mu namerava Serebrjani sam izročiti.

Kljub temu, da je prelivaval kri in da je radi tega vse trepetalo pred njim, je vendar hotel Ivan doseči, da bi ga imeli za pravičnega in celo milosrčnega; njegove moritve so imele vedno videz stroge pravičnosti in zaupanje v njegovo velikodušnost mu je prijalo tem bolj, ker se je le redko pokazalo.

Godunov je nekoliko počakal, potem pa je sklenil vprašati Ivana Vasiljeviča naravnost.

»Ali ukažeš, gosudar,« je vprašal, »poklicati k sebi Grigorija Lukjaniča?«

A zadnje usmrtitve so že dovolj nasitile Ivana; nekaj nepotrebnih glav ni moglo ničesar pridati njegovemu zadovoljstvu in ni moglo vzbuditi v njem za nekaj časa speče krivoločnosti.

Pozorno je pogledal Godunova.

»Ali misliš,« je vprašal strogo, »da ne morem živeti brez morjenja? Med zločinci, ki izpodkopavajo gosudarstvo, in Nikito, ki je posekal Afonko, je razlika. Kar pa se razbojnikov tiče, bom še premislil, katere dam umoriti in katere pomilostim. Naj se zbero vsi z Nikito vred pred Velikimi vrati na dvorišču. Ko pridem iz spalnice, bom videl, kaj storim z njimi.«

Godunov je želel carju dober počitek in odšel z globokim poklonom.

Vse je bilo sedaj odvisno od tega, kakšne volje se Ivan prebudi.

(Dalje prihodnjič.)

Otoški postržek.

Spisal Anton Komar.

8. Smrt.

Sestrična Micka se je postavila predme, mi ostro gledala v oči ter stavila vprašanja, ki sem nanja moral odgovarjati: »Si bil na vrtu?« — Sem bil. — »Si videl smrt?« — Sem videl. — »Se je kaj bojiš?« — Nič! Nato je spačila obraz, skrivila prste in hlatala proti meni, kakor bi mi hotela oči izpraskati. Nisem smel treniti z očmi, ako sem hotel dokazati, da se smrti ne bojim.

Kmalu pa sem videl resnično smrt.

Pri hiši je bil stare matere stric, obenem najstarejši mož v vasi. Od mlada je služil pri bogatem Deklevu v Postojni. Pil ni, čikal in kadil ni, tako si je denar prihranil za starost. Ko je opešal, je prišel v Otok in po malem pomagal okoli hiše. V cerkev ni mogel, razen kadar je lezel ob palici k spovedi, dvakrat na leto. Nosil je čevlje, ki so jim mehke golenice segale čez kolena in se tesno oprijemale nog, gori naprej pa so irhaste hlače istotako stiskale stegna, da so bile videti noge tanke in dolge. Skoro smešno je bilo, kadar se je poganjal po dvorišču trdno upirajoč oči v izbrani si cilj, navadno čok pod orehom. Za nič se ni dal spraviti v sobo, posteljo je imel pri živini, tja so mu nosili tudi jed. Jedel je zelo malo. Zvečer sem mu nesel včasih lonček suhega krompirčka. Ko sem prišel po lonček, sem vselej našel en krompirček na dnu. Čudil sem se, kako bi ne mogel stric še tistega pojesti. Stara mati so mi razložili: to pomeni, da je stric zadovoljen in si ne želi več.

Tega strica sem spoštoval zavoljo starosti, vendar nisem razumel, čemu ga je moja mati pozdravljala posebej iz Borovnice. Pozabil sem vprašati.

V nedeljo pred Vnebohodom se je ozračje naglo shladilo v kraški nevihti. Drugi dan stric ni vstal.

»Stric je lazen,« je rekla teta Markovka. Šla je v torek v Postojno k maši in prosila gospoda kaplana, da je strica previdel. Kajpak so ga bili prenesli v hišo in jaz sem se rad umaknil na seno. V sredo ni bilo bolniku bolje. Rekel je, da želi umreti, poklical strice in tete, da je razdelil svoje imetje med živimi. Sledečo noč je še prebil, a vsi so rekli, da ne bo nobene več.

Na praznik sva šla z Andrejčutom popoldne k litanijam. Po litanijah sva nekoliko postopala po Postojni.

Ko sva se vračala, sva nad mlinom dohitela tri otoške gospodinje.

Petrička se je ozrla in rekla: »Vidva sta že pridna, ko sta šla k večernicam.«

»Saj ste ve še bolj, ker greste težje z doma,« se je odrezal Andrejče.

»Glej ga, kako je moder,« je dostavila Likonka.

»Jojmenel!« vzklikne Jernejevka, »kaj pa imajo v bregu?«

In res, ribič je vozil čoln, na bregu pa je bilo nekaj ljudi.

Jernejevka je zaklicala mlinarici, ki je stala na dvorišču: »Mati, kaj se je zgodilo?«

»Neki deček se je utopil in sedaj ga iščejo.«

Vse tri so se prestrašile, zakaj vse tri so bile matere. »Čigav je neki,« to je bila vseh treh burna misel.

»Menda ni moj,« je z bridko slutnjo izustila Petrička, »saj sem trdno naročila, naj ne hodijo danes nikamor.«

Vse tri so se spustile k jezu.

Andrejče je takoj spoznal, za kaj gre, in ker je bil zelo pomagljiv človek, je popadel pri žagi dolgo prekljo, hitel čez jez in zahteval od ribiča, da ga je vzel v čoln. Jaz sem hitel za ženami.

Likonka je v hipu zagledala svojega edinca Matičeta, ga prijel za roko: »Kakšen strah sem užila za voljo tebe!« in ga odgnala s kraja nesreče.

Jernejka je tudi našla Pavla in ga trdo vprašala: »Kje je Tomaž?« a ko je slišala: »Doma,« je zakričala nad Pavlom: »Kaj pa ti delaš tukaj, grdoba; če se takoj ne poberes, te bom v vodo vrgla.«

Petrička pa je zastoj iskala z očmi; tri nedorasle sine je imela, a nobenega ni bilo tu. Nihče se ji ni upal kaj reči. Vprašala je, ali je kje obleka utopljenčeva. Pokazali so ji hlačice in srajčko za grmom.

»Oh, moj Jakobček,« je zajokala trpko, »zakaj me nisi ubogal.«

Jernejka je pristopila ter jo objela okoli pasu. »Ne žaluj preveč, saj je najmlajši, ki še nima grehov. Bog je vzel dečka k sebi, da ga ne bo svet izpridil.«

Andrejče je po tolmunu stikal s protom, medtem ko je ribič vodil čoln. Čez dobršen čas obstane, moral je nekaj začutiti, in začne dvigati prot, kakor bi imel seno na vilab. Z lahkoto gre, kakor bi ga nič ne težilo, in skoro se pokaže pod vodo bela lisa, ki postane telo majhnega človeka. Previdno poprijema po preklji, dokler ne pride tako blizu, da more telo izvleči. Ribič pristane h kraju in Andrejče izroči Jakobčka materi.

»O, moje ubogo dete,« ga poljubi mati, milo jokaje, »naj sprejme Bog tvojo dušo.« Zavije ga v vrhne krilo in ga nese domov. Jernejka in Andrejče jo spremljata.

Malce grem za njo, a grozna misel mi šine v glavo in me ustavi. Kaj, če bi se sedajle obrnila obupana mati, pa mi zakričala v obraz: »Morivec!«

»O Bog, obvaruj jo te misli,« prosim. Boli me, da sem učil Jakobčka plavati in sploh kazal in v nemal dečkom veselje do vode.

Jakobček se je zadnji čas iskreno začel oklepiti mene. Sicer so se mlajši dečki kopali pod jezom, a pred kratkim se jih je dvoje ali troje toliko naučilo plavati, da so si upali nad tolmun. Za njimi je vleklo tudi Jakobčka. Nisem si mogel kaj, da bi mu ne šel na roko. Toda deček je bil predrzen. Le malo je znal mahati po vodi — po kobovsko —, že se je pognal v breg in se začel topiti, da sem moral sam, ko sem ga vlekkel ven, piti Pivko. Posvaril sem ga, naj hodi, dokler ne bo znal dobro, na malo vodo, ker je tukaj breg strm in človeka kar vleče v globočino. Matija je pa kratkomalo prepovedal, da bi hodili otroci, kamor hodijo dečki. A kaj, ko majhen deček želi, da bi bil skoro velik. Ko so bili mali sami, so storili po svoji volji. Tako se je zgodila ta nesreča.

Pobit sem prisel domov, še večerjati se mi ni ljubilo. Sedel sem na ognjišču in gledal v ogenj. Ogenj veliko razume, pa ne obupa. Sploh so pa tudi drugi ta večer malo govorili, zakaj v hiši se je trgala duša od telesa najstarejšemu Otočanu.

Prišla je nalahko teta Markovka in rekla: »Stric umira, pojdite v hišo, da bomo molili.«

Bolnik je držal v rokah rožni venec. Stara mati so solzni klečali pri vnožju, pri vzglavju je sedel stric Jernej s prižgano svečo. Teta Markovka je kropila z blagoslovljeno vodo bolnika in sobo.

»Poberi se, hudobni duh, ti nimaš nič pri tej pravični duši. — Marija, glej Tvoj sin. — Jezus, reci njevovi duši: Danes boš z menoj v raj. — Patron sveti Jožef, obvaruj ga v bridki uri, kakor si obvaroval Dete Jezusa pred Herodom. — Angeli božji, hitite naproti in nesite dušo pred obličje Gospodovo.«

Tako je molila teta v dolgih presledkih. Bolnik je vedel, kaj se godi, ker je vzdihnil: Jezus. Potem se mu je spremenil obraz in brez diha je ležal pokójno starček z belim licem in belo glavo. Stric Jernej mu je zatisnil oči in teta je molila z družbo litanije in druge molitve. Vseh sodba je bila, da je umrl pravičen mož, ki je dovolj hudega skusil na svetu.

Preveč je bilo za en dan, da bi mogel še čuti z drugimi. Nepremagljiv spanec se me je polastil, da sem odšel na seno in takoj zaspal.

Zjutraj sem se zgodaj prebudil in takoj vstal. Kalalo je že ropotalo na vodnjaku. Ko je tetka Rezka prvič izlila v vedro, sem zaslišal ostre besede sem od vaše ulice:

»Sramota za vso vas.«

Skočil sem k odprtini v strehi: bila je Posegova Katra s košem in koso, strah vseh otrok.

Tetka je vprašala: »Kaj pa je takega, Katra?«

»Glej no, še ne veš, kaj se je zgodilo sredi vasi: Greben, tisti grdogledi, se je obesil.«

»Ni mogoče.«

»Visi, ne kolne več.«

Hitro sem zlezal na plan in tekkel po vasi. Zares, Greben je visel na lestvi pred hlevom zadrgnjen v pripeto verigo, pa tako nizko, da je skoro klečal na kolnih. Belo je gledal, iz stisnjenih ust je silila slina, voščeni, modropegasti obraz se je sovražno kremžil proti nebu. Prišel je župan Zorman in velel, naj ga odpno in pokrijejo z rjuho, zakaj kdo ga bo gledal, da bi pasel muhe, dokler ne pride orožnik. Poudaril je, da ni domačin, ampak se je priselil iz Grobišča, ker tam ni mogel izhajati s sosedi. Bil je že v Ameriki. K maši ni hodil in često je v nedeljo vpregel voli. Brez drugov in blagoslova je živel, klel in pil žganje.

Odnekod je prišel stric Luka in me zapodil domov.

Materi sem napisal po naročilu stare matere, naj pride k pogrebu, ki bo v soboto. Gredoč v šolo, sem skrbno spustil dopisnico v poštni nabiralnik. Še nikdar nisem občutil tako žive želje in potrebe, da bi videl svojo mater in govoril z njo. Zakaj bil sem v hudi stiski, ki ji nisem vedel imena, saj ni bilo nič posebnega ne v mesu ne v vesti, le strah brez obličja je stal pred menoj. Udenil sem se nekje, da nisem vedel ne naprej ne nazaj. Drugače sem rajši mislil na očeta, mati se mi je zdela prestroga in preženska, a tukaj bi moglo prinesiti olajšavo samo vsevidno oko materino.

V šoli sem se za drugi dan izgovoril. Kajpak sem bil v soboto veliko prezgodaj na postaji. Torej sem imel časa dovolj, domisliti se, da sem železniško seme, na kar sem bil med kmeti v Otoku skoro pozabil. Ogledeval sem si postajo in progo kakor človek, ki ve, kaj dela.

In kaj sem videl? Gledam li ali se mi sanja? Primera z borovniško postajo ni na korist postojnski. Dvorec naj bo, kar je res, je res, imenitnejši je, gosposki. Toda vse drugo je nekam sirotno. Kje je vodnjak z velikansko trombo, da se napije lukamatijev trebuh? Na nasipu, kje so skladanice izžanskih brun in desk?

Hiša za lokomotive z ogromno skrinjo pod stropom? Čemu bo, ko nimajo lokomotiv! Osebe v službi, kje so? Pač! Po veži hodi nekakšen grof, res ima več kot en knof in tudi roke na hrbtu, pa gleda v tla in se ne more domisliti, čemu je na svetu. Za vratarja ga imajo, kakor bi ne imeli poštenih vrat.

Ta vratar v veži in prazni omnibus pred njo, to je vsa imenitnost. Zakaj onile mali čuvaj Laptič naj se skrije pred junaškim Šenkrom, Uslužbenci kakor Dolinar, Kobi, Sršen, Žalar, jih ni! Delavci, črni od saj in olja, ker snažijo lokomotive in odvažajo leš, kaj bi neki počeli? Kje je, če ga imajo, mali železniški voz, ki na njem borovniški Kalan z delavci in palicami drči po progji kakor veter. Celovozovi so videti lažji, tir ožji, tračnice drobnejše, vse manj trdno. Sicer mi um pravi, da je od Dunaja do Trsta vse enako, toda oči kažejo drugače. Vseokoli mrtva sivina v solncu, ni Trebelnika, ni Planine, posebej ni borovniškega mostu. Vse majhno! Ali sem jaz zrastel in Borovnica v meni?

Vlak zabrlizga, pridrdra in ustavi. Glej jo, mater! Postavna je, skoro gosposka. Ponašal se bom z njo v Otoku in Otošce jo bodo blagrovale. Skočim ji naproti ter ponudim roko. Ona se skloni, menda me je poljubila. Ne vem prav gotovo, a stavil bi bot za bot.

Ko greva s postaje, se mati ozira, vidno se raduje, da je prišla v rojstni kraj, zaželeni in priljubljeni, kakor hrepenim jaz včasih po Borovnici.

Rad bi bil imel mater samo, toda ni šlo, ker se je spodobilo, da sva se oglasila pri stricu kovaču v Postojni. Kovač in žena sta bila že napravljena k pogrebu. Kovačica je še nama posilila kavo, potem smo se napotili proti Otoku. Jaz sem nosil materin košek.

Pogreb je bil z mašo. Obe krsti sta bili beli, ker sta bila oba rajnika fanta, naš stari stric in Petričev Jakobček, eden ob začetku, drugi na koncu človeškega življenja, močno različna in močno enaka.

Nesrečni Greben je ležal v mrtvašnici, da ga bodo pokopali pod noč v neblagoslovljeni kot.

Kakor povsod, tako so tudi tukaj tekle solze, kajpak jih je bil deležen Jakobček toliko več, kolikor manj časa je živel.

Ko je duhovnik med molitvami metal prst v jamo, sem se zamaknil v milobo večera, kakor sem ga do-

živel pred dnevom vernih duš v Borovnici. Grobovi so bili potreseni z rahlo črno zemljo, popisani z belimi peskom in zaznamovani s križi in srci iz belih ali rdečih bobkov, in luči so gorele v noč, potem ko smo bili v cerkvi zinolili vse tri rožne vence. Vse to pomeni, da naši mrtvi bratje in sestre samo spe in da jih bo naš Kristus obudil poslednji dan: »Lazar, pridi ven!« In bodo črviči zemlje kakor operuteni hrošči in metulji zlezli na dan in leteli v dolino Jozafat.

Po pogrebu je stric Jernej prinesel sto goldinarjev moji materi. Rada jih je vzela, mene pa je bilo zelo sram. To sem ji tudi povedal, ko sva bila malce na samem, češ, mene imajo zastonj, sedaj pa je še ona prišla hiši na škodo. Zasmejala se mi je in rekla: »O ti nespametni otrok. Ali misliš, da ni hiša dobila obilnega deleža in smo mi drugi dobili le malo. Vesel bodi, da ti bo ta moj delež zalegel za eno leto, ako pojdeš v latinske šole.

Prehitro je vzela mati slovo. Poljubila se je s svojo materjo in sestro Markovko, drugim dala roko. Teta Rezka in jaz sva jo spremila. Ker se je še tu in tam ustavljala po vasi, je tetka odšla z bremenom daleč naprej. Tako sva se mogla sama pogovoriti. Mati me je vprašala, če mi je včasih kaj hudo. Potrdil sem in rekel, da mi je bilo najhuje zadnje dni, morda bom bolan. Rekla je: »To pride odtod, ker rasteš. Moli, daruj eno sveto obhajilo za duše v vicah, in dobro bo.«

»Saj mi že sedaj ni več hudo,« sem ji vrnil.

Toda mater sem imel lepo na samem, hotel sem porabiti priliko.

Ojunačil sem se: »Mati, povejte mi po resnici: V šoli se učimo, kako je Bog človeka ustvaril in tudi mene, ste rekli Vi, je Bog ustvaril. Kako pa?«

»Zakaj to vprašuješ?« me je mati pogledala vsa v skrbeh.

»Zato, ker slišim od starejših dečkov včasih tako čudne reči, da me je sram in Vam jih ne morem povedati.«

Mati je vzdihnila in nekoliko pomolčala. Potem mi je rekla:

»Tudi sedaj še Bog vsakega človeka ustvari, ko da očetu in materi tako ljubezen, da se imata hudo, hudo rada. Zaradi te ljubezni vsadi otročiča materi pod srce in mu ustvari dušo. Je pa tako majčken in nebogljen, da bi precej umrl, če bi prišel na luč. Zato ga ima mati pod srcem tako dolgo, da je dosti velik za življenje na zraku, potem pa pride na svet.« Mati je premolknila in opazil sem, da je težko soplja. Bližala sva se postaji. Tedaj je še rekla:

»Vidiš, to so velike reči in polne skrivnosti. Če me imaš kaj rad, ubogaj me in se o teh rečeh nikoli ne pogovarjaj z dečki. Samo mene vprašaj ali pa očeta. Ali boš?«

»Bom,« sem dahnil.

Mati me je prekrizžala, ko je stopila na vlak, in roka se ji je tresla.

(Dalje prihodnjič.)

Pregled naše umetnosti.

Viktor Steska.

(Nadaljevanje.)

Remb Janez Jurij, slikar, bržkone brat Franca Karla. Thalnitscher mu pripisuje sliko sv. Feliksa v kapucinski cerkvi (bržkone ohranjena pri uršulinkah v Ljubljani) in Žal. M. B. pri diskalceatih v Ljubljani. Več portretov je naslikal za gradič Visoko pri Poljanah.¹

L. 1691 je naslikal za župno cerkev v Selcih dve sliki, 1694 lepo sliko sv. Magdalene pod Gospodovim križem na Volniku in Smrt sv. Štefana pri desnem stranskem oltarju v župni cerkvi v Poljanah nad Škofjo Loko.

Na Visokem hranijo portret frižinskega škofa Janeza Frančiška, ki ga je naredil mojster Remb, da ga gledaš kakor živega pred sabo.²

Remb je naslikal tudi podobe dvanajstih postaj, ki vodijo od sv. Petra do D. M. v Polju, l. 1712, Križanega za pokopališče pri Sv. Petru, bandero sv. Martina za Podsmreko (župnija Dobrova). Podobe dvanajstih postaj je dal šentpeterski župnik v baker vrezati in je z njimi okrasil svojo tedaj (1713) izdano nemško knjigo.³

Resnikar Matija (Raissnigger, Raisnegger, Räsninger), slikar v Ljubljani. L. 1602 je s svojimi pomočniki poslikal leseni strop v tedanji cerkvi sv. Petra v Ljubljani za 358 gld. 13 kr. L. 1603 je naslikal za isto cerkev bandero za 20 gld.⁴

Savoye Daniel, slikar v Ljubljani ok. 1727. V Ajmanovem gradu hranijo portret Adama Dinzela de Angersberg in dveh njegovih sorodnikov.⁵ Risal je naslovno sliko (283×180 mm) za knjigo Gloria SS. Ordinis, id est: Summi Pontifices Benedictini. Risbo je leta 1728 vrezala v baker tvrdka Andrej in Josip Schmutzer na Dunaju. Risba dela čast umetniku.⁶ Na 80. strani je druga slika (310×195 mm), ki pred očuje v ovalu kneza in opata v Šent Gallenu iz reda sv. Benedikta Josipa grofa Toggenburga, roj. 16. maja 1666, izvoljenega 16. decembra 1718, krog njega so medaljoni sv. Benedikta, sv. Gala, sv. Otmarja, papežev Benediktov od I. do IV., simboli časa in sv. cerkve. Na prvem bakrorezu je umetnik zapisan: Daniel de Savoye.

Sartory I. M., slikar v Slovenjgradcu. Slikal je 1723 Žal. M. B. za Šmartin. To sliko je v baker vrezal Ch. Dietell.⁷

Schanto Ivan Jakob, slikar v Ljubljani, ki je 1669 naslikal eno stranico starega banderja, ki ga je bil magistrat podaril cerkvi sv. Krištofa.⁸

Schermantsch Anton, slikar v Višnji gori, je poslikal z Mönhardtom vred veliki oltar v Muljavi 1674.⁹

Schifferl Josip, slikar, ki je poslikal 1779 svetišče župne cerkve sv. Jakoba na mokri omet.¹⁰

Schneck Jakob, slikar v Ljubljani, kjer mu je 29. novembra 1654 umrla hčerka, stara 1 leto in 5 mesecev.¹¹

Schneck Sebastijan (Schneghk), slikar, pozlatar in meščan v Ljubljani ok. 1644–76. L. 1664 je pozlatil oltar M. B. vnebovzetaja pri D. M. v Polju.¹²

Schön Franc Serafin, frančiškanski brat iz Švice. Umrl je v ljubljanskem samostanu 4. maja 1693. Lepe njegove slike hranijo frančiškani na Trsatu: 1. sv. Družino (ok. 8 m široko), 2. sv. Katarino, 3. sv. Mihaela.

Selan Mihael in Jakob, doma s Kranjskega, sta se učila na dunajski akademiji 2. novembra 1764.¹³

Sistič Janez, slikar, je umrl v Ljubljani 29. avgusta 1666 v 30. letu.¹⁴

Solon Nicolò, Ilirec. Tako ga imenuje Kukuljević in Mitteilungen. Slikal je baje sliko sv. Janeza Krstnika v Mačkovem pri Šempetru pri Novem mestu. Sedaj na sliki (70×100 cm) ni opaziti podpisa.¹⁵

Sporer Serafin, frančiškanski brat, ki je umrl v Ljubljani 2. januarja 1737 v 30. redovnem in 54. letu svoje dobe. Bil je slikar.¹⁶

Sraker Ivan, slikar. Sin Ivan mu je bil v Ljubljani rojen 29. maja 1632.¹⁷

Starabačnik Janez Krstnik, slikar v Kranju. Rojen v Kranju 10. septembra 1657, je umrl 26. novembra 1743. Starabačniki ali Staravačniki so imeli hišo v Kranju v Savskem predmestju stara št. 32, nova 28. Naslikal je 1709 bandero za Srednjo vas v Bohinju.¹⁸

⁸ Zbornik UZD, 1922, 126.

⁹ Mitt 1891, 9.

¹⁰ Wastler, SKL., 147.

¹¹ Smrtna matica stolne cerkve.

¹² Mitt. 1890, 105; Zbornik UZD, 1922, 126.

¹³ Bl. a. Kr., 1865, 43.

¹⁴ Smrtna matica stolne cerkve.

¹⁵ Mitt. 1848, 77; Kukuljević, SUJ, 422; Strahl, 24; Šašel, Zgodovina šempeterske fare, 20.

¹⁶ Nekrolog frančiškanskega samostana v Novem mestu: Kukuljević, 422

¹⁷ Izvestja Muz. društva, 1900, 229.

¹⁸ Izobraževalna knjižnica l. 10, žup. kronika v Bohinjski Srednji vasi.

¹ Kos, Doneski, 276 (VI., 414).

² Dr. Ivan Tavčar, Zbrani spisi, VI., 277, 278, 382.

³ Carn. 1914, 220.

⁴ Zbornik UZD, 1922, 126.

⁵ D. S., 1891, 570.

⁶ Pohl, Bibl. Carn. 23.

⁷ Wastler, SKL., 143.

Steinberg pl. Franc Anton, rojen 1684 na Kalcu, je studiral na Dunaju, potoval po Nemškem in Italijanskem. Bil je zemljemerec, mehanik, risar in slikar z oljnatimi barvami. Postal je rudarski oskrbnik v Idriji, dvorni in komorni svetnik. L. 1716 je risal in urezal v baker karto kranjske dežele. L. 1758 je opisal Cerkniško jezero. Umrl je 7. februarja 1765.¹⁹

Steiner Ferdinand, slikar, ki je slikal v Vetrinjah in v Trebnjem na Koroškem. Stiški opat Anton baron Gallenfels (opat 1688—1719) ga je poklical v Stično, da je naslikal Virido in druge portrete ter sliko na mokri omet v samostanski obednici.²⁰

Strauss Andrej, meščan in slikar v Slovenjgradcu okoli 1770.²¹

Strauss Franc, slikar v Ljubljani, 2. novembra 1764.²²

Strauss Mihael, slikar v Slovenjgradcu, je naslikal sliki za dva stranska oltarja v Rušah pri Mariboru 1736.²³ Bržkone je njegova slika v velikem oltarju v Mekinjah pri Kamniku s podpisom: F. M. Strauss In. et Pinxit A. 1719. Slika predstavlja Marijino vnebovzetje.

Tibaldi Josip, slikar v Ljubljani, ki je umrl 4. oktobra 1739 v 77. letu.²⁴

Türinger Ivan, slikar v Stražišču pri Kranju okoli leta 1683.²⁵

Tušek Anton, slikar. Znana je edina freska v kupoli romarske cerkve na Veseli gori pri Šent Rupertu iz leta 1760, ki jo je dal iz zaobljube slikati Filip pl. Grebin.²⁶

Verporti Sebastijan je slikal 1740 za diskalceate v Ljubljani sv. Liborija in Žal. M. B.²⁷

¹⁹ Dom in svet, 1915, 346.

²⁰ Milkovič: Die Klöster Krains, 80.

²¹ Zbornik UZD, 1922, 126.

²² Blätter aus Krain, 1865, 43.

²³ Wastler, SKL, 165.

²⁴ Smrtna matica stolne župnije.

²⁵ Zbornik UZD, 1922, 123.

²⁶ Steklasa, Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem. Str. 200.

²⁷ Diskalceatska kronika; Izvestja Muz. dr., 1902, 50; Danica, 1904, 197.

Viljema S. Anastasia, diskalceat v Ljubljani, je slikal 1754 za diskalceate križ nosečega Kristusa.²⁸

Viuda Simon, slikar v Ljubljani, ki je 16. avgusta 1646 v 33. letu umrl.²⁹

Vogl Janez Krizostom, slikar v Gradcu, kjer je bil rojen in kjer je v visoki starosti umrl 8. decembra 1748. Bil je učenec zasebne latinske šole v Rušah od l. 1677 dalje. L. 1721 je slikal freske v Rušah, ki kažejo prizore iz Jezusovega in Marijinega življenja. V Laškem je slikal freske v Ksaverijevi kapeli 1737. Ker hrani ta kapela sv. Rešnjé Telo, se našajó freske na to skrivnost.³⁰

Wabner P. Hieronim, frančiškan, rojen v Ljubljani 1577, umrl v Rimu 1628 v duhu svetosti, je bil po Valvasorju (Ehre d. H. Kr., II., 574—577) spreten slikar.³¹

Wagner Matija, meščan in slikar v Ljubljani. Bil je iz Niederalte. V Ljubljani ga sledimo od 1632 dalje. L. 1652 je napravil pogodbo glede poslikanja oltarja sv. Sebastijana pri D. M. v Polju. Kapit. arhiv, fasc. 37/11. L. 1656, 3. aprila, prosi generalnega vikarja, naj mu da pozlatiti in poslikati novi oltar pri D. M. v Polju.³²

Wärl Matija, meščan in slikar v Radovljici, je napravil 1738 za Boh. Srednjo vas štiri slike Kristusovega trpljenja na črnem platnu in za Bitnje žalostno Mater božjo.³³

Werle Anton, jezuitski brat, slikar v Ljubljani. Za cerkev sv. Jakoba v Ljubljani je naslikal 1757 lep božji grob, ki pa ni ohranjen. V letih 1754 do 1757 je slikal pri ljubljanskem škofu Attems.³⁴

Wenzel Andrej, slikar v Ljubljani. Okoli 1686 do 1688 je stanoval pred vicedomskimi vrati.³⁵

(Dalje prihodnjič.)

²⁸ Diskalceatska kronika.

²⁹ Matica stolne župnije.

³⁰ Wastler, SKL, 177; Volčič, Življenje prebl. D. Marije, IV., 130; Časopis za zgod. in umetnost, 1919, 111.

³¹ Carniola, IV., 168.

³² Mitt. 1890, 105; Zbornik UZD, 1922, 128.

³³ Župnijska spomenica.

³⁴ Historia annua, Pars III.

³⁵ Mitt. 1890, 119.

O roparskih napadih.

Zgodovinske drobtine. — Zbral Leopold Podlogar.

(Nadaljevanje.)

33. Planina. L. 1788 so pastirji iz vasi Liplje opazili dva moška, ki sta se potikala več dni po gmajni. Vprašala sta pastirja, kje bi se dobilo kaj jedi in pijače. Pastirji so takoj uganili, s kom imajo opraviti. Nekaj dni prej so bili kmetje v bližnji okolici razgnali neko roparsko družbo, h kateri sta morala pripadati tudi ta dva tujca.

Par pastirjev je spremilo ta dva možakarja v bližnjo gostilno, drugi pa so hiteli pravit ljudem, kakšne goste imajo v gostilni. Ko so stopili oboroženi možje čez hišni prag, sta bila oba lopova mahoma odpravljena na odhod. Kmetje so ju silili, naj se izkažeta, kdo sta. Tedaj pa se je zakadil eden izmed obeh, orjak po telesu, nad nepričakovane obiskovalce. To-

variš mu je priskočil na pomoč, pa je prejel tak udarec, da se je zgrudil in obležal mrtev. Drugega so z velikim naporom zvezali in odvedli v grad. — Ob prometni progí med Planino in Logatcem je bilo vedno obilo prežavcev na popotnike, posebno na trgovce. Ti so se podajali na to pot vedno z dobrim spremstvom, navadno po več skupaj.¹

34. **Podkraj.** Leta 1788 poročajo, da vznemirjajo že več časa to okolico in ves postojnski okraj beneški in istrski roparji.

Podkrajski gozdovi so bili že za Valvasorja skrišališče roparjev. V Hrušici je stala nekaj cerkev sv. Jederti. Roparji so imeli v tej samotni cerkvi svoje zbirališče in roparske veselice. Oskrunili so jo in tako razdejali, da se je služba božja v tej cerkvi opustila. Tudi je niso več popravljali, ampak pustili, da je sčasoma razpadla.

35. **Podzemelj.** V Valvasorjevem času je stal na Krasincu gradič Burgstalov, ki so imeli v lasti Vinico, Krupo in Pobrežje. Bilo je to poslopje gospodi nekako letovišče, kakor tudi sosednja Zástava v črnomeljski župniji.

V hajduški dobi sta imela oba gradiča, ker sta bila premalo utrjena, stalno stražo. Parkrat so jo hajduki na obeh krajih prav pošteno izkupili. Prišli so pa nekoč v večji množini, obvladali stražo, gradova izropali in zažgali.²

36. **Postojna.** Istrski in beneški roparji so se v postojnski okraj pogosto priklatili. Kmetje in tržani so pred njimi silno trpeli. Pomagali so si sami in napravljali za njimi pogosto pogone. Leta 1788 pa si že niso upali več sami na pogon. Obrnili so se na vlado, ki je poslala nekaj vojaštva, kar pa je za malo časa zaleglo.³

¹ Zvon 1895. 15.

² Valvasor XL, 114.

³ Mittheil. 1896. 284.

37. **Prečina.** L. 1827, 19. avgusta ob devetih zvečer, je napadlo lukenjski grad šestnajst roparjev. Oblečeni so bili bošnjaško. Prišli so, kakor se je pozneje dognalo, od kočevske strani iz prostranih turjaskih gozdov. Doinnevalo se je, da je bila to ona družba, ki je leto prej ropala v kočevskem gradu.

Zbrali so se bili v cerkvi sv. Petra nad Sotesko, ki je bila tudi ena takozvanih hajduških cerkva. Tam blizu so naleteli na nekega ogljarja, ki je žgal kopo. Prisilili so ga, da jim je pokazal pot do lukenjskega gradu.

Gospodarja ni bilo doma. Anton pl. Fichtenau se je mudil že nekaj dni v Ljubljani s svojo rodbino. V gradu sta ostala le dva uradnika, lovec, dva hlapca, deklet in grajska hišna. Harambaša je planil v grad, ko je bilo vse pri večerji. Roparji so družino obstopili, da se ni mogel nihče ganiti.

Harambaša je zahteval od obeh uradnikov, naj mu izročita ključe od blagajne, od sobarice pa ključe do gosposkih soban. V uradniški blagajni so našli hajduki 800 gld., po sobanah pa več dragocene namizne oprave.

Ko so hajduki delo končali, je zbral harambaša v dvorani vso grajsko družino, sedel h klavirju in zaigral par poskočnih. Dekle so jim morale napraviti večerjo. Meso so si iz jedilne shrambe sami izbrali in tudi vina sami natočili. Na dvorišču so do enajste ure popivali, potem pa odšli preko Straže proti Vavti vasi. Tam so trčili skupaj z vojaki »rauberkomande«. Začel se je boj, v katerem so obležali štirje vojaki in neki domač kmečki fant, ki je slučajno mimo prišel.

Roparji so se podali preko Črmošnjic v Belo Krajino. Harambaša je bil mlad, lep možak pri tridesetih letih. Bil je prej v cesarski avstrijski službi; radi nekkih spletk je zapadel ostri kazni, kateri se je pa pravočasno odtegnil in pobegnil med hajduke.⁴

(Dalje prihodnjič.)

⁴ Costa, Reiseerinn., 112.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

O. Marko Pohlin.

Marko Pohlin se je rodil l. 1735 v Ljubljani in vstopil dvanajstleten v samostansko učilišče bosih avguštincev v Mariabrunnu pri Dunaju. Ko je dovršil bogoslovne nauke, se je vrnil 1763 v Ljubljano in deloval izprva kot prazniški, pozneje kot nedeljski pridigar in vikarij diskalceatskega samostana, ki je stal v ljubljanskem predmestju »na Ajdovščini«. na vzhodni strani današnje Dunajske ceste, kjer se cepi od nje Go-

sposvetska. Bosonogi avguštinci so imeli v začetku XVIII. stoletja med ljubljanskimi redovniki vodilno vlogo in so uživali zaupanje in naklonjenost ljubljanskega prebivalstva.

Leta 1775 je o. Marko Pohlin zapustil Ljubljano in bival šest let na Dunaju kot učitelj bogoslovja redovne šole. Ta doba je razširila njegovo duševno obzorje, v redovnih učenjskih krogih je postal kmalu znana osebnost.

Spomladi 1781 se je vrnil kot subprior v ljubljanski samostan. Še isto leto je vnovič oživela akademija delavnih mož in pričakovati je bilo živahnega delovanja na vseh poljih prosvete, a med Pohlino odsotnostjo so se bile razmere temeljito spremenile in kmalu so se še poostriale. Med duhovščino se je širil nov duh, janzenizem, ki je bil plod naukov belgijskega škofa Kornelija Janzenija. Janzenistični duhovniki so kazali pri delitvi zakramentov sv. pokore in sv. obhajila pretirano strogo. Za odvezo ni zadoščalo kesanje, šlo je za to, da spokornik vse življenje do smrti

O. Marko Pohlen.

ne bo več grešil, spreobrnjenje je moral grešnik dejansko pokazati in šele po ponovni spovedi je dobil odvezo. Razen tega so hoteli janzenisti bogoslužje brez zunanega sijaja in so smatrali za razvade razne pobožnosti, ki so se našemu narodu že priljubile. Tako so hoteli zatreti romanja, bratovščine, češčenje raznih patronov, in ker so te pobožnosti gojili najbolj redovniki, so bili tudi njim nasprotni. Pri nas je bil tedaj vodja te struje sam ljubljanski škof Karel grof Herberstein, ki je izdal l. 1783 nov bogoslužni red, dovolil redovnikom pridige le za domačo družino pri zaprtih vratih in jim prepovedal devetdnevnice in posebne

pobožnosti. Vlada pa je razpustila vse bratovščine in omejila sprejem novincev. Redovnikom je bilo svobodno in uspešno delovanje onemogočeno. Dve leti pred razpustom samostana bosih avguštincev se je preselil o. Marko na Dunaj (l. 1784), od tu v Maria-brunn, kjer je umrl 1801.

Oče Marko spada med naše najplodovitejše slovtvenike; pisal je v slovenskem, nemškem in latin-skem jeziku, izdal je do dvajset knjig in mnogo jih je zapustil v rokopisu. Skušal je zadostiti vsem književnim potrebam našega naroda, razširil je tesni krog, ki je oklepal slovensko književnost, in položil temelje poučno-zabavnemu slovstvu in posvetnemu pesništvu.

Napisal je štirinajst nabožnih knjig, nekatere so doživele po več izdaj, med molitve je pogostoma vpletel pobožne pesmi, opisal je življenje nekaterih svetnikov, priredil katekizem in postne evangelije.

Lotil se je poljudno-poučnega in kratkočasnega slovstva. Da bi »kranjski otroci, ki drugega jezika kakor kranjskega govoriti ne znajo,« ne ostali brez uka v računstvu, je napisal prvo slovensko računsko knjižico. Zavedal se je, »da ima vse svoj čas — tako je tudi čas smejeti se in veselega srca ali dobre volje biti in imeti veselje z rečmi, ki ne žalijo ne Boga ne bližnjega,« — tako smo dobili drobno zbirko »Kratkočasnih ugank in čudnih kunštov«, »ki nas v eni ali drugi stvari podučje, tumpast um zbrusijo in pamet ubrišejo«. Po nemškem izvirniku je priredil zbirko veselih, žalostnih in ukapolnih dogodkov »Kmetom za potrebo in pomoč«.

Pohlin nam je napisal tudi slovnico in slovar. Po zgledu drugih slovniciarjev se ni poglobil v ljudsko govorico, temveč je hotel ustvariti pravila; če mu niso bili znani domači slovenski izrazi, je koval in izmišljal besede po svoje. To je izzvalo že pri Pohlino-vih sodobnikih odpor (Popovič n. pr.) in poznejši rodovi so ga radi tega hudo grajali — a pozabiti ne smemo, da je poznal Pohlin samo govorico ljubljanskega predmesija, da je živel večji del izven slovenskih pokrajin in da ni imel priložnosti slišati čiste govorice preprostega naroda.

Velika zasluga mu gre, ker je zbudil pri nas zanimanje za posvetno pesništvo. Prve slovenske posvetne pesniške vaje »Pisanice«, ki so izšle trikrat (1779—1781), so vzrastle iz Pohlinovega kroga in 1798 je sestavil slovenskim pesnikom prvi in edini slovarček rim. Sestavil je tudi seznamek vseh slovenskih knjig in pisateljev, nekako zgodovino slovenske književnosti, ki je izšla šele po njegovi smrti in bila za ono dobo dokaj točna in porabljiva.

Pohlin je bil prvi, ki se je oziral tudi na posvetne potrebe našega naroda, njegove poučno-zabavne knjige so zbudile novo veselje do branja.

PO OKROGLI ZEMLJI

POLITIČNI PREGLED.

Jugoslavija. Pašičeva vlada posluje dalje brez parlamenta. Ostra politična borba se je umaknila iz parlamenta med široke ljudske sloje. Vsi deli države so še bolj vznemirjeni, odkar je parlament prenehal delovati. Niti ene pokrajine ni, kjer bi ne bilo mogoče opaziti pojavov razpaljenih strankarskih strasti. — Opozicija se nadalje bori s koalicijo in nihče še danes ne ve, ali bodo razpisane nove volitve, ali se sestavi nova poslovna vlada, ki bi delala s skupščino. V Belgradu pričakujejo prihod kralja, ki je z družino na Bledu, kamor prihajajo vplivni politiki na posvetovanja. — Radić je odšel z Dunaja v Moskvo; sam trdi, da si je šel ogledat razvoj in napredek ruskega kmeta pod boljševiško vlado, česar mu pa oblastva ne verjamejo in je zato v Zagrebu državno pravičništvo proti njemu in nekaterim članom predsedstva Hrv. republike seljačke stranke vložilo tožbo zaradi veleizdaje. — V Sloveniji so se v juniju vršile občinske volitve, pri katerih je dobila SLS več glasov kot vse druge stranke skupaj — torej absolutno večino.

Francija. Na mesto Milleranda, ki je moral na zahtevo socialistične večine v parlamentu predčasno odložiti predsedstvo republike, je bil 13. junija t. l. izvoljen Doumergue. Novoizvoljeni predsednik republike je protestant, po mišljenju pa svobodni zidar. Star je 61 let, po poklicu odvetnik. Doumergue je član desničarskega bloka, ki zagovarja napram Nemčiji politiko močne roke. — 21. in 22. junija se je sestal francoski ministrski predsednik Herriot v Chequersu na Angleškem z Macdonaldom, angleškim ministrskim predsednikom. Na sestanku sta se dogovorila, da bosta vodila napram Nemčiji spravljivo vzajemno politiko. Nadalje sta sklenila,

da se skliče 16. julija v London medzavezniška konferenca, ki naj razpravlja pereče vojnoodškodninsko vprašanje. Iz Londona gredé se je Herriot oglasil še v Bruxellesu, glavnem mestu Belgije, da se pogovori se z belgijsko vlado. Belgijci so ga sprejeli nekoliko hladneje, ker je šel mimo njih prej v London, vendar so tudi oni pristali na medzavezniško konferenco v Londonu.

Italija. 10. junija je skrivnostno izginil v Rimu voditelj laških unitarških socialistov (soc. demokratov), poslanec Matteotti. Na poti v parlament, kjer bi moral imeti velik političen govor o finančni politiki fašistovske vlade, so ga zgrabili fašisti, vrgli v avtomobil in odpeljali neznano kam. Dosedanja preiskava je dokazala, da je bil Matteotti na divjaški način umorjen in da so v umor zapleteni sami odlični fašisti. Trupla do danes še niso našli; misli se, da so ga sezgali. Da se dožene usoda trupla, je socialistična stranka razpisala 25.000 lir nagrade, ali tudi to je ostalo brezuspešno. Matteottijev umor je silno razburil vso Italijo. V samem parlamentu je eden socialističnih poslancev Mussoliniju povedal kar naravnost v obraz, da je on sam kot fašistovski vodja odgovoren za ta zločin. Vse opozicionalne stranke so v znamenje ugovora zapustile zbornico, izjavile so, da ne bodo prej sodelovale pri parlamentarnem delu, dokler vlada ne razčisti zagonečnega dožodka. Ali ne samo Italijo, marveč tudi zapadno Evropo in ostali svet je razburil zločinski Matteottijev umor. Vsi kulturni narodi in države so ostro obsodili umor in njegove povzročitelje fašiste, ki delujejo s takimi sredstvi. Da se opere vsaj na videz, je Mussolini premenjal nekaj ministrov; toda to ni dovolj; ljudstvo zahteva zakonitost in poštenje tudi v politiki. Ako se Mussolini in fašisti ne povrnejo na

to pot, bodo morali iti in za njimi bo ostal le grenak spomin.

Rusija. V Moskvi se je vršil konec junija peti kongres komunistične internacionale (»Komintern«). Razprava je trajala sedem dni. Nastopilo je 72 govornikov. Predsedoval je Zinovjev. Kongres je dal vsem komunističnim organizacijam navodilo, da morajo še odločneje in radikalneje delati za uresničitev socialne revolucije. Parlamentarizem se mora tudi še vnaprej izrabljati kot sredstvo za dosego komunističnega cilja. Na kongresu se je med drugim tudi sklenilo, da bo mednarodni komunistični proletariat privedil konec letošnjega julija v spomin desetletnice svetovne vojne enotedensko antimilitaristično demonstracijo, ki ne bo naperjena samo proti buržuaziji, marveč tudi proti socialni demokraciji, katere voditelji so po komunističnem mnenju tudi glavni krivci svetovne vojne.

Bolgarija. Podoben političen umor kot v Rimu se je zgodil 15. junija t. l. tudi v Soliji. Napadalec, ki so ga takoj prijeli, je oddal štiri strele na narodnega poslanca Petko D. Petkova, ki je obležal na mestu mrtev. Sedanja Cankova vlada je malo prej prepovedala poslednje glasilo zemljoradniške stranke »Zemljoradniška Zastita«, ker je 9. junija objavila 1000 imen mučeniško pomorjenih Bolgarov, pristašev zemljoradniške stranke. Poslanec Petkov je radi tega vložil v parlamentu interpelacijo. Za kazen, ker se je kaj takega upal, je prejel smrtonosno kroglo. Umorjeni poslanec Petkov je bil za Stambulijskega vladarja generalni tajnik v zunanjem ministertvu. Njegov umor pa ni toliko razburil duhove kot rimski, ker so v Bolgariji že precej navajeni na take stvari.

Zveza narodov. Sredi junija je devetindvajsetič zboroval v Ženevi svet Zveze narodov, kateremu je predse-

doval češkoslovaški zunanji minister dr. Beneš. Svet Zvezc narodov obstoji iz 9 članov, izmed katerih jih 5 stalno pripada velesilam, 4 pa malim državam, ki jih sproti določajo. Svet opravlja tekoče posle in zboruje po potrebi. Pri sedanjem zborovanju so se obravnavala pereča srednje- in vzhodno-evropska vprašanja. Na podlagi poročila predsednika dr. Beneša se je svet odločil, da bo poseben odbor natančno proučil razorožitveno vprašanje, katero je po njegovem mnenju najvažnejše svetovno vprašanje.

Desetletnica svetovne vojne. Letos obhaja svet jubilej, kakršnega še ni praznoval, in Bog daj, da ga ne bi nikdar več. Letos poteče 10 let, odkar se je pričela svetovna vojna, za katero je dal neposredni povod umor Franca Ferdinanda in njegove žene v Sarajevu na Vidov dan 1. 1914. Trpljenje in grozodejstva, ki jih je bil v letih svetovne vojne deležen naš narod, so bila tolikšna, da se je bo vselej spominjal le z najbridkejšim spominom. Eno veliko dobro pa nam je vendar prinesla, kar bi se brez svetovne vojne skoro gotovo ne bilo zgodilo, namreč razpad avstro-ogrske države, z njim vred pa lastno narodno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov. Bridko pri tem je, da je moral znaten del Slovencev ostati izven okvira te države.

Afrika Afričanom!

Črno Kamovo pleme se probuja. Zaveda se, da je vsevladajoča Previdnost božja tudi njemu namenila posebno nalogo v zgodovini narodov, in zato se vzbujajo med sicer tropično-lemenim prebivalstvom v Afriki nove moči. Zavest svobode in narodnega ponosa se širi vse naokrog med množice in milijoni že strastno zahtevajo: »Afrika Afričanom!«

Ta pojav seveda ni docela nov. Njegovi početki segajo že v ono protisuzenjsko gibanje in osvobodilne boje v francoskih in angleških kolonijah v prvi polovici 19. stoletja, ki so dosegli višek v Ameriki l. 1862. Ideja svobode je nanovo oživela med črnim plemenom v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja; po svotovni vojski pa je znova planila na dan in dere nevdržno kot utrzan plaz in razburja množice. Svetovna vojna je namreč postavila tudi Afričana v bojni metež. Na evropskih tleh je zapazil zamorec, da ga pozdravljajo kot enakovrednega zaveznika. Vzbudil se mu je narodni ponos. Izvežbal se je tudi v vseh vrstah morilnega orožja,

in ko je opazoval žrtve, je začutil, kaj je domovina. Zato ni čuda, da zahteva sedaj tudi sam pravic, ki so mu jih obljubljali med vojsko, pa mu jih sedaj izpolniti nočejo. Vse to pa podpira zahtevo po svobodi, ki objemlje vedno širše ljudske plasti in ki se izraža v vedno glasnejšem klicu: »Proč s tujci! Afrika Afričanom!«

Med Evropeci, ki to gibanje kritično presojujejo, je dvoje mnenj. Nekateri pravijo, da nima to gibanje kake posebne važnosti. Afričan — pravijo — ni agilni, močnemu trenutnemu čuvstvu vdan je že, a za boje, za delo, za resen trud nima zmisla. Drugi presojujejo stvar bolj črnogledno. Pomislimo — pravijo — v Ameriki so si črnici, in ti črnici vodijo tudi vse to novo gibanje v Afriki, v 60 letih svobode sezidali 600.000 hiš, zgradili 45.000 cerkva, otvorili 78 bank, imajo 100 različnih zavarovalnih družb in nešteta druga podjetja s kapitalom v vrednosti 150 milijonov dolarjev; vzdržujejo 400 višjih učnih zavodov, in število nepismenih pri njih ne dosega več 26%. Poleg tega sistematično v svojem časopisju napadajo belokožce, jim groze z mogočno vojsko, ki bo stala na višku tehnične kulture. Imajo mogočno organizacijo, ki ji je namen osvoboditi Afriko. Član te organizacije, ki se je začela v Ameriki, je lahko vsak črnc. Ob vstopu se s prisego zaveže, da bo brezpogojno pokoren poveljniku in storil vse v velikem boju za svobodo Etiopije. Vsako nedeljo imajo sestanke, ki jim nadmeščajo tudi službo božjo, in pri teh sestankih v narodni himni prisegajo zvestobo materi Etiopiji, se navdušujejo za veliki boj in prosijo Najvišjega, naj podeli modrost njihovim voditeljem.

Nastane vprašanje, kakšno stališče naj zavzame katoliška Cerkev napram temu gibanju med zamorci. Ločiti je treba v tem prebujenju politični in verski moment. Kar se tiče politične strani, ni toliko težav za misijonarje. Svariti morajo svoje vernike pred tem, da njihovo narodno navdušenje ne preseže mej pravičnosti. Težja pa je njih naloga, če motrimo versko stran tega gibanja. Pomniti namreč moramo, da je bilo to etijopsko gibanje v prvih stopinjah versko, cerkveno. Začelo se je v krogih nekatoških verskih sekt v južni Afriki. Organizatorji tega gibanja v svojih programih, govorih in letakih neprestano mešajo vero in politiko; včasih govore celo o neki novi afriški narodni veri in odkrito priznavajo velik pomen mohamedanizma za osvobojenje Afrike. Vse gibanje pa preveva sovraštvo

do Evropecev, torej tudi do katoliških misijonarjev. Katoliška Cerkev mora torej zabraniti, da ne bodo planili po njej, ko bodo izrivali evropski element iz Afrike. To pa more storiti le s tem, da afriškemu ljudstvu preskrbi domačih dušnih pastirjev in tudi domačo hierarhijo, ki bi lahko prevzela vodstvo, ko bi morali belokožci zapustiti Afriko.

Ker pa prihajajo apostoli novega gibanja predvsem iz vrst ameriških črncev, ki so pa po večini nekatoliški, zato je silno važno, da si Cerkev med ameriškim zamorci pridobi apostolov. To delo je sicer težko, ker se dosedaj iz mnogih razlogov ni posvečala večja skrb zamorcem v Ameriki, a vsak trud med njimi bo prinesel stoterega sadu.

Pohod na Mt. Everest.

V tretjič so se podali letos odposlanci londonske kraljeve zemljepisne družbe na Mont Everest, najvišjo goro sveta. Kljub dobri opremi se je pot žalostno končala.

Namen tega pohoda je bil predvsem znanstven. Hoteli so ugotoviti, ali se da prebiti v tej silni višini brez kisika, in hoteli so izvršiti važna druga opazovanja. Nalogo so rešili le deloma, ker niso dospeli na vrh in ker so bili za vsako delo od silne utrujenosti nezmožni.

Preden se bomo bavili s posameznimi pohodi na to goro, si oglejmo nekatere okoliščine, ki jih je treba pri taki veleturi upoštevati.

Mt. Everest, ali Čmo-lungmo, je najvišja gora največjega pogorja Himalaje v osrednji Aziji. Razteza se ob 28° severne širine od vzhoda proti zahodu in je dvakrat tako dolgo kot Alpe. Deli se v dvoje gorskih vrst: v severno nižjo, ki je strnjena, in južno, višjo, ki je zelo raztrgana po rekah. V tej stoji nekako v sredi Mt. Everest. Južno od Himalaje se nahaja država Sikim, ki je pod angleškim varstvom, z glavnim mestom Darjeeling (Dardžiling), ki je bilo izhodišče vseh treh pohodov. Na vzhodu države Sikim je država Butan. Na zapadu država Nepal. Obe sta večji od prve. Proti severu se pa razprostira sloviti Tibet, ki tvori nad 4000 m visoko planoto.

Značilno za te kraje je ostro celinsko podnebje, to je, tu so ostre zime in vroča poletja; pomladi in jeseni sploh ni. Tu piha skozi vse leto razen par tednov letni veter, monsum, ki povzroča v gorah silne viharje. Za pohode je le ta čas ugoden, ko preneha monsum, to je maja in prve dneve junija. Čim monsum pre-

neha, jo je treba takoj udariti proti vrhu, kjer je treba biti prej, ko se monsum povrne. Torej je pohod na Mt. Everest le tekma med človekom in monsumom.

Velika ovira je hud mraz. Dasi hodijo na goro proti koncu zime, oziroma v začetku poletja, vlada vendar v višinah še večni led in sneg. Temperatura pade navadno globoko pod ničlo. Nič posebnega ni, če je mraza -25°C . Letos so prezebali celo pri -50°C . Upoštevati je treba, da ima hud mraz podoben učinek kot vročina. Z golo roko prijet jako mrzel predmet se kar prilepi na prste in občutek je isti kot pri opeklini. Še desetkrat slabše pa je, če razsaja vihar. Neprijetno vpliva tudi razredčen zrak in radi tega zmanjšani zračni pritisk. V razredčenem zraku je treba večkrat in hitreje dihati, da pride zadostna množina kisika v pljuča. Torej povzroča taka pot dvojni napor in srce mora opraviti orjaško nalogo.

Skodljivo vpliva zmanjšani zračni pritisk. Dočim je ta ob morskem gladini 760 mm, je v višini 4000 m le 450 mm, v višini 8000 m pade do okoli 300 mm. Vendar ni zračni pritisk odvisen samo od višine, nego tudi od temperature, vetrov itd. Ako pride zmanjšane pritiska nevajen človek v večjo višino, se mu ulije takoj kri iz nosa in ušes; dobi hud glavobol in se onesvesti. Lahko nastopi tudi smrt. Pa še nekaj drugega povzroča zmanjšani pritisk. Vrelišče vode se tako zniža, da skoro mrzla že vre; zato ni mogoče v teh višavah ničesar skuhati, dasi se v tem mrazu gorka jed bridko pogreša.

Iz vsega tega je jasno, kako težko je priti na Mt. Everest, in da taka pot zahteva odločnih, vztrajnih, vsestransko uporabnih in hladnokrvnih mož. Za tako pot je treba tudi izredne opreme.

Izhodišče vseh treh ekspedicij je bilo mesto Darjeeling, odkoder je bilo treba dospeti po več ko 500 km dolgem ovinku čez hribe in pečine v dolino Rougbuk pod Mt. Everestom, od koder so se ga lotili. Trikrat so poskusili in trikrat so bili odbiti, a zadnji poraz je bil najhujši.

Prvi pohod l. 1921 je bil le poskus, kako bi odkrili najlažjo pot. Po dveh brezuspešnih poskusih so dobili pot iz doline Rougbuk na ledenik Rougbuk, od tod na sedlo Čang, ki je med goro Čang in Mt. Everestom. Videli so, da je treba priti prej na hrbet Mt. Everestu — imenovali so ga ramo — in po rami navzgor do vrha. Poskus po pobočju Mt. Everestu se jim je kmalu ponesrečil. Začeli so razsajati

viharji in strašni sneženi zameti, da so se morali vrniti. To je bilo 25. septembra. Vodil jih je general Bruce.

Uspeh ekspedicije je bil, da so našli pot in si pridobili bogate izkušnje. Glavna skušnjava je bila ta, da je treba odriniti koncem aprila, ko preneha zimski monsum, ki piha od severa proti Indijskemu oceanu do prvih dni junija, ko nastopi letni monsum v nasprotni smeri.

Bolje opremljeni in po nezgodah izkušeni so se podali l. 1922 vnovič na pot, dosegli dolino Rougbuk in se priborili z velikimi težavami na sedlo Čang, kjer so si postavili šotorišče št. 4. Ostala tri so bila razporejena od sedla do doline. Prvič so se začeli vzpenjati proti vrhu 20. maja kljub hudemu vetru. Slj so štirje Angleži, med njimi Norton in Malory s petimi nosači. Vsako stopinjo so si morali priboriti s cepinom in vrvjo, med vedno bolj naraščajočim vetrom. Do opoldne so dosegli 7620 m, kjer so odpustili nosače, sani pa čakali med zameti in viharji na nov pohod, ki naj bi se izvršil naslednji dan. Po težko prebiti noči je vodil Malory za enega člana, ki je onemogel, zmanjšano družbo dalje proti rami.

Z največjim naporom v boju z goro in viharjem so dosegli 8168 m, odkoder so se morali vrniti, ako so hoteli dospeti še z zadnjimi močmi na sedlo.

24. maja sta poskusila Fink in Bruce-ov sin s Tejbirjem, nosačem. Vreme je naravnost zbesnelo. Komaj so dosegli 7772 m, kjer so morali ostati radi orkana dve noči. Tretji dan, ko je vihar prejšnji popoldan ponehal, so se odpravili naprej. Kmalu pa jim je omagal nosač, in tako sta se še z njegovim tovorom obložena odpravila sama dalje. Po snegu in ledu, v vetru in hudem mrazu, v razredčenem zraku in v vedni nevarnosti sta z največjim naporom dosegla 27. maja opoldne 8321 m, 561 m pod vrhom. Komaj živa, do smrti izmučena, sta prilezla nazaj do sedla. To je bil tudi uspeh druge ekspedicije: dosegla je višino 8321 m brez aparatov za kisik.

In letos je šla večinoma ista družba pod vodstvom generala Bruce-a vnovič na pot.

Prva znamenja so kazala ugodno; predlansko ekspedicijo so prehiteli za cel teden, tako da je Bruce obljubil, češ, vrnemo se z vrha Mt. Everestu.

Zbrani že 1. marca v Darjeelingu so odpotovali 26. istega meseca. V Tibet so stopili 1. aprila, kjer so se začele velike težave. Tu jih je že zadela prva nesreča. Voditelj Bruce je zbolel, ekspedicija se je obotavljala in čakala v nadi, da še ozdravi, kar se pa ni zgo-

dilo. S tem so izgubili mnogo časa. Vodstvo je prevzel Norton. Prišedši na sedlo Čang, so si naredili zopet šotorišče št. 4. od koder naj bi se začel pohod. Prvič so šli 3. maja, dokler jih ni 12. maja prisilil vihar, da so se vrnili celo v dolino.

Drugič niso dosegli niti sedla. V strašnem umiku, ki jih je spominjal na obupen umik Napoleonove armade v Rusiji, so se vrnili v dolino. Vse sile prirode so divjale proti njim. Vendar niso obupali. Tretjič sta se podala Norton in Somervell 4. junija brez kisika. Po izrednih težavah, premaganih s hladnokrvnostjo, ki je Angležem prirojena, in z zaničevanjem največjih nevarnosti sta prispela do 8200 m. Tu jima je začelo občutno primanjkovati zraka. Vsak gib jima je povročil pogosto globoko dihanje, srce je udarilo po 180 krat na minuto (navadno 75) in na vsakih par korakov sta morala počivati. Somervell je po 100 metrih poti omagal, le Norton se je še počasi vlekel dalje. Dosegel je čez eno uro ob $\frac{1}{2}$ 3 popoldne 8333 m. Vreme je bilo zopet ugodno, toda naprej ni šlo. Občudovala sta nepopisno lep in veličasten razgled. Nasproti so jima žareli v solncu neštevilni sneženi vrhovi, ki goreče mojeje. Nad vsem tem pa je plaval veličasten skrivnosten mir, še nikoli moten po človeku. Najvišje gore za Mt. Everestom so bile globoko pod njima. Toda morala sta se vrniti. Nista bila kos takim poskusom in le s težavo sta dosegla ponoči sedlo. Dosegli so več ko l. 1922, in sklenili so nov poizkus, ki se je končal z veliko nesrečo.

6. junija zjutraj sta se odpravila Malory in Irvine s sedla z nosači in kisikom. Cilj prvega dne jima je bil 8000 m pri št. 6, odkoder sta odšla naslednji dan. Uspešno sta prodirala dalje, prekosila sta uspeh Nortona in tovariša, dospela sta do 8500 m, kjer so ju še videli. Od tu naprej pa ni bilo o njih nobenega sledu. Vrnila se nista ne drugi ne tretji dan. Nekje gori nad 8500 m sta obležala. Ali jih je požrl kak prepad, ali je odpovedal aparat za kisik, ali jih je zadela kap, kdo ve? Le eno je gotovo, v bližini vrha, skoro na cilju, jih je použil Mt. Everest. Ekspedicija je čakala par dni, nato pa se vrnila s krvavečim srcem in pustila najboljša med najboljšimi na kraju njihovega hrepenenja.

Tako se je končala ekspedicija, general Bruce ni izpolnil svoje obljube.

A eno je, Malory in Irvine, ki imata grob v snegu in ledu in na njem največji od prirode same postavljen spomenik, bosta gotovo kmalu obiskana.

J. K.

Polarni narodi.

Po A. Byhanu V. Šarabon.

Gospodarstvo in gospodinjstvo.

Kjer narava človeku dosti nudi, se mu ni treba posebno pehati za hrano in obleko. Prebivalec tropskih pokrajin lahko dobesedno leže na tla, ne da bi se moral truditi za hrano; obleke mu tako ni dosti treba. Polarni človek ima pa jako težak boj za obstanek; poljedelstvo je v njegovih krajih izključeno, navezan je na najnižjo stopnjo gospodarstva, na nabiranje, ki je pa jako nezanesljivo. Pri poljedelstvu človek določa, kje bo stanoval, pri nabiranju pa dotična žival ali rastlina, človek mora za njo, ne ona za njim. In če je slučajno ni, potem gorje! (Vse take reči sem na tančno popisal v svoji knjigi: *Gospodarska geografija*, Ljubljana, 1922.)

Severni človek si je udomačil le eno žival, severnega jelena. Ker severna zemlja le malo rodi in zahteva polarni človek izdatno toploto ustvarjajočo hrano, je navezan v prvi vrsti na to, kar daje živalstvo. Ker je rastlinstvo zelo redko, je seveda tudi živalstvo in zato tudi ljudje. Severni jelen, los itd. potujejo iz kraja v kraj, človek mora za njimi, neprestano mora menjavati svoje stanovanje. Lov in ribji lov ga pa že malo bolj priklene na določen kraj ali vsaj na večjo pokrajino.

Glavna podlaga polarnega gospodarstva je dvojna: reja severnih jelenov in lov na sesavce in ribe, dočim je drugi lov le bolj postranski. Gospodarstvo Eskima temelji na lovu tulnjev, ki traja vse leto; poleg tega lovi poletj divjega severnega jelena, govedo pižmar in se bavi še z ribjim lovom. Semintja skrbita mrož in kit za prijetno spremembo.

Bolj pisana je slika gospodarskega življenja azijsko-evropskih polarnih rodov, odgovarja večji mnogovrstnosti v teh pokrajinah. Vsak teh rodov je razdeljen v dve vrsti ali več, njih življenje ima različno podlago. Ta razdelba pa ni stalna, temveč se po razmerah spreminja ali izenači. Če zgubi živinorejec svoje črede radi kake nalezljive bolezni, ne seže takoj po ropu in tatvini, temveč se naseh začasno ob obali ali ob rekah kot ribič, misleč, kako bi prišel zopet do starega življenja. Pri vseh sibirskih narodih je tako, razen pri Ostjaki in Itelmih, ki so že od nekaj znanj kot ribiči in lovci na morske živali, živeč pozimi od navadnega

lova. Inkagiri so izgubili svoje črede v bojih z Kusi in Čukči in so sedaj večidel ribiči. Reja severnih jelenov je pa še zmeraj podlaga gospodarstva pri Čukčih, Tunguzih, Jakutih, Laponcih in Samojedih. One evropske polarne rodove, ki se bavijo z ribištvom in lovom na morske sesavce, imenujejo sicer stalne, a njihova stalnost je vendarle bolj ali manj relativna. Kjer rib zmanjka, tam zmanjka tudi prebivalec, ki gre tja, kjer nastopijo v večjih množicah. Cisto stalni so bili samo Itelmi, katerim so morski tokovi vsega dosti nanesli.

Vsako leto opazujemo pri teh severnjakih različne premestitve in potovanja. Ko začnejo osrednjim Eskimom pomladi kopneti zimske hiše, se odpravijo iz notranjih delov morskih zalivov do izhoda, kjer je takrat tulnjev v izobilju. Julija gredo pa v notranjost dežele lovit severnega jelena. Tudi Grenlandec se bavi poleti z lovom na severne jelene in na postrvi. Jeseni so pa zopet ob fjordih ali zalivih. Od ribiških rodov hodijo samo Itelmi poleti v gorovje na lov na medvede, divje ovce, lisice, sobolje, zajce itd. Sicer pa lovijo tulnje ali ribe. Čukči gredo poleti in jeseni v notranjost dežele ob brode in na prelaze, da čakajo tam na divje severne jelene, ki bežijo začetkom poletja pred muhami na obale Ledenegega morja in se začetkom jeseni vračajo v tundre. Ruski ribiči Laponci ribarijo pomladi ob morju, poleti ob kakem jezeru, jeseni pa lovijo severnega jelena, vidre, medvede, kune, veverice, ptiče, pozimi se pa nastanejo v vaseh stalno naseljenega prebivalstva.

Med pastirji, ki redijo severne jelene, je razlika precejšnja. Čukči in Korjeki imajo svoje črede pozimi na notranji visoki planoti, kjer sneg ni globok in si jeleni hrano lahko poiščejo; koncem februarja ali začetkom marca gredo pa do morja lovit ribe in morske sesavce in trgovat z lovci na kite. Jakuti gredo poleti na polotoa Tajmir, da lovijo ribe, gosi in divje severne jelene; napravijo si tam majhne lesene hišice, les morajo vleči s seboj od daljne gozdne meje. Popolnoma nomadični so pa Tunguzi, ki potujejo s svojimi čredami poleti in pozimi. Jeseni in pomladi potuje Tunguz zaradi lova 1000 do 2000 kilometrov daleč — cela Jugoslavija meri od juga do severa 670 kilometrov, Italija od južne Sicilije do prelaza Brenner na Tirolskem pa okoli 1160 kilometrov;

pozimi mora pa Tunguz paziti na nastavljene pasti in se ne more oddaljiti. Laponski posestniki čred — nekateri imajo do 1000 glav, nekateri tudi 5000 do 10.000 — niso tako navezani na stranski zaslužek. Poleti potujejo v gorovje in pustijo črede tam, naj se pasejo kakor se hočejo; jeseni jih polovijo in ostanejo ob rekah in jezerih.

Če primerjamo Eskime in evropsko-azijske polarnike, vidimo, da se prvi ne morejo tako gibati kot drugi, da morajo pa le-ti premeriti velikarske razdalje, da dobijo dosti hrane zase in za svoje živali. V tem oziru so na najboljšem še obrežniki Ledenege in Beringovega morja, kjer je na majhnem prostoru dosti stalnih morskih sesavcev.

Velikarske razdalje, ki jih mora azijski nomad premeriti, ga prisilijo, da poveča hitrost premikanja. Služitj mu morata severni jelen in pes. Sani in čolni so zgrajeni zelo dovrščeno, lahki so in trpežni. Pes in jelen sta že zato tako pripravna kot polarna vprezna živina, ker se potita z jezikom, ne s kóžo, ki ni zato nikoli mokra. Z odpiranjem in zapiranjem gobca regulirata lastno toploto kakor hočeta.

Polarniku ne zadostuje, da hitro dospe do lovišča, gledati mora na to, kako si plen pomnoži. V to mu služi lok in puščica, kopje, nož, vada itd. Tunguz privabi jelena z rogom, posnemajoč njegov glas, s soljo ali pa tudi z ognjem. Bistroumno napravljene, a neusmiljeni so klopčiči iz ribjih kosti, ki jih delajo Eskimi. Vada sestoji iz zmrznjenih ribjih kosti. Če volk ali medved vado požre, se klopčič odtaja in konci kosti prebodejo želodec, žival mora poginiti. V priščipne pasti lovijo manjše živali, tako veverice, dihurje, hermeline itd. Zajce, lisice in medvede pa ubijejo s stiskalnih pasteh. Pastj Tunguzov so vzporejene včasih na daljavo 200 do 300 kilometrov v nepreglednih vrstah od gozdne meje tja čez tundre, tako da porabi lastnik več dni, preden vse pregleda. V gozdih napravijo Tunguzi kot zid visoke zaseke, na 40 do 60 korakov so luknje z zankami, jamami, samostrelji in druge take priprave.

Laponci napravljajo cele gonje na volkove, Ostjaki na lose, Jakuti na jelene. Če se pomladi sneg taja in ponoči zopet zamrzuje, zasleduje polarnik svoj plen na smučih, ker žival se ugreza v sneg in je kmalu izmučena.

(Dalje prihodnjič.)

EGOSPODAR IN GOSPODINJA

VRTNAR.

Kompost.

Na vrtu uporabljamo različna gnojila. Izmed naravnih je najvažnejši živalski, posebno hlevski gnoj in pa kompost ali mešanec. Vsak živalski gnoj se mora v zemlji več časa goditi, preden ga morejo rastline izkoristiti. Redilne snovi v njem se v zemlji šele pretvarjajo pod vplivom zračnega kisika in delovanja zemeljskih bakterijev. Zato noben sveži živalski gnoj ne prija rastlinam. V zemljo bi ga morali spraviti več mesecev pred setvijo ali saditvijo. In prav zato ne smemo svežega živalskega gnoja devati h koreninam.

Kompost se pa baš v tem oziru jako ugodno razlikuje od živalskega gnoja, ker so v njem redilne snovi razkrojene in predelane tako, da jih rastline takoj lahko uporabljajo. Poleg tega deluje dober kompost tudi v fizikalnem oziru kar najugodnejše, ker zaradi obilice sprstenine, ki jo ima v sebi, zemljo rahlja, greje, propušča zrak, drži vodo, pospešuje razvoj bakterijev itd. Umevno je pa, da velja vse to le v pravilno sestavljenem, predelanem, zrelom kompostu.

V poštev se mora vzeti tudi to, da je kompost ceneno gnojilo, ker je sestavljen iz snovi, ki malo ali nič ne stanejo in bi sicer propadle brez vsake koristi.

Za kompost uporabljamo v glavnem vse organske odpadke iz gospodarstva, gospodinjstva in vrtnarstva, najsi bodo živalskega ali rastlinskega izvora. Pa tudi razne prsti, ruševina, blato iz jarkov itd. so izvrstna primes kompostu.

Na kompost spadajo potemtakem vse smeti z dvorišč in cest, ostanki od zelenjadi in vsakovrstnih drugih rastlin, trava, zjedi, plevel, žaganje, listje krompirjevca, mah, dlaka, perje

od kuretine, pa tudi kakršenkoli gnoj, zlasti od malih živali (od drobnice, kuretine, zajcev), sploh vse, karkoli ni za drugo rabo in lahko zgnije.

Iz gospodinjstva nosimo na kompost prav vse odpadke razen debelih kosti, ker prepočasj zgnijejo — torej ostanke od zelenjadi in mesnine, smeti, pepel, saje in še marsikaj. Zlasti važen je pepel od lesa, ker ima mnogo kalija in apna, saje pa zato, ker imajo do 2,5 % dušca. Premogove saje so še boljše nego od lesa. Na kompost pa nikakor ne spadajo črepinje od loncev, razbita steklovina, kovinski predmeti, kamenje, pa tudi ne debelejši kosi lesa itd. Tudi plevel, ki zori, korenine od večletnih plevelov, bolne rastline (krofasto zelje itd.) so velika nadloga na kompostu.

Ko se naštetih snovi nabere že precej, jih moramo kolikor možno zmešane naložiti v meter širok in do 80 centimetrov visok nasip v poljubni dolžini. Previsoki in preširoki kupi niso prida, ker ne propuščajo dovolj zraka, ki bistveno pospešuje trohnenje. Med posamezne plasti sirovih organskih tvarin je prav dobro primešati prsti ali gnoja. Trohnenje tudi pospešuje in ugodno vpliva na vrednost komposta, ako pomešamo med te snovi živega apna, ki je zdobljen v prah. Takisto dobro služi zdobljena zidina (brez kamenja in opeke), ki se dobi, ko podirajo star zid ali popravljajo peč itd. Kjer imajo acetylenko razsvetljavo, se nabere mnogo ostankov od karbida. Ako jih posušimo in zdobimo, delujejo v kompostu prav tako kakor živo apno. Ko je nasip gotov, ga z vrha še dobro pohočimo in pokrijemo s plastjo zemlje.

S tem pa ni še vse opravljeno. Kompostni kup je treba nekolikokrat premetati, in sicer tako, da pridejo snovi, ki so bile znotraj, na ven in

obratno. Dvakrat na leto — enkrat pozimi, enkrat poleti — ga že moramo premetati, ako hočemo, da bo v poldrugem ali najkasneje v dveh letih gotov. Kompost, ki je narejen na jesen, bo »zrel« drugo pomlad, spomladnji pa drugo jesen.

Vrednost komposta jako pomnozimo, ako ga večkrat polivamo z gnojnico. Tudi stranišnik spada na kompost, kjer največ zaleže.

Prostor za kompost naj bo kje v kakem skritem senčnem kraju na vrtu, ne prav blizu hiše. Da je še bolj v senci in da ne kazi okolice, ga obsadimo čez poletje s kumarami ali bučami, ki na taki podlagi jako dobro uspevajo in obilo rode.

Čimdalje pustimo kompost, da se godi, tem bolj popolno se izpremeni v rahlo črno prst, ki se izvrstno sponaša, kjerkoli jo uporabljamo. Največ kompostne prsti je treba za tople grede in za razne sejalnice. Primešavamo je zemlji ko presajamo cvetice, sadno drevje in razno drugo vrtno rastlinje. Brez komposta skoro ne moremo shajati na vrtu.

Predem kompostno prst rabimo, jo presejemo, da odstranimo debelejšje sestavine, ki še niso strohnele, in pa tiste predmete, ki so se nehote primešali kompostu. M. H.

MATI.

Materino delo ob razvoju otrokovega govora.

Piše A. L.

7. Domača hiša.

V splošnem oskrbuje nego govora v predšolski dobi domača hiša. Socialne razmere današnjega časa pa omejujejo to delo. V vrvenju, drevenju in boju za vsakdanji kruh je izgignilo prijetno družinsko življenje. Ker morata oče in mati na delo, je telesna

in duševna vzgoja otrokova zanemarljena. Kdaj in kje naj se nadomesti, kar je tu zamujenega? Res je, da za to ni treba urejenega pouka, le igraje naj bi se vršil govorni razvoj, a za to kratko malo ni časa. In vendar je nujna potreba, da se goji govor takoj iz prvih početkov, ker drugače je zastanek v govornem razvoju gotov, često pa tudi zaostalost v splošnem razvoju. Zato pa je tudi ob vstopu v šolo le malo otrok, ki bi pravilno govorili; baš govorne vaje porabijo v prvih šolskih tednih največ časa.

8. Govorne motnje.

Govorne napake, ki jih otrok pridobi v raznih dobah govornega razvoja, so prav različne. V drugem in tretjem letu nekako se pojavi neko motenje v govorjenju, ko namreč otroci radi zamenjavajo enako se glaseče besede. Vzrok temu je najbrž nezadostna pazljivost, ki v tem času sploh še ne more biti velika, zlasti pa ne uslužna za zbiranje misli. Iz tega vzroka izvira tudi, da včasih otrok pri največjem trudu ne more ponoviti besede, ki mu jo vzorno izgovarjaš, zamenjava nagovore itd. — Pojavi se tudi včasih, da otroci, ki so se že nekoliko priučili govorjenja, naenkrat prenehajo govoriti za daljšo dobo in rabijo včasih le eno besedo za vse. Umevno je, da je mati pri tem v velikih skrbeh. Pravi vzrok za ta pojav ni znan; domneva pa se, da je vzrok tej molčečnosti strah, da bi govorili napačno, še bolj gotovo pa je vzrok v gibalnem središču. V taki obliki se pojavlja tudi motnja govora pri odrastlih. Zgodí se tudi včasih, da otrok iz šaljivosti nekaj časa noče govoriti, a to ne traja dolgo. S kakšnim zvičajnim vprašanjem ga je kaj kmalu mogoče spraviti do zopetnega govorjenja, najlaže z negativno zahtevo. Med razvojem govora se zgodi tudi, da se včasih z vso vmeno trudi ponoviti izgovorjeno mu besedo ali zlog; v tej vnemi pa prehitro izdihava, da mu zmanjka sape. Hoče pa vendar še izgovoriti in tako se sliši zaletavanje in ponavljanje začetnega glasnika, kar prav zelo sličí jecljanju. Umetno je pri tem pojavu, da otroku prijazno prigovarjaš in zahtevaš od njega čisto počasno izgovarjanje. Prav posebno pa se je varovati žuganja, ker bi se otrok zbal in ne bi mogel tako hitro obvladati svojih govoril in bi bila motnja še hujša. — Tudi prehitevanje in izgovarjanje besed le na pol se dostikrat sliši. Tudi za odpravo tega je edini pripomoček navajanje k počasnemu govorjenju. Razne druge vrste nepravilne izgo-

varjave smo si ogledali že pri opazovanju otrokovega razvoja.

Imenovane govorne napake oziroma motnje moramo imenovati le nepopolnosti govora. Spoznati pa moramo tudi še one motnje, ki imajo svoj vzrok baš v govornem razvoju. S pravilnimi vplivi ob pravem času je mogoče te napake omejiti ali že vnaprej obvarovati otroke pred njimi.

Tak pojav je *sluhonemost*, t. j. otrok sliši, pa ne more govoriti. Vzrok temu je nekaka lenoba govornih mišic in premalo veselja za govorjenje. Ko gojimo in skušamo izzvati veselje za govorjenje s tem, da kažemo učinke in uspehe govorjenja, premagamo to lenobo in pripravimo otroka vendar do govorjenja. Poleg tega nezadostnega veselja za govorjenje pa opazimo še druge vzroke, da otrok ne govori, četudi sliši. Včasih ga mine veselje do govorjenja, ako se mu po večkratnem poizkusu še ponesreči kakšna beseda, in opusti govorjenje sploh, ker odpove volja pri rabi govoril. Tej napaki je odpomoči s tem, da pokažem otroku, da lahko tvori potrebne glasove, ako le hoče, ter ga tudi vpeljem v tvoritev glasov po načinu pouka gluhonemih. (Najbolje to napravi izobražen učitelj gluhonemih.) Neposredni vzrok za sluhonemost pa more biti tudi kakšna organska napaka v govornem aparatu, n. pr.: zatekle žleze, nosne bolezni itd., kar vse ovira pravilno dihanje. V teh slučajih pa je treba zdravniške pomoči. Istotako tudi, kadar je sluhonemost posledica otroške ohromelosti. Važno pa je za mater in domače, da vedo, kako jim je v vzgojnem oziru ravnati s takim otrokom. To ravnanje se deli v dva dela: v predvaje in prave vaje. Nikakor ni mogoče, da bi otrok takoj začel govoriti kar zdržema. Treba mu je skrbeti predvsem za zabavo s pripovedovanjem in pogovori o slikah in porabiti vsako priliko, da se otroku zbudi veselje do govora. Ko pa se pokaže prvo poskušanje z otrokove strani, je pa treba takoj pričeti s temeljito vajo. Ako je otrok že primerno razvit, je zelo umestno, da se pridobljeni glasovi takoj vežejo s črkami in prične s pisanjem. Važno je vedeti, da naj se vse te vaje enakomerno vrše vsak dan. Nikakor pa se ne sme to celotno delo vršiti zdržema takoj, ko mati zapazi, da otrok sicer sliši, a ne govori; včasih se začetek govora le zapozni. Ako celo zdravnik izjavi, da so govorila zdrava, duševni razvoj normalen, se lahko počaka z urejeno vajo do četrtega leta, ker ob teh predpogojih pride

otrok gotovo do govora. Nadaljnje sredstva za odpravo sluhonemosti so vsa ona, ki pospešujejo veselje do govorjenja: tiskanice, povesti, pravljice itd. S temi se bogati besedni zaklad otrokov in omenjena govorna motnja gotovo izgine.

9. Napake pri tvorbi glasnikov.

V neki dobi svojega govornega razvoja, ko se še bori z besedno tvorbo, otrok izpreminja in zavija besede po svoje, da si le delo olajša. Tako izpreminja samoglasnike in soglasnike. Samoglasniške izpremembe se ublaže ob dobrem razvoju sluha in samohotnem delu pri govorjenju. Nekateri otroci so pri izgovarjanju zelo malomarni; taki kaj kmalu posnamejo kakšno posebnost v govoru odrastlih svoje okolice, n. pr. nosljajoč govor. Zato je prav posebno važno, da ob razvoju otrokovega govora vsa okolica prav posebno pazi na čisto in točno izgovarjavo. Za odpravo nosljajočega govora je treba otroku čistega in jasnega vzor-govorjenja, ki naj bo nekoliko glasnejše in v višjem tonu kot je otrok navajen.

Izprememba soglasnikov pa se v otroškem govoru pojavlja pogosteje kot samoglasnikov in je tudi njena odpiava težja. Tako rabijo nekateri otroci: namesto *f* dosledno *p*, za *v* pa *b*, ker mnogo laže tvorijo te na ustnicah, kakor one s prepihanjem. Za odstranitev te napake je nujno potrebno, da otrok natančno in pravilno tvori te glasnike. Koristno je, ako izgovarja spočetka te pravkar pravilno priučene soglasnike pri zvezah s samoglasniki ločeno, da si tembolj vtisne v spomin njihovo pravilno tvorbo.

Mnogovrstne so izpremembe pri izgovarjavi *s*. Lahko jih delimo v dve skupini: prvič *s* se nepravilno izgovarja, drugič za *s* se vstavlja drug glasnik. Napačen *s* nastane, ako se jezik nasloni na zgornje sekavce ali pa pride konec jezika celo med obe vrsti zob. Tako nastane znano govorjenje, »na koncu jezika«. Pravilna tvoritev za *s* pa je: konec jezika naj je za spodnjo vrsto zob, tako da sapa uhaja na spodnje zobe. Umevno je, da je pravilna tvorba *s* mogoča le tedaj, če so zobje popolni.

Bolj redka napaka pri tvorbi *s* je ta, da uhaja sapa na eni ali na obeh straneh jezika, medtem ko ta sloni na zgornjih zobeh (podobno kakor pri *l*). Vsaka mati se bo gotovo potrudila, da odpravi svojemu otroku to grdo napako. V ta namen naj pripravi otroka, da izgovarja *s* s koncem jezika med zobmi, kar je sicer

tudi napaka (glej spredaj!). Ko zna otrok izgovarjati celo vrsto besed s s na ta način, mu porine jezik tik za zobe in vadi pravilni s na tem mestu. (Za enostavno orodje, s katerim porine jezik nazaj, rabi lahko lasnico iz žice, ki ji je zgornji konec upognila vodoravno.) Še ena vrsta jako grde izgovarjave glasnika s nastane, ako otrok izpušča zrak namesto skozi zobe pa skozi nos. Ta tvorba je tako čudna, da človek na prvi pogled misli, da ima otrok napako v žrelu. V odpravo te napake je treba natančno priučiti lego jezika; da pa otrok ne preprihava skozi nos, mu ga je treba zatisniti. Kmalu pa ni treba več zatiskati nosu, ker otroku samemu godi nova iznajdba.

Drugi del napačnega izgovora glasu s pa obsega vsa nadomestila zanj. Namesto s rabijo otroci t; n. pr. tama, namesto sama; duh, namesto suh, ali pa tudi vama, namesto sama, vuh, namesto suh, ali pa da namesto njega rabijo celo h ali j. in to najbolj takrat, če se obe zobni vrsti ne dasta zapreti.

Za odpravo teh napak naj mati dosledno zahteva pravilno lego zob in jezika, ker v tem slučaju mora biti glasnik s pravilen. Ni napačno, ako spočetka vadi glasnik s ločeno od samoglasnika in mu ga šele pozneje približuje, dokler se ne strneta v skupino. Seveda pa je treba vaditi dolgo in ne popustiti, ker sicer otrok ne smatra za resno in se ne potrudi.

Včasih naletimo tudi na napačno izgovarjavo l. Otroci namesto njega rabijo n ali j in celo r, n. pr. nuna namesto luna, jonec namesto lonec, čokorada namesto čokolada. Napaka pri tem je, da uhaja zrak skozi nos in pa da leži rob jezika na zobeh namesto samo konec jezika, in tako manjka stranskih odprtih. Da ne uhaja zrak skozi nos, ga je treba zatisniti. Odprtini na obeh straneh jezika pa je mogoče doseči s tem, da noločimo preko jezika nit, ki jo tedaj, ko je konec jezika naslonjen na zgornje zobe, za oba konca potegnemo navzdol.

Nekateri otrok tudi h in j ne more izgovoriti, zato ju zamenja pogosto s s. Temu je odporočiti s tem, da položiš kazalec otroku med zobe tako, da leži na jeziku, takoj nastane pravilni h; isto je tudi s popravo nadomestnega s v pravilni j. Pomniti je, da sta pri s obe vrsti zaprti, pri h in j pa odprti.

Pogosto je tudi napačno izgovarjanje š; otroci ga navadno nadomeščajo s s. Hitro si mati pomaga s tem, da navadi otroka napraviti šobico (po-

rine lica iz široke s-lege nekoliko naprej). To samo po sebi povzroči, da se jezik nekoliko odmakne od zob, kar je pravilo za š. Če to ne bi zadoščalo, si lahko napiavi majhno orodje: en konec lasnice zviije v obroček, drugi konec zravna pravokotno in ga rabi kot držaj. V ta obroček ujame konec jezika in ga porine nekoliko nazaj.

V razvoju otrokovega govora se pojavlja tudi, da namesto močnih eksplozivnih glasnikov p, t, k rabi b, d, g. To ostane iz prvih začetkov otrokovega govora, ko izgovarja najrajši one glasnike, ki ne zahtevajo posebne trdote v tvoritvi. Včasih pa rabi otrok v namesto b in f namesto p. — Ako otrok ne more točno zadeti b, ga mati pusti izgovoriti tak glasnik, iz katerega lahko tvori b, to je m. Ko ima otrok izgovoriti skupino a—ma, mu mati pri tvoritvi m zatise nos in takoj se pojavi pravilni b. Isto postopanje je tudi za tvoritev d in t iz n.

Prav pogosta je tudi zamenjava k in g s t in d. Za pravilno tvoritev k in g je vzporedno postopanje kakor za tvoritev h in j iz n. Otroka je navajati, da izgovori a—ta; preden pa izgovori t, se mu porine jezik s prstom toliko nazaj, da se tvori k. Pomniti je, da se tvorita g in k ob odprtih ustih.

Skoro čisto vsakdanja pa je zamenjava r z l (včasih tudi z v ali d). Za pridobitev r je treba precej potrpljenja. Za prvo pomoč služi materi ustnični r, ki ga dela otrok pri igri v lastno zabavo. Za tem mu pokaže tvoritev pravega r (tresenje konca jezika) in ga zveže takoj s tistimi glasniki, ki se tvorijo tudi s koncem jezika (t, d), n. pr. tra, dra itd., kar je včasih otroku mnogo lažje, ker je tvoritev navezana na skupno mesto. Otrok kmalu izprevidi, da sta ustnični in jezični r enaka glasova, in se kmalu odloči za jezičnega. Če pa otrok ne more izgovoriti jezičnega r, se je treba zadovoljiti z žrelnim r. Včasih pa tudi tega ni mogoče izvabiti. Najboljše ponazorovanje zanj je srgranje vode; ko zmore otrok tvoriti zaporo v žrelu tudi brez vode, je stvoril že r.

Zelo različno so otroci obremenjeni z napačno izgovarjavo glasnikov; nekaterim dela težavo le eden ali dva, drugim pa do malega vsi in jih zato zamenjajo na nairaznovrstnejše načine (hotentotizem), da nastane čudna mešanica iz njihovega govora. Pri teh mnogih nepravilnostih navadno mati ne zmore sama težkega dela; treba bi bilo posebnega zdravnika-specialista, ki jih na še nimamo.

(Konec prihodnjic.)

KUHARICA.

Pire juha iz različne prikuhe.

Raztopi v kozi eno polno žlico masti in pridene eno zrezano čebulo, ki jo nekoliko duši; nato pridene eno korenje, na kose zrezano, eno drobno glavico zelja in ohrovt, eno pest špinacije, par koscev zelene ali list od zelene, eno drobno repo in 3 do 4 krompirje. Vse to duši; med večkratnim mešanjem prilij žlico vode, da se ne prismoji; osoli in prilij dva litra gorke vode. Ko se še nekoliko pokuha, pridene par žlic prežganja in ščep popra. Ko vse še nekaj minut vre, precedi in pretlači juho in jo postavi z opečenim kruhom, na rezance zrezanim, na mizo.

Pire juha iz različne prikuhe s paradizniki

se pripravi prav tako, samo da s prikuho dušiš tudi par paradiznikov.

Riževa juha z rumenjacom.

Ako hočeš rižovo juho zboljšati, raztepi v skledi na 6 oseb en rumenjaka, preden zliješ pripravljeno juho v skledo. Posebno se priporoča taka juha oslabelim osebam. V vsakem slučaju pa se na ta način juhi okus zboljša.

Zeleni fižol z oljem — dušen.

Oснаži in čez pol prereži za en krožnik zelenega stročjega fižola in ga napol skuhaj v slani vodi. (Pri kuhi ga ne pokrivaj, da ostane zelen.) Deni v kozo par žlic olja, drobno zrezane čebule, ščep popra in odcejenj fižol ter ga duši do mehkega. Ko ga deneš na mizo, ga potresi z nastrganim parmazanskim ali drugim sirom.

Mrzlo obloženo meso s prikuhami.

Mrzlo goveje meso zreži na listke, zabeli z oljem in kisom, dobro premešaj in stresi na podolgaš krožnik v sredo, okrog pa naloži mrzlega stročjega fižola, zabeljenega z oljem in kisom, prav tako rdeče pese, kumare in glavnote salate.

Male kumarice v kislu.

Kumarice oprane, obrisane in na obeh straneh na koncu obrezane osoli. jih z vrelo vodo polij in pusti v tej vodi 16 do 20 ur. Nato jih obriši s prtičem in vložiti trdo eno poleg druge v velik kozarec, vmes deni zelenih višnjevih listov, par listov vinske trte, perje od janeža, zeleno papriko, par zrezanih šalotk, nazadnje, ko je vse zloženo, žičico gorčičnega zrnja. Nalij skoro do vrha z zavrelim in ohlajenim kisom. Vrhu vsega pa prilij še par žlic olja. Nato kozarec zaveži.

Špinačne palačinke.

Ubij v lonc eno jajce, osoli ga, prideni četrt litra mrzlega mleka, dve žlici kuhane, ožete in dobro sesekljane špinače in par žlic moke, razravnaj to mešanje v široko plitvo ponev, v kateri si razgrela za žlico masti, ga hitro speci najprej na eni in potem, ko si ga obrnila, še po drugi strani. Potresi vsako palačinko z nestriganim bohinjskim sirom. Zavij kakor štruklje in postavi kot samostojno jed na mizo.

Češpljev potreseni kolač.

Vlij v skledo $\frac{3}{8}$ litra vročega mleka, osoli ga, prideni eno polno žlico (5 *dkg*) sladkorja in 5 *dkg* sirovega masla. Stresi v to mleko 50—56 *dkg* moke, nekoliko premešaj in prideni vzhajani kvas, ki si ga pripravila iz 1 *dkg* drožja, žličice sladkorja in dveh žlic mlačnega mleka. Na kvas deni 1—2 rumenjaka in testo dobro stepaj. Postavi za četrt ure na gorko, da vzide. Ko nekoliko vzide, ga stresi na precej veliko, dobro pomazano pekačo, ki ima ob kraju rob, ga z dvema žlicama razravnaj po vsej pekači. Po vrhu pa naloži čez pol preklane češplje, in sicer tako, da bosta na vsakem koscu ena ali dve češplji, kadar boš rezala. Potresi testo s potresanjem in postavi še četrt ure, da vzhaja; nato postavi v pečico in pečeno zreži na štirioglate kose, dobro potresi s sladkorjem in postavi gorko ali mrzlo na mizo.

Potresanje.

Sesvaljka; eno žlico sladkorne sipe, za oreh sirovega masla, eno žlico moke, eno žlico drobno zrezanih orehov ali lešnikov in ščep cimeta.

Nadevana paprika.

Vzemi 12—14 zelenih paprik, odreži vsaki na onem koncu, kjer je stebelce, pokrovček, ostalo pa izčisti z nožem (seme in žile ven). Tako očiščeno papriko popari in jo stresi na rešeto, da se odteče. Zmelji ali sesekljaj $\frac{1}{4}$ *kg* svežega svinjskega mesa, prideni polovico drobno zrezane čebule, strok česna, ščep popra, eno jajce, nekoliko soli in $\frac{1}{8}$ litra riža; vse skupaj zmešaj in napolni s tem pripravljeno papriko, pa ne prav do vrha; položi na vsako pokrovček, ga potisni nekoliko noter, zašpilji z zobotrebcom in zloži v pripravljeno sledečo omaro: Deni v kozo veliko žlico masti in polno žlico moke; ko se nekoliko za-

rumeni, prideni žlico drobno zrezane slanine in čebule, še par minut mešaj in prideni par žlic pretlačenih paradiznic ter prilij toliko vode, da bodo paprike pokrite. Ko par minut vre, naloži v kozo nadevane paprike, pokrij kozo in naj se na kraju štedilnika počasi kuhajo eno uro. Ko je paprika gotova, odstrani špilje, zloži papriko v skledo s sokom vred; postavi jo kot prikuho ali samostojno jed na mizo. Zraven daš lahko krušne cmoke, polento, krompir ali samo kruh.

M. R.

KOSMETIKA.

Lea Fatur.

Potreba umivanja in kopanja.

(Nadaljevanje.)

Zdrav človek izloča v 24 urah po 945 g snovi. Izločujemo pa skozi kožo kuhinjsko in druge soli, kakor salmijak, amonijak, različne kisline in maščobe, tudi strupe, ki so prišli z zdravili ali po nesreči v kri, in dišeče snovi, kakor mošus, žafran, baldrijan, čebulo, česen, jod, kafro, opij — in druge snovi, ki se ne dajo vedno dognati, ker se ravnaajo po spolu, stanu, starosti in narodnosti ali plemenu. Bolnik izloča žolčne in lepljive snovi, kakor mu gre bolezen; zato mu de tako dobro, ako ga umiješ, zato čutimo včasih, da nam je koža kakor ustrojena.

Prva potreba glede zdravja je, da se vrši izločevanje redno, nemoteno. Kako važno je to, vidimo pri onih nesrečnih, ki so se opekli po telesu. Ti ne umrijejo radi bolečin, ampak zato, ker so se jim zaprle produšnice in ne more koža dihati. Radi tega trpi tudi toliko, kdor ima izpuščaje po životu.

Naša koža je zelo občutljiva, čuti vsako nabiranje elektrike v naravi. Ob poletni nevihti nam je vroča in suha, v zimski burji mrzla in pusta, medla v vlažnem vremenu, krepka v solncu. Ako se ustrašimo, se naježi, preleta nas 'kurja polt' ali mraščiči nas, včasih nas polije mrzlo po vsej površini kože — ker ie 'šla mimo nas smrt!' Vse to je pa dokaz, da je koža, ki je prepletena s pretenkim živčevjem, v zvezi z glavnimi živci.

Kar izločamo, izločamo v obliki nare, ki se navadno pozna samo na koži, perilu in obleki; ako se pa poveša telesna toplota, se zgosti para v kaplje — potimo se.

Rekli smo, da izločuje koža razne soli in kisline. Udnični izloča tudi sečno kislino. Ob raznih izločinah ni čudno, če se potrga bolnikovo perilo tako naglo, ni čudno, če raztrže več nogavic in čevljev, več rokavic, kdor se poti v roke in noge. Tudi lasje izpadajo zaradi hudega potenja, koža na nogah je izjedena, podramni pot izje najmočnejše blago, klobuk, ki krije potno glavo, se pokvari kmalu.

Človeški pot je strupen. Strupen od zdravega, še bolj od bolnega. Vcepili so ga par kapelj psu in poginil je. Od bolnikovega potu, od perila in obleke, ki jo je nosil, dobiš lahko njegovo bolezen. Da je pot razbesnela ali žalostnega človeka najhujši strup, priča govorica o »Aqua Tofani«, hudem strupu, ki so ga v Italiji izdelovali baje iz potu in pen mučenega človeka. Čudno, da se sliši tej podobna govorica večkrat med nami: Pred 40 leti se je razneslo po zagrebški okolici, da lovijo lekarne 'rjavce', rdečelasce, katere mučijo, da naredo iz njihovega potu strup, ki ga rabijo za zdravilo. In med svetovno vojno so govorili tako po ljubljanski okolici.

Zaradi strupa, ki ga izločujejo koža in pljuča, pride slabotnim slabe, kadar so v prenapoljenem prostoru. Tak strupen vzduh povzroči na vratih polne dvorane ali cerkve lahko šen. Jako hud nahod dobiš, če vdihuješ duh potnih nog.

Človeška para pa ni samo strupena, ima tudi svoj duh. »Človek vsak ima svoj duh, naj bo debel ali suh.« Izloček ali pot da duhu barvo, ki je pri takih, ki se ne umivajo zelo huda. Črna plemena diše močnejše od belih; ženska, ki ne pere več, ima drugačen duh kakor mlada dekleta, neokopljen dojenček diši po kislem, neumit star človek po zažatnem, bolnik diši po gnilem, po kislem, kakršna je pač bolezen. Židje so dali svojim ulicam in mestom njim lasten duh; kdor uživa nezmerno alkohol in nikotin, diši po vsem životu po njem, pa tudi kdor pije dosti močne kave, ne more tega skriti. Pračlovek, porastel in v kožo zavil, je imel gotovo močan duh; beseda nazduha pomeni kraj telesa, ki izhlapeva z duhom pobarvano paro.

Pride še nekaj: zunanji prah. Zdrob je raznih snovi, razne nesnače. Labelek je in rodiren ter pride skozi obleko na kožo in se prime na vlažni. Prah pride skozi okno, sili v posteljino, v omare, vsepovsod.

(Dalje prihodnjč.)

NA PISANO POLJE

Macedonija.

Piše prof. Fr. Grafenauer v Štipu.

Moč Bizanca gine.

Mnogi zgodovinarji trdijo, da je cesar Jovan Cimisk leta 971 pokoril samo vzhodni del Bolgarske države in da je ostal gozdnati in hriboviti del zahodne Macedonije še nadalje samostalen. Tu so zavladali po smrti kneza Nikole njegovi sinovi: David, Mojzes, Aron in Samojlo. Hrabri, energični Samojlo je ubil svoje tri brate sovladarje in pokoril do 989 vso Srbijo, Bolgarijo, Bosno in Dalmacijo do Zadra. Prestolnica te ogromne slovanske države na Balkanu je bila izprva Presba ob Presbanskem jezeru, pozneje Ohrid ob Ohridskem jezeru. Na cesarskem dvoru je tudi živel nadškof bolgarske samostalne cerkve, ki je našel na Samojlovem dvoru varno zavetje pred carigrajskim patriarhom. Bizantinski cesar Bazilij II. (976—1025) je podvzel štiri vojne proti Samojlu. V prvih dveh ni uspel, šele po letu 1000 se mu je nasmejala vojna sreča in 1014 je končno premagal Samojla na pobojnih Belasice. Po porazu je utekel Samojlo v Prilip. Bazilij je dal oslepiti vse Samojlove ujetnike, vsakemu stotemu pa je pustil po eno zdravo oko. Tako spačene je poslal premaganemu Samojlu v Prilip. Pogled na oslepljeno vojsko je na Samojla tako deloval, da ga je zadela srčna kap. Štiri leta potem so imeli Bizantinci zopet ves Balkanski polotok v rokah. Za vlade cesarja Samojla se v starih spisih prvič spominja srbska »slava«, katero je slavil Samojlov vojvoda Ivac v okolici Prilipa leta 1018 na veliki Šmaren.

Vojislavova država.

Po smrti Bazilija II. je začelo bizantinsko carstvo strašno hirati. Turki so zavzeli po 1071 vso Malo Azijo. Normani, prebivalci Južne Italije in

Sicilije, so se skušali utrditi celo na Balkanu. To slabost Carigrada je izkoristil tudi srbski knez Vojislav, ki se je 1034 dvignil zoper Bizanc v planinah današnje Črne gore (Zete ali Duklje), rešil se tujega jarma in razširil meje svoje države do Vojuše.

I. vstanek vardarskih Slovencev.

Ohrabreni po uspehu Vojislava, so se pobunili 1041 tudi vardarski Slovenci, ki še niso pozabili svoje lepe minulosti, svoje samostalnosti za vlade cesarja Samojla. Vodja vstanka sta bila Peter Deljan in Aluzijan. Vstaši so zavzeli Epir, Tesalijo, Severno Grško do Theb. Razdori med Petrom in Aluzijanom so omogočili hirajočemu Bizancu, da je zatrl buntovnike.

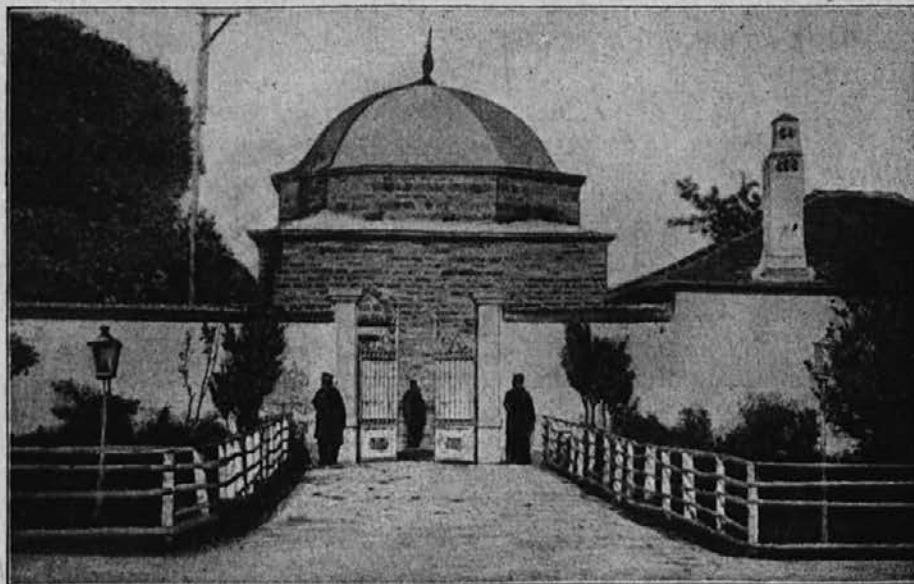
II. vstanek vardarskih Slovencev.

Sirovo ponašanje uradnikov, posebno davkarjev, je nagnalo vardarske Slovence, da so se leta 1073 zopet uprli. Vstanek je bil večjega obsega kot oni 1041. Mihajlo, vladar v Zeti,

je poslal svojega sina Bodina in generala Petrila vstašem v pomoč. Po prvi zmagi nad sovražno vojsko so vstaši proglasili v Prizrenu Bodina za cesarja. Iz častiljubja so uporniki delili svojo vojsko na dva dela: prva je prodirala pod poveljem Bodina proti severu in prišla do Niša, druga pod Petrilom na jug, kjer je zavzel Skoplje in Ohrid, pri obleganju Kostura pa je pretrpel hud poraz. Zato se je moral Bodin vrniti iz Moravske doline. Na Pavnovem polju pri Prištini so Bizantinci tudi njega premagali, ga ujeli in odpeljali v Antiohijo. Tako je žalostno končal tudi drugi upor vardarskih Slovencev.

Cerkveni razkol.

Ob velikem sijaju bizantinskih carjev so stolovali v Bizancu tudi močočni cerkveni knezi-patriarhi. Človeški napuh je imel tudi pri nekaterih od teh močochen vpliv in radi bi se bili čisto osamosvojili in vsako pokorščino papežu odrekli. Razen tega je poma-

Muratov grob na Kosovem polju.

gala še politika, ki bi bila rada imela vrhovnega poglavarja cerkve ne v Rimu, marveč v Bizancu. Iz teh dveh glavnih vzrokov so prišle še nekatere verske trditve, ki so bile nekako siloma privlečene v razpor — in posledica je bilo nesrečno leto 1054, ko se je rodil razkol med vzhodno in zahodno cerkvijo. Zato so še doslej ostale verske posledice: Srbi, ki so bili v stiku z Bizancem, so pravoslavni, Slovenci in Hrvati katoličani.

Zeta, Raška in Bosna.

Po smrti je razpadla srbska država kralja Mihajla na tri države: Zeto, Raško in Bosno. Med Zeto in Raško so nastale krvave borbe za prevlado. To slovensko slabost je izkoristil Bizanc, ki je postavljaval vladarje v Zeti in Raški kakor mu je bolje kazalo. Bratske vojne je završil šele Nemanja, ko je leta 1170 pokoril današnjo Črno goro. Središče srbske države je odslej v Novem Pazaru. Srbija je začela širiti svoje meje na jugu. Že Vukan, župan v Raški, je zavzel Kosovo, Metohijo in prodril do Tetova, toda po miru, ki so ga sklenili v Lipljanu 1095, je moral odstopiti zopet vse zavzete zemlje Bizancu. Po zmagi pri Pamtinu 1168, ki jo je izvojeval nad svojim bratom Tihomiro, zaveznikom Carigrada, je postal Nemanja nezavisev vladar in kot tak je zavzel zopet srbsko Kosovo, Metohijo, Tetovo, Gostivar, Prizren, Skoplje, Stobi in Pernik. Ko je bil Nemanja pozneje na južni Moravi poražen, je izgubil tudi on vse te zemlje; obdržal je samo Kosovo z mestecem Lipljanom.

Bogomili.

V 12., 13. in 14. stoletju je bila na Balkanu jako razširjena bogomilska sekta. Pristaši te sekte v Južni Srbiji in Macedoniji so se imenovali babuni. Imena Babuna planina, Babunski še danes spominjajo na to že davno iztrebljeno sekto. Babuni niso imeli cerkva, oltarjev, zvonov. Pod milim nebom so opravljali svoje verske obrede, najrajši v kakem gaju ali gozdiču. Vir vere jim je bil edino novi testament. Od molitev so poznali samo očenaš. Duhovnike so imenovali strojnik, gost in svoje škofo dede. V Štipu še danes nastavljajo duhovnike dedovi. Ker babuni ali bogomili niso hoteli priznati državne oblasti niti se pokoravati njih naredbam, so bili od državne oblasti preganjani. V Južni Srbiji in Macedoniji so bili kmalu iztrebljeni, medtem ko so se v Bosni držali do 16. in 17. stoletja.

Macedonija v 13. in 14. stoletju.

V 13. in 14. stoletju je Macedonija veliko trpela in menjala vsakodnevno svoje gospodarje. Leta 1185 so Normani zopet napadli Bizanc, zavzeli Drač, Južno Srbijo in Macedonijo, Solun in prišli do samega Carigrada; pa novi cesar Izak jih je premagal v Dardanelah in Normani so se morali vrniti zopet v Južno Italijo. L. 1204 je beneški dož Dandolo zavzel Carigrad s križarji 4. križarske vojne, ki so morali vstopiti v službo Venecije, ker niso imeli denarja, da bi plačali ladje do pristanišča jeruzalemskega, Jafe.

Dedinje Bizanca.

Bizantinsko carstvo je razpadlo na mnogo malih držav: v Carigradu je zavladał Balduin, v Solunu Bonifacij, v Epiru so se ugnezdili vladarji iz stare bizantinske dinastije Angeli, na Grškem se je pojavilo veliko fevdalnih držav, v Nikeji v Mali Aziji pa so zavladałi Laskarji, pozneje Paleologi. L. 1207 je pretrpel solunski cesar Bonifacij poraz v bitki z Bolgari, ki so se pred 10 leti otrešli bizantinskega jarma. V teh za Bizancijo tako težkih časih so zavzeli Bolgari Južno Srbijo s Skopljem in Ohridom, a se niso mogli dolgo veseliti tega, ker je prišel kmalu razpad Bolgarije: v gradu Proseku v Vardarski dolini se je utrdil bolgarski odpadnik Dobromir Straz s pomočjo srbskega kralja Štefana Nemanjiča, v Rodopskih planinah pa Ivanko.

Latinsko cesarstvo je kmalu po svojem rojstvu začelo hirati in na račun tega cesarstva sta epirska in nikejska država širili svoje meje. L. 1223 je despot Todor zavzel drugo prestolnico latinskega cesarstva, Solun, Južno Srbijo in Macedonijo od Skoplja in Ohrida do Marice. Leta 1230 je bil strašno poražen pri Klokotnici od bolgarskega cesarja Asena II. Asen je zavzel vse zemlje od Odrina do Drača. Samo Solun je uspešno branil Todorov sin Mihajlo. Tudi Bolgari niso dolgo gospodarili v Južni Srbiji; kajti po smrti Asena, je Bolgarija zopet razpadla. Južno Srbijo so si razdelili Laskarji in Angeli med seboj. Meja med nikejsko in epirsko državo je bila Vardarska dolina. Kot zaveznik Angelov je srbski kralj Uroš začasno zavzel Skoplje, Prilip in Kičevo. L. 1259 je izgubila epirska država vse zemlje do Šar planine; zavzel jih je nikejski cesar Mihajlo. L. 1261 je Mihajlo zavzel tudi Carigrad in tako obnovil staro bizantinsko državo, ki pa ni mogla priti več do starega ugleda; životarila je še do 1453.

Kralj Milutin.

V 14. in 15. stoletju je Srbija imela prvo besedo na Balkanu. Kralj Milutin, sin Uroša kralja in brat Dragutina, je imel veliko in dobro oboroženo najemniško vojsko. Z njo je v letih 1282 do 1319 zavzel Kratovo, Štip, Ovčje polje, Veles, Prilip, Bitolj, Ohrid in Drač. Zemlje na Belem morju je samo oplenil in se vrnil na sever. V Južni Srbiji je Milutin zgradil veliko cerkva, ki še danes pričajo, kako je bila razvita srbska arhitektura v srednjem veku. Nagoričane pri Kumanovu, Gračanica pri Prištini so veličastne stavbe srbske preteklosti.

Borbe za prestol v Raški.

Milutin je umrl 1321 v Nerodimlju na Kosovem polju. Po njegovi smrti so nastale v Raški med Štefanom Dečanskim, Konstantinom in Vladislavom borbe za prestol, ki so trajale do 1323. To slabost Raške so izkoristili njeni sosedi: Filip Tarentski je zavzel Drač, Bolgari Vidin in Bosanci Zahumlje. Bolgari kar niso mogli preboleti, da so Srbi zavzeli Južno Srbijo in postali gospodarji Moravsko-Vardarske doline. Zato so sklenili z Bizantinci prijateljstvo in napadli 1330 Srbijo. V bitki pri Čistendilu so Srbi popolnoma premagali Bolgare. Njih kralj Mihajlo je padel v boju. Po tej zmagi so postali Srbi neomejeni gospodarji Vardarske doline in Južne Srbije.

Anton Koblar.

(Ov sedemdesetletnici.)

Ko praznujejo drugi narodi visoke življenjske godove svojih zaslužnih mož, se spominjajo teh slavljencev pač le bolj osebno, kot takih, ki so zaslužili narodno priznanje in hvaležnost. Slovenci beležimo slava naših prosvetnih in narodnih delavcev še v drugem pomenu. Spominski listi o naših zaslužnih možeh so skoroda vsa naša zgodovina, so skoraj vsa knjiga zgodovine slovenskega naroda. V to knjigo se je s svojim delom in življenjem sam zapisal tudi sedanji mestni župnik in dekan v Kranju, duhovni svetnik Anton Koblar — sedemdesetletnik.

Rodil se je 12. junija 1854 v Železnikih kot sin trgovca Jožefa in Ane, rodom Žan. Njegov prvi učitelj je bil rodoljub in noviški spisovatelj Jožef Levičnik, ki je učil otroke v prvem razredu celo in obvezno — cirilice. Ob šoli se je mladi Tone priučil tudi žebjarstvu. Nato je šel v 3. razred nemške šole v Škofji Loki. Po odlično

dovršenem 4. razredu je stopil na gimnazijo v Kranju. Ze kot drugošolca pa so ga na priporočilo tedanjega kateheta Tomaža Zupana sprejeli brezplačno v ljubljansko Alojzijevišče. Ze tedaj je začel delovati pisateljsko. Po maturi je stopil v bogoslovje in bil kot tretjeletnik posvečen 1878 v mašnika. 1879 ga je imenoval škof Pogar za škofijskega tajnika in mu poveril tudi škofijski arhiv in uredništvo »Ljubljanskega škofijskega lista«. 1881 je obiskal s slovanskimi romarji Rim in deklamoval pred Velikim Leonom slovensko pesem: Triglav — Balkan. 1884 je prišel za kaplana v Mengeš, 1888 v Senčur in od tu po enem letu kot kurat v prisilno delavnico. Od tu je zrastel za muzejskega arhivarja in izdajatelja slovenskega muzejskega glasila »Izvestja«, katera je urejal 17 let. Prvi letnik je moral sploh sam spisati, ker ni imel sotrudnikov. 1896 so ga izvolila gorenjska in notranjska mesta za državnega poslanca. V državnem zboru je glasoval za splošno direktno in tajno volilno pravico, in sicer edini med poslanci obeh slovenskih klubov. Potegoval se je tudi za koroške Slovence, za idrijske delavce in za železnico Celovec—Loka—Trst. Proti Tavčar-Schwegelovi zvezi je začel isti čas izdajati časnik »Slovenski List«, ki mu je nakopal preiskavo pri deželnem odboru. 1900 je dobil mesto župnika in dekana v Kranju, kjer je deloval neumorno kot urednik, organizator in graditelj prosvetnih in karitativnih domov. Zgradil je Ljudski dom, dvoje poslopij sirotišča, tiskarsko poslopje in grobarjevo hišo. Leta 1914 so ga vzeli v komisijo za preživljanje svojcev vpoklicanih vojakov. Njegovo odločno narodno držanje mu je naklonilo l. 1916 kazensko pregonstvo v Zagreb, kjer se je sestajal z rodoljubi in gradil temelje novi domovini.

Ze kot gimnazijec se je začel Koblar poleg šole baviti z učenjem slovanskih jezikov, zlasti ruščine, pa še uriti kot pisatelj. Kot šestošolec je prevedel dr. Bleiweisu spis o Slovincih, ki ga je napisal Rus Makušev. (Novice 1873.) Bil je tudi več let urednik alojzijeviškega lista »Domače vaje«. Kot škofijski in muzejski arhivar pa se je izobrazil v strokovnjaško izobraženega zgodovinarja in urednika. Kot pisatelju mu gre v tem oziru velika zasluga, da je prvi, ki je začel uveljavljati strokovno slovenski jezik namesto dotodaj neizogibne nemščine. Na široki podlagi se je izkazal tudi kot knjižni organizator v Izvestjih in »Zgodovini farā ljubljanske ško-

fije«. Sam je sestavil knjigi o soški in preški farī, priredil je Vrhovčevu o Novem mestu, pomagal Stasnemu i. dr. Bil je med sotrudniki Pleteršnikovega slov.-nemškega slovarja. Sam je nagovoril vladiko, naj izroči delo prof. Pleteršniku. Med njegovimi zgodovinskimi spisi, ki jih je nad sto, se odlikujeta zlasti »Zgodovina železarstva na Kranjskem« (Let. M. Slov. 1892) in »Drobtinice iz furlanskih arhivov«, katere je nabral še kot šenčurski kaplan v videmskih arhivih. Sicer pa je sotrudoval kot znanstvenik in vzgojnik, kot članek, častnikar in urednik pri »Novicah«, v »Zgodnji Danici«, v »Kresu«, v »Ljub. Zvonu«, v »Domu in svetu«, »Slov.

Anton Koblar.

Narodu«, »Slovincu«, »Slov. Listu«, »Gorenjcu«, »Mat. Slov. Letopisu«, »Vrtcu«, »Gorenjski« in »Izobraževalni knjižnici«.

Druga smer njegovega delovanja je bilo ljudsko vzgojno, socialno-organizatorično in politično delo. V Mengšu je ustanovil Bralno društvo z godbo, skoro 20 let je bil v ravnateljstvu Vzajemne posojilnice in v odboru Slovenske Matice. Bil je večleten blagajnik Družbe sv. Cirila in Metoda, enoleten tajnik (1895/96) Pisateljskega društva i. dr. Široko se je kot socialni delavec razvil v Kranju, kot ustanovitelj Hranilnice in posojilnice, kot predsednik Tiskovnega društva, Izobraževalnega društva itd. Zato pa je častni občan v Železnikih, Cerkljah in Hrastju in — le v Kranju ni!

Taka je slika sedemdesetletnega delovanja Koblarjevega. Doživel je svoj visoki god svež in čil in je genljivo lep zgled požrtvovalne slovenske pridnosti, darovitosti, žilavosti in splošne usposobljenosti. Bog mu dodeli v najvišji meri, česar želi v svojem pismu z dne 7. jun. t. l. piscu teh vrstic: »Jaz bi pa rad še delal!« Tako govori mož, ki je svoj prvi zasluzek, bridek, žebljarski, otroški, desetih goldinarjev naložil do tedaj, da je za ta denar kupil podobice za svojo novo mašo. Tako govori mož, ki je kot drž. poslanec bil obenem slušatelj na univerzi pri predavanjih o arhivih. Tako govori v teh naših časih morda samó Anton Koblar, ki si je dovolil v nemškem arhivu skoroda bi dejal predrzen dovtip in urejal po slovensko a b c č namesto po nemško a b c d . . .

»Jaz bi pa rad še delal!«

Dr. I. Pregelj.

Nové knjige.

Poezije doktorja Francéta Prešerna. Uredil L. Pintar. Peti natisk. V Ljubljani, 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Ta izdaja, poljudna in priročna, je urejena od L. Pintarja in ni urejena od njega. Zakaj skriptor Pintar je že davno v grobu. Uredil pa je res 1901 tako poljudno izdajo Prešerna, najboljšo, kar smo jih dotlej imeli (razen prve seveda, ki jo je uredil pesnik sam, l. 1847). Priročna je, poceni in jezik pristen, ne več popiljen, to se pravi, da ni pofrtičen od 'premodrih' jezikoslovcev. Škoda pa je, ko je za to izdajo vendarle skrit urednik, ki je občinstvu pokazal † Pintarja, sam se je pa potuhnil. Zakaj se to delo ni izročilo možu, ki bi bil ureditvi kos in bi tej izdaji še dodal, kar so novejši čas odkrili, ter tudi za ljudstvo priredil celega Prešerna, kar ga je in kakršen je. R. C.

Ivan Zorman. Pesmi. Cleveland, Ohio. 1922. 105 str.

Lepo opremljena knjižica je simpatična tudi po svoji vsebini, ki dokazuje, da gre kulturni razvoj ameriških Slovencev vzporedno z razvojem doma in da so vezi, ki spajajo naše Američane s kulturo domovine, zelo trdne. Zorman se v svojih pesmih ne napihuje s kakšnim posiljenim globokoumjem ali prisiljenim umetničenjem, ampak poje prav od srca in iz srca; to ga dela zelo prikupnega. Na njegovih pesmih se pozna, da si je kot učitelje in vzore izbral naše najboljše pesnike; tudi to ga priporoča. Posebno razveseljivi pa so njegovi —

kakor pravijo, precej posrečeni — angleški prevodi iz slovenske poezije, priobčeni v tej knjigi. Vsega skupaj je prevedenih 21 pesmi Prešerna, Gregorčiča, Jenka, Levstika, Sardenka, Funtka in Župančiča, kot nekak poskus antologije, ki jo pripravlja. Med temi prevodi je »Duma« bila pač najtrši oreh! — Na obeh teh poteh, po katerih išče Zorman svoje prave podobe, mu želimo mnogo sreče.

Mladikarjevi odgovori.

M. J., Ljubljana. »Tolminski grobovi« — preneznatni. Motiv sam bi že bil, a je samo skiciran v medlih obrisih. Poglobitve Vam manjka in tehnike podajanja.

M. S. Tri nove pesmi ste poslali in želite, da bi odgovoril »bolj natančno« z omejitvijo, da »mojih dveh (Deklica pravi... in Deklica z belim pajčolanom...) ni treba natisniti za zgled«. Poglejmo pa tretjo »bolj natančno«!

Ko bil sem pri tebi...

Ko bil sem pri tebi,
si veselo šumela
in mi prala veselje
— in bil sem še mlad.
V tvoji biserni vodi
lovil sem družice
s posmehom na ustnih
z vabo — — — goljuf.
Sedaj — — —
svoj srd si razhla
in družice poskrila...
Proč, proč od mene goljuf.

Še ste mladi in reka, ki je ne omejnate, Vam lahko še »pere (!) veselje«, oziroma ima prav, če Vam ponovi zadnji verz s klicajem! Kaj ste povedali? Pri njej, ki je voda, ste lovili »družice« — najbrže ribe — kot goljuf (mogoče niste imeli dovoljenja) in »ona« se je namesto najemnika ribolova razjezila in Vas nagnala. Vse to je pač vredno Vašega jecljanja, ki ne more biti metrično. Nič boljša ni »Deklica s pajčolanom«. Ker je ne marate videti natisnjene »za zgled« (!) analizirajte sami celo in posamezne figure, ki so pač lepe, a tako kakor jih postavljate in vežete, nesmiselne, in videli boste, da same besede še niso pesem! — Kaj »Deklica pravi...«, naj pa le povem:

Tatek, v zvezdnati noči je prišla Marija
z angelci — — — vsa bela.

Pravila je o detetu
in o zlatih sačovih
ki so sladki
in rasto naprej in naprej.

O, vsa je žarela in se smehljala — —
Zlate nitke je spredla iz svojih oči
prav tiho v mehko koprno
in je zapela pesem noči.

Vidite, ta bi bila do zadnjih treh verzov kar dobra, ker do tja diha pri-

stično preprostost otrokovo. Zadnji verzi pa vse pokvarijo. Kako bi otrok mogel govoriti, da je predla Marija nitke iz svojih oči v mehko koprno (ta beseda Vam je čudno priljubljena!) in pela pesem noči. To ni več otroško gledanje, to niso več otrokove besede!

V. K., Maribor. Res je, še preslabe so. Jezik, formal! Učite se ob klasiki in ne capljajte za najmlajšimi, ki se tudi povrnejo v zdravo tradicijo.

A. I., Maribor. Res, še začetniška je Vaša črtica »Ko je odbilo polnoč...« a vendar mislim, da boste sčasoma napisali dobre stvari. Za enkrat še samo enostavno registrirate dogodke lepo po vrsti z rahlim nastavkom refleksije, a do prave poglobitve še ne morete, da bi izobličili svoje doživetje v umetnino. Tudi stilistično ste še neokretni in proznosti jezika še ne poznate. Pa saj ste še mladi in Vam ni zameriti. »Malo maturo« ste s to pošiljko prestali, do »velike« pa se gotovo poglobite v vse skrivnosti dobre proze ob naših najboljših in potem bo Vaše pero drugače teklo!

Dolinski. Pesem je oblikovno šibka, prozo pa Vam vrnem, da jo vzamete znova v roko. Motiv je vreden truda in pile!

S. F., K. Izberite kar sami in pošljite! Pregledam in če bo kaj primernega za »Mladiko«, rad priobčim. Odgovoril bi bil že, a sem pismo založil.

Vrostov, Maribor. Ob Vašem »Utrinku« sem se povrnil na Oslavje, ki mi je že iz mirnih časov v lepen spominu, in razumel sem deda in njegovo ljubezen, v kateri je vztrajal do konca na rodni zemlji in ni šel za drugimi, ko je prišlo gorje. Šibek koncept je ta Vaša črtica; ko boste dorastli problemu vsebinsko in formalno, se povrnete, upam, na Oslavje in napišete njegovo zgodbo, ki ne bo — utrinek. Mislite na to in pogum!

Kola, Celje. Ni slabo. Mogoče o priliki eno ali drugo. Sicer pa se le še kaj oglasite, gotovo imate še kaj boljšega!

Naše slike.

Tudi za to številko nam je posodilo S. P. D. kliseje prelepih prizorov z naših gora, za kar ga vnovič zahvaljujemo. Besedilo tudi za te slike nam je napisal naš veleplaninec gosp. Janke Mlakar.

Sneženi zamet na Krvavcu (1853 m). Krvavec je ena najlepših razglednih točk in obenem najlaže pristopnih gora v Savinjskih (Kamniških) planinah. Slika nam ga kaže v krasni zimski obleki.

Megleno morje. Nad nami se razpenja sinje nebo, pod seboj pa vidimo neizmerno megleno morje, iz katerega mole tu in tam posamezni vrhovi kakor ostri rtiči. Tudi ta pogled razveseljuje naše oko, dasi težko čakamo, kdaj se dvigne megleni zastor, ki nam brani pogled v dolino.

Turski žleb. To ime nosi globoka škrbina med Stajersko Rinko (2276 m) in Tursko goro (2233 m). Vanj prideš po zložno izpeljani stezi z Okrešljo, skozi pa po umetno nadelani poti, ki obstoji večinoma iz železnih klinov za roke in noge. Pot je jako zanimiva in za človeka, ki se zna držati za klin, brez vsake nevarnosti.

Brana v snegu (2253 m). S Kamniškega sedla prideš nanjo v eni uri, seveda kadar ni v snegu. Pozimi, ko je odeta v sneženi in ledeni oklep, je pa pristopna le izkušenim planincem, in še za te je včasih trd oreh. Pogled nanjo s sedla je pozimi veliko lepši kakor poleti.

Tri Rinke. Na tej sliki vidimo vrh Turskega žleba. Nad njim se vrste Stajerska Rinka (2276 m), Križ (2441 m), stoječ na meji treh »dežel«, Rinka (2460 m) in ponosna Skuta (2530 m). Pod njimi pa valove kameniti Podi, s katerih imaš krasen pogled na Ljubljansko polje.

Križka stena. Ako potuješ iz Kranjske gore po Veliki Pišenci in potem dalje po Krnici, ti pod Razorom navidezno zapre pot nad 200 m visoka Križka stena. Na prvi pogled bi vsak mislil, da je nepristopna, a vendar vodi preko nje zavarovana steza, ki je seveda le za izurjene planince, za nevajene pa samo pod dobrim vodstvom. Slika nam kaže le zgornji del stene. Ko prideš na vrh, jo mahneš lahko v Vrata ali pa v Trento.

Pogled na Škrlatico. Ko prideš iz Bohinja na Kredarico, se ti odpre naenkrat pogled na mogočno pogorje Škrlatice. Slika nam kaže Škrlatico (2738 m), Dovški križ in Peščenik (2531 m); nižji vrhovi so vsi za grnjeni v megleno morje. Tik pod nami je še vidna stena Begunjskega vrha (2461 m), pod katero vodi pot v Vrata.

Pod Triglavom ob nevihti. Iz Kota in Krme se vale črni oblaki in ovijajo vrhove s temnimi ovoji, samo Rež in Rjavina sta še prosta. Dasi je še zgodaj popoldne, vendar je že objel polmrak skalnate pode in snežišča. Vihar, blisk in grom napolnjuje ozračje; krasno je gledati ta boj v oblakih iz varnega zavetja — Triglavskega doma.

Za smeh.

»Kaj praviš, Miško, včeraj je umrla znana bogata vdova Smolčkova?«

»Škoda, res, velika škoda, predvčerajšnjim bi jo bil rad poročil.«

—o—

Pavel sreča na dan poroke na cesti prijatelja Toneta. Pavel je ves razburjen.

Tone: »Kaj pa ti je?«

Pavel: »Iščem priče za poroko.«

Tone: »Pojdi na policijo in potrka na vrata, kjer je zapisano: 'Prva pomoč v nezgodah.'«

—o—

Banaški jud pride na postajo v Novem Sadu ter zahteva listek: »En listek tretjega razreda za Ljubljano, če je doma.«

Uradnik: »Nikar se ne šalite, nimam časa za to.«

Jud: »Oprostite, gospod, če so Benetke na Dunaju in Konstantinopol v Budimpešti, zakaj ne bi bila enkrat Ljubljana v Sarajevu?«

—o—

V neki družbi so si stavljali uganke. Mlad gospodič vpraša:

»Dva gospoda gresta v restavracijo. Vsak ima dinar v žepu, potem igrata, večerjata, in ko čez nekaj časa odideta, ima vsak pet dinarjev v žepu. Kaj sta ta dva človeka igrala?«

Pepe: »Eden harmoniko, drugi kitaro.«

—o—

Mica (svoji sosedi): »Zadnjič si mi svetovala, naj namažem Peterčku prst z gorčico, da ga ne bo deval v usta.«

Francka: »Ali je nehal?«

Mica: »Kaj še! Sedaj brez gorčice sploh noče več dejati prsta v usta.«

—o—

Zvit sluga.

Janez in Pepe, dva sluga, sta se srečala na cesti. Pepe je potožil Janezu:

»Moj gospod me zmerja vse dni, ko mu jutraj nosim kavo, češ, da mu jo polovico polijem. Toda, kaj morem jaz zato, ko pa jo prinašam iz kavarne čez cesto in še par nadstropij visoko!«

»Jaz pa naredim bolj pametno,« je dejal Janez. »Ko nesem kavo, jo vzamem za velik požirek v usta in jo držim tako dolgo, da sem na vrhu stopnic. Potem skodelico zopet napolnim in moj gospod je zelo vesel, da ima tako spretnega sluga.«

Tik pred zaroko.

Snubljenka: »Preden Vam sežem v roko, pomnite, da nikakor ne maram, da bi me kdo jemal zaradi dote.«

Snubec: »Gospodična, kako morete kaj takega misliti o meni?«

Snubljenka: »Prav. Jaz sem namreč vso doto pri notarju pripisala svoji sestri Zinki.«

Snubec: »Oprostite, alj je Zinka še samska?«

Pri vojakih.

Kapitan enoletniku, ki se mu odkrije: »Vi civilist, ne znate salutirati? Zapomnite si, da pri vojakih vsaka civilizacija neha.«

Nevihta po velikosti kraja

Dekle s kmetov je prišlo služiti v mesto. Bilo je vroče poletje in kmalu po prihodu nove dekle je nastala huča nevihta. Dekle se je tresla od strahu in rekla hišni: »Moj Bog! Kake nevihte so pri vas; nikdar nikoli nisem videla še take pri nas doma.« — Hišna, doma iz dotičnega mesta, odvrne užaljena: »Kaj pa misliš, bunka kmečka, da bo v vsakem hribovskem gnezdu taka nevihta kakor v našem mestu?«

Nevaren gozd.

Gospod Mejak, trdovraten samec, je šel na izprehod.

»Ne hodite naprej,« ga je ustavil njegov prijatelj gozdar Šmuc. »Je zeln nevarno!«

»Ali so mar volkovi?«

»Se hujše; gospa Roglič s svojimi tremi neporočenimi hčerami!«

Urezal se je.

Gospod Popijada se je pritihočapil že pozno v noč ves »v ročcah« v svojo spalnico. Skoraj bi bil neopažen žlezl v posteljo, ko se mu je nenadoma prebudila žena. Naglo mu je šnila rešilna misel: na vso moč je začel gurgati zibelko.

»Kaj delaš?« se je oglasila jezno žena.

»Že dve uri zibljem otroka, ko ga ti nič ne slišiš!«

»O, ti lažnivec pijani!« se je vznesla razkačena žena. »Otrok leži vendar pri meni!«

Čarovnik.

Občinstvu: »Naj mi da kak go spod uro. Naredil bom, da bo izgnila brez sledu. Potem pa jo bom pričaral nazaj.«

Nekdo izmed občinstva: »Pol truda si lahko prihranite. Meni je ura izgnila včeraj na semnju. Pričarajte mi jo nazaj.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič, Zgonik, p. Prosek, Italia.

1. Paznica.

(Stric Jože, Bloke.)

Zamuda, Košana, okence, brselj, Abdias, Simeon, kremen, znanec, kmetič, obujki, produh, gojitev, Bilrot, doigra, Trenta, ubožček, Jebelo, rakita.

Tri zaporedne črke dajo: prve prvi, druge drugi in tretje tretji pregovor.

2. Steber.

(Ustran, Selca nad Škofjo Loko.)

- 1 2 3 1 4 mesto v Jugoslaviji,
 5 2 6 7 8 reka v Jugoslaviji,
 9 6 2 8 7 mesto v zased. ozemlju,
 3 10 6 11 12 vas v Sloveniji,
 13 8 10 14 15 vas v Sloveniji,
 1 2 14 10 8 otok v Sredozem. morju,
 1 4 16 14 7 trg v zased. ozemlju,
 15 8 11 14 17 trg v Sloveniji,
 8 9 8 13 14 vas v Sloveniji,
 18 6 5 14 16 vas v Sloveniji,
 19 11 6 7 8 reka na Koroškem,
 7 8 1 11 4 vas v Sloveniji,
 1 2 4 9 8 vas v Sloveniji.

Po cedi navzdol čitaš poziv.

3. Posetnica.

(Smolčan, Ruše.)

Pavel Hajnar

Fant je črkostavec v neki tiskarni. V katerem kraju?

4. Podobnica.

(Izток, Ljubljana.)

Obsodba v kraljevem imenu.

5. Sestavnica.

(Domen, Zgonik.)

- le, lo, po, šte, ta, vi (2 in 1)
 ha, ljud, lo, ni, po, nost (1 in 2)
 di, dik, je, na, po, vo (2 in 1)
 ca, de, mi, ne, ral, vi (1 in 2)
 ca, ka, ku, le, to, vi (2 in 1).

Sestavi iz zlogov vsake vrste po dve besedi. Številki v oklepajih povesta, kateri zlog moraš vzeti iz prve oz. druge besede, da dobiš pregovor.

6. Vraza.

(Branko, Rečica.)

Prvi nam na njivi raste,
drugi zdrav je za oči;na o ba pa mož službeni
vdarja, ko k prodajni cenī
kupca klic se oglasi.

7. Skrivatica »Nevihita«.

(Miklavčič Oskar, Livček.)

8. Konjiček.

(Stric Jože, Bloke.)

to	li	gle	bi
v o	če	bi	krat
sta	li	se	dá
je?	li	li	ce,
pred	sr	ljud	zr
	ca	njim	
	pi	lo	
li	A. Medved.	le	

9. Mreža.

(Orel, Dravljje.)

k	s	m	a	o	a	r	v
v	s	a	a	k	t	a	l
a	a	j	s	j	r	r	a
l	u	r	b	a	g	o	e
o	j	o	v	s	e	g	e
c	l	v	r	d	a	o	a
d	r	v	i	m	b	i	a
a	o	v	j	r	e	a	r

5. Podobnica: Doslednost je
čudna prikazen, potresi jo malo, pa pade
narazen.6. Črkovnica: Z, Caf, sodba,
Ribnica, Franc Jaklič, Sodražica, Vrh-
nika, Kranj, ižo, birič, Ema, Mal, Ružez,
Kerzničeva = Zadnja na grmadi.7. Skrivatica »Muha«: Črke v
besedi »muha« so zaznamovane s števil-
kami, katere potem vložiš in dobiš: Na
luži je muha admiral.8. Besedna uganka: (O)past,
(g)last, (m)očī, (o)mošt, (v)tisk, šir(d),
(o)krov, (i)gora, (O)deska, grob(a), pot(r)ok,
Krik(a), (p)ost = Stiški rokopis.9. Križ: bratomor, ne temere,
Prometej, pometalo.10. Zvezde: Število malih zvezd
pove, katero črko vzameš iz imen veli-
kih zvezd po redu vezalne črte: Naj mojPovečaj si to mrežo in izreži kva-
drate s črkami (po dve črki v vsaki
vodoravni črti), ki dajo naslov viso-
kega dostojanstvenika v kraljevini
SHS. Če zavrtiš mrežo, ki jo dobiš na
ta način, trikrat po 90° obratno kot se
vrti kazalec na uri, bereš po istem
načinu, kot si sestavil mrežo, imena
štirih mest in štirih rek v Jugoslaviji.

10. Spominska plošča.

(Domen, Zgonik.)

Razpis nagrad.

1. Za vseh deset ugank 100 Din.
 2. Za uganke št. 1., 2., 7., 9. in 10.: Fr.
Kotnik, »Storije«.

Določi žreb. — Vsak reševalec se
sme potegovati le za eno nagrado. —
Biti mora seveda naročnik »Mladike«, ali
vsaj član družine, ki je naročena na
»Mladiko«.Vse rešitve (tudi z Goriškega) treba
poslati do 20. avgusta 1924 samo na upravo
»Mladike« na Prevaljah v zaprtem pismu.
Rešitve po dopisnicah so neveljavne.

Rešitev ugank

v 7. številki.

1. Ugani: Smrti.
2. Časovna uganka: SiMon,
KoCen, RoMan, TeXas, LuXus, DrIna,
ČaVen = MCMXXIV (1924).3. Računska naloga: $12x +$
 $+ (19x + 1) 20 + (4x + 1) 14 = 930;$
 $x = 2.$ Dostojnih udov 2, letnih udov
39, vezanih molitvenikov 9.4. Iz tehlike: Vsota številki pri
izdatkih pove, katero črko iz predmeta
moraš vzeti, n. pr. $1. 3 + 1 = 4.$ t. j. če-
trta črka »p« itd.; po vrsti brane povedo
= »Pri Veržeju«. Končna vsota znači
istotako črke iz besed po vrsti ter pove
= »v Prekmurju«, tako se glasi končna
rešitev = »Pri Veržeju v Prekmurju«.dom te zopet vidi, zlata zvezda srečnih
dni (Gregorčič).

Rešilci ugank.

Frlan Janez, Bezjak Alojzij, Porenta
Gašper, dr. Storova Helena, knjižnica za-
voda sv. Stanislava, Kralj Ivanka, Arhar
Marinka, Kotnik Šimen, Katol. slov. iz-
obraževalno društvo Prevalje, Katoliško
prosvetno društvo v Poljanah nad Škofjo
Loko, Rakovec Marija, dr. Vračko Edv.

Nagrade.

Prvo nagrado je dobilo Katoliško
prosvetno društvo v Poljanah nad
Škofjo Loko. Tretjo nagrado je dobilo
Katol. slov. izobraževalno društvo
Prevalje.

Za drugo nagrado ni bilo rešilcev.